

ΔΟΪΡΑΝΗ Μπρόπολις.

Η ΠΡΑΣΙΑΣ ΛΙΜΝΗ

Η ΠΡΑΣΙΑΣ ΛΙΜΝΗ¹

ΕΝΘΑ Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΑΔΙΚΩΣ ΕΛΕΓΧΕΤΑΙ ΣΦΑΛΛΟΜΕΝΟΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ.

Ἡ λίμνη τῆς Δοϊράνης

(Ἡ Πρασιάς).

Πρὸς δυσμὰς τῆς Κερκινίτιδος λίμνης, εἰς ἀπόστασιν 35 χιλιομέτρων περίπου, ἐκτείνεται τὸ ἄνω μέρος τῆς περιγραφείσης κοιλάδος, ἣτις στενουμένη ἔχει πρὸς βορρᾶν τὸ ὄρος Μπέλες (Κερκίνην), ἐκτεινόμενον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος μέχρι τοῦ Ἄξιου· πρὸς νότον δὲ τὸ ὄρος Καρὰ-Δάγ (Δύσωρον), τὴν αὐτὴν ἔχον διεύθυνσιν ἀπὸ τῆς Κερκινίτιδος μέχρι τοῦ Ἄξιου, ὅπου τὰ δύο ὄρη ἐνούονται διὰ τοῦ *Τασλι-Δάγ* (Πετροβουνίου), ὅπερ φράσσει τὴν κοιλάδα πρὸς δυσμὰς. Εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς εἶνε ἡ λίμνη τῆς Δοϊράνης, ἣτις κατέχει τὸ κατώτερον τῆς κοιλάδος μέρος. Ἀπὸ τῆς θέσεως δὲ *Λουὰ-τεπέ* (λόφος δεήσεως) ἄρχεται ἡ κοιλὰς τῆς Δοϊράνης καὶ ἐκεῖθεν τὰ ὕδατα, ἀντίθετον ῥοὴν ἔχοντα πρὸς δυσμὰς, χύνονται εἰς τὴν λίμνην τῆς Δοϊράνης.

Τὴν θέσιν τοῦ ὄρους Κερκίνης καὶ τὴν ταυτότητα αὐτοῦ πρὸς τὸ σημερινὸν Μπέλες προσδιορίζει ἀκριβέστατα ὁ Θεουκιδίδης, περιγράφων τὴν ἐστρατείαν τοῦ Σιτάλκου, βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν, ὅστις «πο-»
»ρευόμενος κατὰ τῆς Μακεδονίας διῆλθε πρῶτον διὰ τῶν ὑπὸ τὴν κυ-»
»ριαρχίαν του πόλεων, ἔπειτα διὰ τοῦ ἐρήμου ὄρους Κερκίνης, τὸ
»ὄποϊον εἶνε μεθόριον μεταξὺ Σιντῶν καὶ Παιόνων (Θουκιδ. Β', 98).
»Διῆλθε δὲ αὐτὸ διὰ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἤνοιξε, κόψας τὰ δάση, ὅταν ἐξε-»
»στράτευε κατὰ τῶν Παιόνων καὶ ἔφθασεν εἰς Δόβηρον τὴν Παιονικὴν
»διὰ τοῦ ὄρους, ἔχων δεξιὰ μὲν τοὺς Παιόνας, ἀριστερὰ δὲ τοὺς Σιν-»
»τούς καὶ τοὺς Μαίδους» (Θουκιδ. αὐτόθι). Ἡ Κερκίνη καὶ σήμερον ἀκόμη εἶνε δασώδης καὶ ἀδιάβατος καὶ μία ὁδὸς φέρεται διὰ τοῦ ὄρους ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Στρουμνίτιδος εἰς τὴν τῆς Δοϊράνης. Ἡ Κερκίνη ὡς καὶ τὸ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς κείμενον ὄρος Μενοίκιον εἶνε αἱ μεσημε-
»ριναὶ δειράδες τοῦ μεγάλου κεντρικοῦ ὄγκου, ὅστις καλεῖται Ὀρβηλος

¹ Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε φυλλάδ. 10.

καί ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγνωρίζοντο ἐπὶ Ἡροδότου καὶ Παρορθηλαία ἢ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ὀρθήλου χώρα ἐκαλεῖτο.

Τὸ Δύσωρον ὄρος εἶνε αὐτὸ τὸ Καρὰ-Δάγ καὶ Τασλί-Δάγ, ἅτινα ἐφύλαξαν ὑπὸ τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ὄρους: Καρὰ-Δάγ (μαῦρο βουνό)· Καρὰ-Σοῦ (μαῦρο νερό)· καὶ ἐνταῦθα εἰ Τοῦρκοι δὲν ἐννοοῦσι τὸ μαῦρον, ἀλλὰ τὸ δύσκολον, τὸ δυσδιάβατον καὶ ἐν γένει τὸ δυνάμενον νὰ παρέξῃ δυσκολίας καὶ κακόν τι.

Οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες δὲν λέγουσι τὸ κακὸν ἀμέσως, ἀλλὰ περιφραστικῶς πάντοτε, ἔχουσι πολλὰ Καρὰ-Δάγ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχῶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἔννοιαν. Οὕτω τοὺς μεγάλους καὶ δυσδιάβατους ποταμούς τῆς Μακεδονίας ὀνομάζουσιν Ἰντζέ-Καρὰ-Σοῦ τὸν Ἀλιάκμονα, Καρὰ-Ἀσμὰκ τὸν Λουδίαν, Στροῦμα-Καρὰ-Σοῦ τὸν Στρομόνα καὶ Καρὰ-Σοῦ-Τσταί τὸν Νέστον· ἅπαντες δὲ οἱ ποταμοὶ οὗτοι εἶνε μεγάλοι καὶ κινδυνώδεις εἰς τοὺς τολμηροὺς διαβάτας.

Οὕτω λοιπὸν ὑπὸ τῶν ὀρέων περικυκλωμένη ἡ λίμνη τῆς Δοϊράνης, ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς ἀκτῆς αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τασλί-Δάγ ἔχει τὴν Δοϊράνην, πόλιν νεωτέραν, ἥτις ἐφύλαξε μέχρις ἡμῶν τὸ ἀρχαῖόν τῆς ὄνομα, καὶ καθαρώτερον εἰς τὴν τουρκικὴν γραφὴν, διότι προφέρεται μὲν Δοίραν, γράφεται ὅμως Δόβηραν. Πρὸς βορρᾶν αὐτῆς μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῶν βραχιδῶν ὑπαιρειῶν τοῦ Τασλί-Δάγ λαξευτὴ εἰς τινὰ μέρη καὶ εἰς ἄλλα κτιστὴ, διέρχεται ὁδὸς ἀμαξιτὴ νῦν, ἥτις μετὰ μίαν ὥραν φέρει εἰς ἀνοικτὸν ἐπικλινὲς ἐπίπεδον καὶ συναντᾷ ἀμέσως μικρὸν βραχώδη καὶ μεμονωμένον λόφον ἐπὶ τῆς λίμνης, δὲ ἀφίνει δεξιὰ, Μοναστήρι καλούμενον, φαίνονται δὲ ἐπ' αὐτοῦ αἱ βάσεις ἀρχαίου ναοῦ ἴσως. Ἐν τέταρτον πέραν τούτου ἀπαντῶμεν ἕτερον εὐρύτερον λόφον, Τουπλέτσι καλούμενον, περιρρεόμενον ὑπὸ ρυακος, ὅπου καὶ ὑδρόμυλος ἐπ' αὐτοῦ καὶ πλησίον εὐρίσκονται ἀρχαῖα τινὰ μάρμαρα ἐπὶ τάφων τουρκικῶν διασωθέντα, διάφορα ἀρχαῖα νομίσματα καὶ ἄλλα συντρίμματα ἀγγείων. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην οἱ κάταικοι θέτουσι τὴν παλαιὰν Δοϊράνην (Δόβηρον) ὀρθῶς νομίζω.

Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Δοϊράνης ὄχθην πρὸς βορρᾶν καὶ ὀλίγον ἀνατολικῶς κεῖται μικρὸν χωρίον Πρὲς καλούμενον ἰδιόκτητον· ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἄνω τούτου πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς πεδιάδος ὑψοῦται φυσικὸς λόφος Σακί-Τεπέ καλούμενος (σκληρὸς λόφος). Πρὸς ἀνατολὰς τούτου συνέχεται γήλοφος δεῦτερος καὶ τρίτος χθαμαλώτεροι. Τὸν λόφον τοῦτον περιβάλλει ποτάμιον ἐκ τῶν ὀρέων κατερχόμενον, ὅπερ διερχόμενον πλησίον τοῦ Πρὲς χύνεται εἰς τὴν λίμνην,

Ἐπὶ τῶν λόφων τούτων καὶ εἰς τοὺς πέριξ καλλιεργημένους ἀγρούς, οἱ κάταικοι εὐρίσκουσι πάμπολλα νομίσματα χρυσαῖα, ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα τὰ πλεῖστα, ὄλων τῶν ἐποχῶν, δακτυλιολίθους καὶ ἄλλα κοσμήματα, συντρίμματα δὲ κεράμων καὶ ἀγγείων πάμπολλα. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα, ἰδίως ὅμως ἡ θέσις ἐμφαίνουσι τὴν ὑπαρξίν πόλεως μεγάλης καὶ δὴ πλουσίας. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης εἶνε ἄποπτα ὅλα τὰ πέριξ· τὰ δὲ ἀνά τὴν κοιλάδα καὶ τοὺς πρόποδας τῶν κύκλῳ ὀρέων χωρία μικρὸν ἀπέχοντα ἀλλήλων καὶ ὑπὸ δασῶν καὶ πυκνῆς φυτείας περιβαλλόμενα, παρουσιάζουσιν ἀπέραντον καταπράσινον καὶ πεποικιλλόμενον τάπητα, ἐφ' οὗ ἡ ὄρασις ἀναπαύεται.—Εἰς τὰ διαυγῆ καὶ ἀρρυτίδωτα τῆς λίμνης ὕδατα κατοπτρίζομένη ἡ πέριξ πρασινίζουσα φύσις, δίδει τὸ χρῶμά τῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης. Ἐπὶ τῆς θέσεως ἰδίως ταύτης (Σακί-Τεπέ) εὐρισκόμενός τις καὶ τὴν λίμνην μετὰ τῶν πέριξ θεώμενος, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναφωνήσῃ· ἰδοὺ ἡ Πρασιᾶς. Καὶ ἐὰν παρὰ τὴν Πρασιᾶδα λίμνην ἔκειτο καὶ ὁμώνυμός τις πόλις, ἡ θέσις τῆς εἶνε ἐξ ἀπαντος αὕτη.

Τὸ σχῆμα τῆς λίμνης εἶνε στρογγύλον καὶ ἔχει διάμετρον 7 $\frac{1}{2}$ χιλιομέτρων καὶ περίμετρον 24 ἤτοι 5—6 ὥρων περίπου, ὥστε δὲν εἶνε μικρά, ὡς τινες τὴν ὑποθέτουσιν, ἀλλὰ μεγαλειτέρα τι τῆς Κερκινιτιδος. Τὸ μέγεθός τῆς εἶνε μόνιμον, καὶ ἀνεπαισθήτους ἔχει αὐξομειώσεις. Ὁ πυθμὴν τῆς εἶνε ἀμώδης καὶ πετρώδης εἰς πολλὰ μέρη. Τὸ βάθος τῆς φθάνει μέχρις ἑνδεκα μέτρων, εἰς ἓν δὲ μέρος πρὸς βορρᾶν μετὰ τὸ Τοπλέτσι καὶ Πρὲς εἶνε τὸ βάθος τῆς μέγα, ὅπου καὶ πηγὴ μεγάλη ὑπάρχει, διότι τὸ ὕδωρ κατὰ πυκνάς περιόδους βράζει, ὡς λέγουσι, καὶ συμβαίνει τοῦτο κατὰ τοὺς θερινούς μῆνας συχνότερον. Καὶ εἶνε τοῦτο ὀρθόν, ὡς φαίνεται, διότι τὸ ἐξερχόμενον ὕδωρ εἶνε πολὺ περισσότερο τοῦ διὰ μικρῶν ρυακίων καὶ πηγῶν εἰσερχομένου, ὅπερ οὐδὲλως ἐξαρκεῖ εἰς τὴν ἐξάτμισιν ἀναλόγως τῆς ἐπιφανείας, οὔσης 40 καὶ πλέον τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

Ἐκροὴν ὑδάτων τακτικὴν καὶ ἀέναον ἔχει ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους, ἐκεῖ ὅπου ταπεινούμενον τὸ Δύσωρον χωρίζεται εἰς δύο. Ποτάμιον Γκιολοῦν-Ἀγιαῆ (Ποῦς λίμνης) τουρκιστὶ καλούμενον, ἀενάως ρέον, ἔχει διὰ μέσου τοῦ Δυσώρου τὴν διόδόν του. Ἡ χαράδρα δι' ἧς ἐξέρχεται, οὔσα βαθεῖα, στενὴ, πετρώδης καὶ ὀδοντωτὴ εἰς μῆκος τεσσαρῶν περίπου χιλιομέτρων, ὁμοία τῆς τῶν Τεμπῶν καὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν Αὐλώνος (Ἀρέτα-Μπουγάζ), δεικνύει τὴν δι' ἀποτόμου κλονισμοῦ βίαιαν τοῦ ὄρους διάσπασιν. Κατὰ τὴν ἐξόδόν του ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ καὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευ-

ρας τοῦ ὄρους εἶνε τὸ μικρὸν χωρίον Δοβρόφτσα. Δὲν εἶνε καὶ τοῦτο δευτέρα τις ἀπήχησις τῆς Δοβήρου μετὰ τὴν Σλαβικὴν κατάληξιν φτσα;

Ὁ ποταμὸς πρὸς μεσημβριανὴν ῥέων, φέρεται παρὰ τὸ χωρίον Κιλινδία, ὑπερῶς ἀφίνει δεξιά. Ὀλίγον κάτωθεν αὐτοῦ (20' τῆς ὥρας) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ εἰς τὴν συμβολὴν ἐτέρου ῥυακος ὑψοῦται τεχνητὸς λόφος ἐπίπεδος ἄνω, ὅπου καὶ περίξ ἀρχαίας οἰκῆσεως σημεῖα φαίνονται (ἴσως ἡ Καλίνδοια).

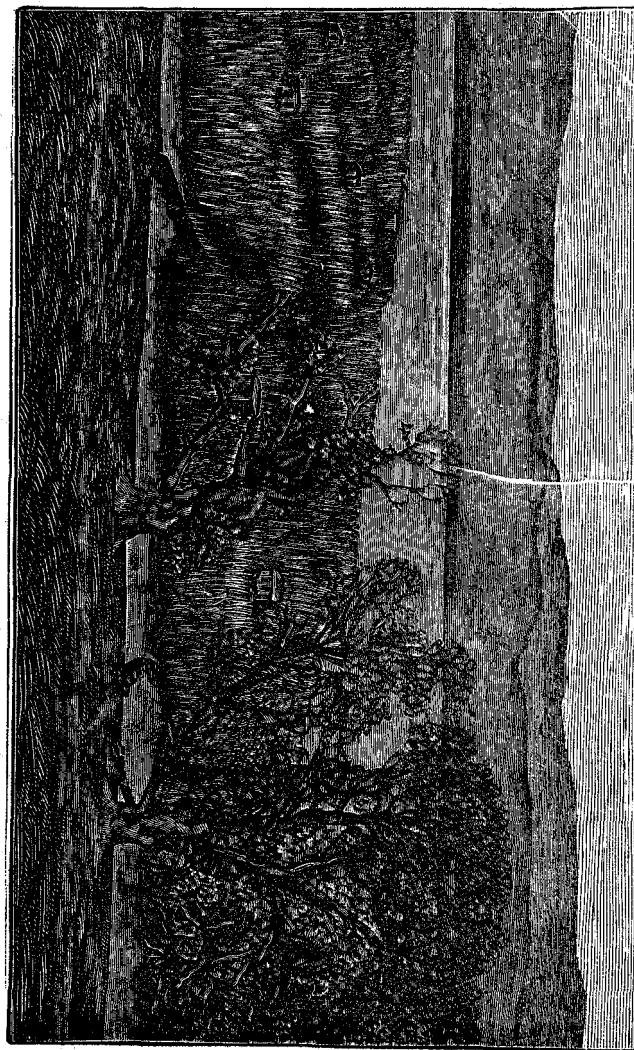
Τὸ ποτάμιον τῆς Πρασιάδος δεχόμενον καθ' ὁδὸν καὶ ἄλλα ἐκ τῶν περίξ ῥυακία εἰς ἀπόστασιν τετράωρον πρὸς μεσημβριανὴν σχηματίζει τὴν διδυμον λίμνην τοῦ Ἀματόβου ἢ τῆς Χάρτζιανης ἐκ τῶν παρακειμένων αὐτῇ χωρίων, ἧτις εἶνε στενὴ καὶ μακρὰ· περὶ τὸ μέσον δὲ στενοῦται τόσον, ὥστε καὶ ὁδὸς διέρχεται καὶ εἰς δύο ἐνίοτε χωρίζεται. Ταύτην συγχέουσι τινες πρὸς τὴν λίμνην τῆς Δοϊράνης καὶ ἄλλοι δὲν τὴν ἀναφέρουσι παντελῶς. Παρὰ τὴν ἀκτὴν αὐτῆς διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος καὶ δι' αὐτῆς τὸ ποτάμιον τῆς Πρασιάδος χύνεται εἰς τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν παρὰ τὸ χωρίον Ἀμάτοβον, τὴν ἀρχαίαν Ἀμυδόνα, ὡς ἄλλοῦ θὰ εἴπωμεν.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς λίμνης τῆς Δοϊράνης καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῶν ὀρέων Κερκίνης καὶ Δυσώρου, νομίζω ὅτι ἀπὸ τοῦδε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αὕτη εἶνε ἡ τοῦ Ἡροδότου Πρασιάς, ἧτις ἔλη σχεδὸν δὲν ἔχει, περιβάλλεται ὅμως ἡ μεσημβρινοδυτικὴ παραλία καὶ μέρος τῆς βορείας ἀκτῆς, ἧτοι τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς περιφερείας τῆς, καὶ εἰς πλάτος 200—800 καὶ πλέον μέτρων ὑπὸ πυκνῶν καλαμώνων, ἐνῶ τὰ ὕδατά τῆς εἶνε καθαρὰ καὶ διαυγῆ, οἱ δὲ κάτοικοι τὰ προτιμῶσι τῶν πηγαίων καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα. Γυναῖκες καὶ κοράσια εἰς χεῖράς των ἢ ἐπ' ὤμου φέρουσαι τὰς ὑδρίας των, ἀφίνουσι τὰς ἐμβάδας των εἰς τὴν ξηράν, ἀνασηκώνουσι τὰ φορέματά των μέχρι γονάτων καὶ εἰσέρχονται 10—15 βήματα ἐντὸς τῆς λίμνης, ὅπου γεμίζουσι τὰς ὑδρίας των, ἐνῶ ὑπάρχουσι πολλαὶ βρύσεις ἀνά τὴν πόλιν.

Τοιαύτη λοιπὸν οὔσα ἡ Πρασιάς μετὰ ὕδατα καθαρὰ καὶ πόσιμα καὶ ἄνευ ἐλῶν, θὰ ἦτο καὶ τότε ὅπως καὶ σήμερον πρόσφορος πρὸς κατοικίαν. Ἔχει ἀπειρίαν ἰχθύων, ὅσον οὐδεμία ἄλλη λίμνη τοῦ αὐτοῦ ἢ καὶ μεγαλύτερου μεγέθους, ἡ δὲ ποιότης αὐτῶν εἶνε ἀρίστη καὶ προτιμῶνται τῶν ἄλλων λιμνῶν.

Ἡ Δοϊράνη εἶνε ἔδρα ὑποδιοικήσεως (Καϊμακαμλίκ) καὶ ἔδρα ἐπισκοπῆς, συνεπῶς ἔχει καὶ ὑποδεστέρας διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, ἔχει σχολεῖα τουρκικὰ, ἑλληνικὰ καὶ βουλγαρικὰ, κεῖται ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ Τασι-Δάγ κτλ., εἰς

ἀνωφέρειαν ἀπὸ τῆς λίμνης 180 μέτρων, ἐνῶ ἡ λίμνη ἔχει ὕψος 165 μέτρων ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐκ τῆς λίμνης ἀποψις εἶνε ὠραιότατη καὶ αἱ ποικίλαι τουρκικαὶ οἰκοδομαὶ ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλ-

Ἡ Πρασιάς μετὰ τῆς παραλίου ὁδοῦ.

λης κείμεναι, καὶ ἐν μέσῳ δένδρων, παρουσιάζουσι ἀποψιν εὐάρεστον καὶ γραφικωτάτην. Ἔχει πληθυσμὸν περὶ τὰς 8,000, ἐξ ὧν οἱ περισσότεροι Τούρκοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνας καὶ Βούλγαροι. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων εἶνε ἀλείεις καὶ ἀποζῶσι καὶ πλουτίζουν ἐξ αὐτῆς.

Οι επαγγέλματι αλιείς ἔχουσιν ἰδιόκτητα ἰχθυοτροφεῖα (διβάρια) ἢ ὀρθότερον ἰχθυοφυλακεία ἐντὸς τῶν καλαμώνων, οἵτινες κατέχουσιν ὅλον τὸ δυτικὸν τῆς λίμνης μέρος, ἐκτεινόμενον πρὸς μεσημβρίαν καὶ βορρᾶν ἀπὸ τῆς πόλεως Δοϊράνης μέχρι τοῦ χωρίου Πρές. Ἐντὸς δὲ τούτων οἱ ἐξ επαγγέλματος αλιεῖς στήνουσι καλύβας ὡς ἐξῆς.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν καλαμώνων καὶ μακρὰν τῆς ἀκτῆς ἐμπήγουσι σταυροειδῶς ξύλα μεγάλα καὶ σκληρὰ τὰ ὅποια ἢ ἀγοράζουσιν ἢ τὰ

Καλύθη.

ξυλεύονται εἰς τὰ περίξ δάση. Τὰ ξύλα ταῦτα ἀφίνουσιν ἄνω τοῦ ὕδατος περὶ τὸ ἓν ἢ δύο μέτρα καὶ συνδέουσι ταῦτα δι' ἄλλων καὶ διὰ πλαγίων τὰ στηρίζουσιν ἐπ' αὐτῶν κατασκευάζουσι τὰς καλύβας των, τὰς ὁποίας καλῶς περιποιῶνται καὶ κατοικησίμους αὐτὰς καθιστῶσι μὲ πολλὰ ἐνίοτε διαμερίσματα καὶ εἶνε τοιαῦτα καθ' ὅλην τοῦ καλαμώνος τὴν ἔκτασιν περὶ τὰς διακασίας, συγκοινωνοῦσι δὲ μὲ τὴν ξηρὰν

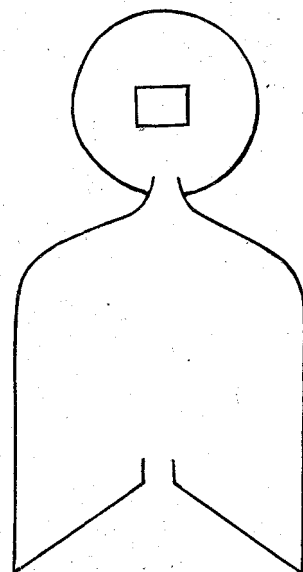
ἢ διὰ στενῆς γεφύρας ξυλίνης ἢ ἀνοίγουσι διόδον μεταξύ τῶν καλαμώνων ἐκρίζουντες τοὺς καλάμους καὶ συγκοινωνοῦσι διὰ τῶν πλοιαρίων των, ὧν ἡ κατασκευὴ εἶνε τοιαύτη περίπου. Μακρὰ 5—6 μέτρων μὲ πλάτος ἐνὸς μόνου εἰς τὸ μέσον. Τὸ κάτω μέρος ἄνευ τρόπιδος εἶνε ἐπίπεδον, τὰ δὲ ἄκρα στενά. Εἰς τὸ ἓν ἄκρον ὅπου ἴσταται ἢ κᾶθηται ὁ λεμβοῦχος ἔχουσι προσηρμοσμένον ξύλον καθέτως, δύο μέτρων μήκους. Εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ εἶνε οἱ σκαλμοὶ ἐφ' ὧν στηρίζουσι τὰς κώπας των. Τὸ ξύλον τοῦτο ἀφαιρεῖται καὶ παύει ἡ χρῆσις τῶν κωπῶν, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὰς διόδους τῶν καλαμώνων. Τότε τὰ κινοῦσι διὰ κονταρίων.

Κατὰ τὸν χειμῶνα δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς αλιείας κατοικοῦσι πάντοτε ἐν αὐταῖς μετὰ τῶν οικογενειῶν των. Πέριξ τῆς καλύβης ἕκαστος διὰ πυκνῶν πλεκτῶν καλαμωτῶν περικλείει χώρους ἐκτεταμένους καὶ προετοιμάζει οὕτω τὰ ἰχθυοτροφεῖά του (διβάρια) τὰ ὅποια διαιροῦσιν εἰς δύο, μικρότερον, τὸ πέριξ τῆς καλύβης καὶ μεγαλιότερον, τὸ πρὸς τὴν λίμνην· συγκοινωνοῦσι δὲ διὰ μικροῦ ἀνοίγματος, τὸ ὅποῖον κλείουσιν ὅταν θέλουν. Τὸ πρὸς τὴν λίμνην ἀφίνουσιν ἀνοικτὸν εἰς τρόπον ὥστε καὶ αὐτοῦ ἢ εἴσοδος νὰ εἶνε μικρὰ καὶ νὰ κλείεται εὐκόλως. Ἐγκλείουσι δὲ τοὺς ἰχθύς ἐντὸς τοῦ ἰχθυοτροφείου κατὰ τρόπον πολὺ παράδοξον καὶ ἴσως μοναδικόν.

Ὡς ἐπέλθη ὁ χειμῶν καὶ μάλιστα ὅταν παγώσῃ ὁ Δούναβις καὶ αἱ πρὸς βορρᾶν λίμναι, κατέρχονται ἰχθυοφάγα πτηνὰ πολλῶν εἰδῶν καὶ κατακλύζουν τὰς μεσημβρινὰς λίμνας ὅπως διαχειμάσωσιν καὶ εὐρωσιν εὐκολώτερον τὴν τροφήν των. Εἶνε δὲ περὶ τὰ δέκα εἶδη, ἐξ ὧν τινα εἶνε ἐγχώρια καὶ διαιτῶνται ἐκεῖ μονίμως¹.

Ὅταν ἐπέλθη τὸ ψῦχος καὶ πνέωσιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, ἔνεκα τῶν καλαμώνων καὶ τῶν περικυκλούντων αὐτὴν ὀρέων τὸ βόρειον τῆς λίμνης μέρος ἡρεμεῖ, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ ἀνατολικὸν ἔχει κύματα καὶ ἐνίοτε

¹ Εἶνε ταῦτα, ὅπως οἱ ἐγχώριοι τὰ καλοῦσι, τὰ Λίσκα, Ἄτσικα, Γκάρο, Κρά, ἐκ τῆς φωνῆς των, Λόλα, μὲ ὠραῖον πτέρωμα δι' ὧν κατασκευάζουσι τόσα πολυτιμα διὰ τὰς κυρίας εἶδη, Κουκάλκα, Βρανισά, Κιουρίτρα, Κουζοφάρια, Ἄλικα καὶ Πάπιας.

Ἰχθυοφυλακεία.

φοβερά· ἡ περίστασις αὕτη εἶνε κατάλληλος διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἰχθύων ἐκ μέρους τῶν ἰχθυοφάγων πτηνῶν. Οἱ ἰχθύς τότε ἔντρομοι καταφεύγουσι πρὸς τὸ βόρειον μέρος καὶ εἰσέρχονται εἰς τοὺς καλαμῶνας διὰ ν' ἀποφύγῃσι τὸν κίνδυνον καὶ εὐρίσκονται εἰς τὰ περιφράγματα. Τὰ πτηνὰ τὰ καταδιώκουσιν ἕως ἐκεῖ, οἱ ἀλιεῖς ὅμως ἰστάμενοι ἄνω τῶν καλυβῶν των διὰ χειρονομιῶν καὶ φωνῶν ἀγρίων τὰ ἐκδιώκουσι χωρὶς νὰ τὰ φονεύωσιν ἢ νὰ τὰ πυροβολῶσι. Ταῦτα ἐπανέρχονται πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς λίμνης καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὸ κυνήγιόν των. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐξακολουθεῖ ἡ προφύλαξις αὕτη καὶ αἱ φωναὶ ἀδιακόπως ἀκούονται ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς ἐκδιώξιν τῶν πτηνῶν. Τὴν νύκτα μάλιστα αἱ φωναὶ εἶνε συνεχεῖς, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φωτίζουσι τὰς καλύβας των. Τὸ θέαμα τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς λίμνης ἰδίως, εἶνε μαγευτικὸν καὶ ἴσως μοναδικόν.

Οἱ ἰχθύς καὶ διότι καταφεύγουσιν ἐκεῖ πρὸς διαχείμασιν καὶ διότι εὐρίσκουσι ἡσυχίαν ἴσως καὶ διότι παθαίνουσιν, ὡς λέγουσι, νάρκην τινά, συσσωρεύονται τόσον πολλοί, ὥστε κατὰ γράμμα πηγνυταὶ ἡ λίμνη. Ὅταν λοιπὸν ἴδωσιν οἱ ἀλιεῖς ὅτι εἰσῆλθον ἀρκετοὶ ἰχθύς εἰς τὸ περιφράγματ' αὐτῶν, κλείουσιν ἕκαστος τὸ ἰδικόν του, καὶ οὕτως ἔχουσι πληθὺς ἰχθύων εἰς τὴν διάθεσίν των. Τοῦτο γίνεται ἀπὸ κοινού καὶ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, τὸ πολὺ, κλείουσιν ὅλα. Ἄμα ἡ ἐργασία αὕτη τελειώσῃ καὶ ὅλα τὰ ἰχθυοτροφεῖα κλεισθῶσιν, οἱ ἀλιεῖς συλλαμβάνουσι καὶ τινα πτηνὰ, τὰ ὁποῖα τοῖς ἀναγκαιοῦσιν, ὡς θὰ ἴδωμεν. Κατασκευάζουσι μέγαν κύλινδρον ἐκ καλαμωτῆς, τὸν ὁποῖον φράττουσιν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ τὸν θέτουσιν ἐντὸς τῆς λίμνης πλαγίως, ὥστε τὸ ἡμισυ αὐτοῦ νὰ εἶνε ἄνω· τότε ρίπτουσι ἰχθύς τινὰς δεμένους ἐντὸς τὰ πτηνὰ ὀρμῶσιν εἰς καταδιώξιν καὶ εἰσέρχονται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου, οἱ ἀλιεῖς παραφυλάττοντες ἀνασύρουσι δίκτυον, ὅπερ ἔχουσι βυθισμένον εἰς τὴν λίμνην καὶ τὰ συλλαμβάνουσιν. Ὅταν ἔχωσιν ἀρκετὰ τοιαῦτα κόπτουσι τὰς πτέρυγας των καὶ τὰ φυλάττουσιν.

Ὅταν ἔχωσιν ἀνάγκην νὰ συλλάβωσι πολλοὺς ἰχθύς κάμνουσι τὸ ἐξῆς. Ἀπολύουσιν ἐντὸς τοῦ περιφράγματος τὰ ἰχθυοφάγα πτηνὰ, ὧν τὰς πτέρυγας ἔχουσι κομμένας· ταῦτα πεινασμένα ὀρμῶσι πρὸς καταδιώξιν τῶν ἰχθύων, οὗτοι ἔντρομοι καταφεύγουσι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος καὶ διὰ τῆς στενῆς διόδου εἰσέρχονται εἰς τὸ μικρότερον διαμέρισμα, ὅπου ὁ ἀλιεὺς ἔχει τὴν καλύβην του καὶ παραφυλάττει· εὐθύς ὡς ἐννοήσῃ ὅτι εἰσῆλθον πολλοί, κλείει τὴν διόδον, ἀποσύρει τὰ πτηνὰ καὶ ἐπέρχεται ἡ ἡσυχία. Τότε ὁ ἀλιεὺς ἐκ τῆς καλύβης του δι' ἐργαλείου, ὅπερ κουτάλα καλοῦσιν, ἀφοῦ ἀνοίξῃ τὴν καταπακτὴν ἢ ἐκ τοῦ ἄκρου

τῆς καλύβης του ἢ καὶ ἐκ τοῦ πλοιαρίου του, ἐξάγει ὅσους θέλει ἰχθύς. Τὸ ἐργαλεῖον δὲ εἶνε τοιοῦτον.

Ἐπὶ μακροῦ κοντοῦ 3—4 μέτρων προσαρμύζουσιν εἰς τὸ ἐν ἄκρον στεφάνην σιδηρᾶν ἢ ξυλίνην 50—60/100 διαμέτρου καὶ προσδένουσι εἰς τὴν στεφάνην σάκκον δικτυωτόν.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀλιείας εἰς οὐδεμίαν ἄλλην τῆς Μακεδονίας λίμνην γίνεται, οὔτε καλύβας ἔχουσιν ἐν αὐταῖς, οὔτε ἰχθυοτροφεῖα διατηροῦσιν, ἀλιεύουσι δὲ διὰ τῶν συνήθων μέσων, ὡς καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ. Ἐχουσι μόνον μικρὰς καλύβας καὶ μικρὰ περιφράγματα, ὅπου ἐγκλείουσιν ὅσους ἰχθύς συλλαμβάνουσι, καὶ δὲν τοὺς πωλοῦσιν ἀμέσως. Ἰδίως εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ἀχινού τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, διότι ὁ ποταμὸς συχνὰ πλημμυρεῖ καὶ παρασύρει καὶ καλύβας καὶ ἰχθυοτροφεῖα.

Εἶνε ὡς εἶπομεν οἱ ἰχθύς τῆς Πρασιάδος οἱ καλλίτεροι ὄλων τῶν λιμνῶν, ἐξαιρέσει εἰδῶν τινῶν, ἅτινα εὐρίσκονται εἰς τὰς λίμνας Ἀχρίδος καὶ Καστορίας. Ἀγοραστὰ ἀπὸ τὰ περίξ ἐρχονται καθ' ἐκάστην. Τοὺς μεταφέρουσι δὲ μέχρι Μητροβίτζης καὶ Θεσσαλονίκης καὶ εἰς ὁμοίας ἀποστάσεις καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἀπὸ πρωΐας καταφθάνουσι καίκια μετ' ἰχθύων, τοὺς ὁποῖους μεταφέρουσιν ἀμέσως εἰς κοφίνους καὶ τοὺς ζυγίζουσι· πωλοῦνται δὲ διὰ δημοπρασίας, ἀφοῦ πρότερον ἀφαιρεθῇ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνοικιαστοῦ 20 τοῖς 100, ὅπερ λαμβάνει ἢ ἐκ τοῦ ἀγοραστοῦ εἰς χρήματα ἢ ἐκ τοῦ πωλητοῦ εἰς εἶδος. Ἀνήκει δὲ καὶ αὕτη εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τοῦ Σουλτάνου κτήσεις.

Ἐβδομήκοντα καὶ πλέον καίκια ἐξυπηρετοῦσι τὴν ἀγορὰν ταύτην, τὰ ὁποῖα καταφθάνουσι τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ἀπὸ τῆς πρωΐας μέχρι ἐσπέρας καὶ μετακομίζουσιν ἐκ τῶν ἰχθυοτροφείων ὅλον τὸ ἀναγκαῖον ποσόν, ὅπερ κατὰ τὴν ζήτησιν ἀναβαίνει ἀπὸ 3—5 χιλιάδων ὀκάδων καθ' ἐκάστην. Τὰ ἰχθυοτροφεῖα εἶνε εἰς θέσιν πάντοτε νὰ δώσωσιν ἕκαστον ἀνὰ χιλίαν ὀκάδας· τοσαύτη ἀφθονία ἰχθύων ὑπάρχει.

Εἶδη ἰχθύων ἡ Πρασιάς ἔχει πολλὰ, ἀριθμούμενα εἰς ἐννέα περίπου. Τὰ μεγαλείτερα εἶνε δύο· οἱ Γουλιανοὶ (Σόμ, ἐκεῖ καλούμενοι, 1/2 ὀκ. μέχρι 40) καὶ τὰ Γρεβάδια (Κράπ 1/2—12 ὀκ.) Ταῦτα εἶνε πολὺ ὀλίγα καὶ μόλις εὐρίσκονται 10/100 ἐπὶ τῆς ὅλης ἀλιείας. Τὰ πολυπληθέστερα ὅμως καὶ τὰ καλλίτερα εἶνε τὰ Πρακιά ἢ Περκιά καὶ αἱ Πλατίτσες, Πλατάνια ἢ Λευκόφαρα, ἄλλου καλούμενα. Τὸ βάρος τούτων φθάνει εἰς μίαν ὀκᾶν τὰ πρῶτα καὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν τὰ δεύτερα. Τὰ δὲ ἄλλα εἶνε πολὺ μικρὰ καὶ ὀλίγιστα ἀλιεύονται.

Ἀφοῦ περιεγράψαμεν, ὅπως ἠδυνήθημεν, τὴν Πρασιάδα καὶ τὰ κατ'

αὐτήν, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, καὶ ὁ Ἡρόδοτος περὶ αὐτῶν λέγει (Βιβλ. Ε' 16).

«Οἱ δὲ κατοικοῦντες περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος καὶ Δόβηρες καὶ Ἀγριᾶνες καὶ Ὀδόμαντοι καὶ οἱ περὶ τὴν Πρασιάδα λίμνην ποτὲ δὲν ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὸν Μεγάβαζον. Ἐπεχείρησε δὲ νὰ κυριεύσῃ καὶ τοὺς κατοικοῦμένους ἐντὸς τῆς λίμνης, τῶν ὁποίων αἱ κατοικίαι εἶνε τοιαῦται.

«Ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης στήνουσι σταυροὺς ὑψηλοὺς καὶ ἐπάνω αὐτῶν ζευγνύουσι σανίδας ἔχοντες ὡς εἴσοδον στενὴν ἀπὸ τὴν ξηρὰν διὰ γεφύρας. Αὐτοὺς δὲ τοὺς σταυροὺς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὰς σανίδας ἐστήσαν κατ' ἀρχὰς κοινῶς ὅλοι οἱ πολῖται, μετὰ ταῦτα ὁμῶς τοὺς στήνουσιν ἀκολουθοῦντες νόμον τινὰ τοιοῦτον· ὁσάκις νυμφεύεται τις (λαμβάνει δὲ ἕκαστος πολλὰς γυναῖκας) φέρων ἀπὸ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ὀρβηλον τρεῖς σταυροὺς τοὺς στήνει ὑποκάτω, κατοικοῦσι δὲ τοιοῦτοτρόπως. Ἐκαστος ἔχει ἐπὶ τῶν σανίδων τούτων καλύβην, εἰς τὴν ὁποίαν ζῆ, καὶ θύραν καταπακτὴν, ἣ ὁποία ἀπὸ τὰς σανίδας κατέρχεται εἰς τὴν λίμνην. Τὰ δὲ μικρὰ παιδία τὰ δένουσι μὲ σχοινίον ἀπὸ τὸν πόδα φοβοῦμενοι μὴ κατακυλισθῶσι. Ἄντὶ χόρτου εἰς τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια δίδουσι ἰχθῦς· ἔχουσι δὲ τὸσον πλήθος, ὥστε ὅταν σηκῶσῃ τις τὴν καταπακτὴν θύραν, ἀφίνει μὲ σχοινίον εἰς τὴν λίμνην κόφινον κενὸν καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν τὸν ἀνασύρει πλήρη ἰχθύων, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι πάπρακας καὶ τίλωνας.»

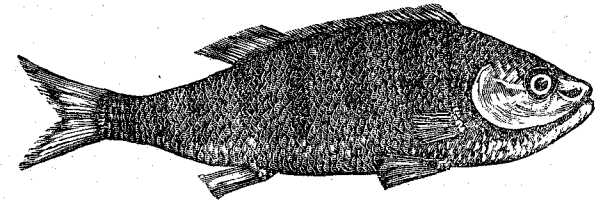
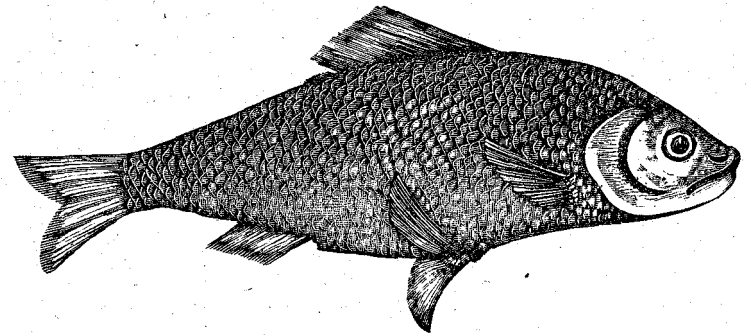
Ἐὰν ἐπανήρχετο εἰς τὴν ζωὴν ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἐπανελάμβανε τὴν περιγραφὴν τῆς Πρασιάδος του, ὕστερον ἀπὸ τὸσους αἰῶνας, δὲν ἤξεύρω ἂν θὰ ἔκαμνεν ἄλλην τῆς προηγουμένης περιγραφὴν.

Τόση δὲ πληθὺς ἰχθύων ὑπῆρχεν, ὥστε δι' αὐτῶν ἔτρεφον καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια. Τὴν τοιαύτην τοῦ Ἡροδότου πληροφορίαν ἠθεώρου καὶ θεωροῦσιν ἴσως ἀκόμη ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας διέσωσε περὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων λαῶν κατὰ χιλιάδας ἐτῶν προὑπαρξάντων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξακριβωσις εἶνε δυσχερὴς ἢ ἀδύνατος· καὶ ὁμῶς ἐπιστήμων στρατιωτικὸς κτηνίατρος (ὁ κ. Πιλάβιος) μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι καὶ οἱ ἵπποι καὶ ἄλλα ζῶα συνηθίζουσιν εὐκολώτατα εἰς τοιαύτην τροφήν καὶ καλῶς μάλιστα τρέφονται· ἐγὼ δὲ αὐτὸς εἶδον ἐν Δοϊράνῃ κριὸν νὰ τρώγῃ λαμαργῶς νωποὺς ἰχθῦς. Τὸ αὐτὸ δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ εἰς τὰς περιαγομένας ἀνά τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν αἶγας.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει δύο εἶδη ἰχθύων τοὺς Πάπρακας καὶ Τίλωνας.

Ἡ λίμνη, ὡς ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, ἔχει καὶ ἄλλα εἶδη, ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος νομίζω ὅτι ἀναφέρει τὰ κυριώτερα καὶ τὰ πρωτεύοντα κατὰ

τὴν ποσότητα καὶ τὸ μέσον μέγεθος. Ἐὰν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπὶ τόπου εὐρισκόμενός τις παρατηρήσῃ τοὺς ἐκ τῆς λίμνης ἐξαγομένους ἰχθῦς, δὲν θὰ ἴδῃ ἄλλους τούτων· ἐπὶ ἑκατὸν λ. χ. κοφίνων αἱ 90 εἶνε Περκιά καὶ Πλατίτσες καὶ 10 μόλις ἐκ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον Γρεβάδια. Τοιαύτη ὑπάρχει μεταξύ των διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ ποσόν.

Περκιά ἢ Πρακιά.

Περκιά ἢ Πρακιά εἶνε αὐτοὶ οἱ τοῦ Ἡροδότου Πάπρακες καὶ ἐφύλαξαν μέχρις ἡμῶν τὸ ὄνομα· εἶνε σχεδὸν ἴδιον τῆς Πρασιάδος εἶδος, διότι οἱ τῶν ἄλλων λιμνῶν πολὺ διαφέρουσι καὶ κατὰ τὸ χρῶμα καὶ κατὰ τὴν ποιότητα, καὶ οὐδεμία ἄλλη λίμνη παράγει ὅσους αὐτῆ. Εἶνε κοντὰ καὶ ὀλίγον πλατέα καὶ ὁμοιάζουσι κατὰ τι εἰς τὸ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα πρὸς τὰ θαλάσσια Μελανούρια, ἔχουσι δὲ ραβδώσεις κανονικὰς ἀπὸ τῆς ράχεως εἰς τὴν κοιλίαν, ἣτις εἶνε ὑπόλευκος· αἱ ραβδώσεις εἶνε βαθύτεραι καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ φαίον.

Τὸ ὄνομα Τίλων δὲν διεσώθη εἰς καμμίαν ἐν Μακεδονίᾳ λίμνην, ἀπαντᾶται ὁμῶς τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς ἕν εἶδος τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Τιλιανὸς καὶ εἶνε ὁμοιότατον πρὸς ἕτερον εἶδος τῆς Πρασιάδος, τὸ καλούμενον Πλατίτσες, αἱ ὁποῖαι εἰς τὰς ἄλλας λίμνας λέγονται Λευκόψαρα. Εἶνε ταῦτα πλατέα τὸ σχῆμα,

ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα, ὡραῖα τὴν θεάν, ἡ δὲ ράχιν των εἶνε βαθέως κε-
χρωμάτισμένη, κυανοειδῆς καὶ ἀπολήγει εἰς λευκὸν πρὸς τὴν κοιλίαν.
Τὰ πτερυγία καὶ ἡ οὐρά του εἶνε ἐρυθρὰ καὶ μάλιστα τὰ τῆς κοιλίας,
ἔχουσι δὲ πολλὰς ἀκάνθας.

Τὰ ἰχθυοτροφεῖα κρατοῦσι κλειστὰ μέχρι τῆς πρώτης Μαρτίου, ὅποτε
ὑποχρεωτικῶς ἀνοίγουσι τὰ διβάρια καὶ οἱ ἰχθύς ἐξέρχονται καὶ μένου-
σιν ἐλεύθεροι μέχρις Ὀκτωβρίου, ὅποτε ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἴδια.

Μεταξὺ τῆς λίμνης Πρασιάδος (Δοϊράνης) καὶ τοῦ Ἀξιῦ ποταμοῦ
κεῖται τὸ ὄρος Τασλί-Δάγ (Πετροβοῦνι), ὅπερ ἀποτόμως μὲν ὑπεράνω
τῆς λίμνης ὑψόμενον, ἡρέμα δὲ ταπεινούμενον πρὸς τὸν Ἀξιόν, εἶνε
πετρῶδες καὶ δυσδιάβατον καὶ ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν τοῦ Δυσώρου
δειράδα πρὸς δυσμὰς. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς φέρεται χα-
ράδρα, τῆς ὁποίας τὰ νερά συμβάλλουσι τῷ ἐκ τῆς λίμνης ἐκρέοντι
ποταμίῳ πρὸ τοῦ χωρίου Δοβρόφτσα παρὰ τὴν γέφυραν. Ἄνω τῆς γε-
φύρας ταύτης καὶ ἀριστερᾶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἧτις φέρει ἀπὸ Κιλιν-
δὶρ εἰς Δοϊράνην, ὀνομάζεται Στὰ Μαδέμια, ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη
φαίνονται λείψανα ἀρχαίων μεταλλείων.

Ὁδὸς ὀρεινὴ καὶ ἀνωφερῆς φέρει ἀπὸ τῆς λίμνης εἰς τὰς ὄχθας τοῦ
Ἀξιῦ. Ὁδεῖων τις πρὸς δυσμὰς μετὰ μιᾶς ὥρας ἄνοδον διέρχεται
τὴν χαράδραν εἰς τὴν θέσιν Ἐκι-τσιεσμὲ (δύο βρύσες) καὶ ἀφίνει ἀρι-
στερᾶ τὰ Μαδέμια· ἐντεῦθεν μετὰ δύο καὶ ἡμισείας ὥρῶν ὁμαλὴν κα-
τωφέρειαν διὰ τοῦ ἐπικλινοῦς ὀροπεδίου Κεσιολῆ φέρει εἰς τὴν ἀριστε-
ρὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιῦ (ἀπέναντι τοῦ νῦν Γεθγελῆ), ὅστις ἦτο τὸ ἀνα-
τολικὸν ὄριον τῆς τότε ἐπὶ Ἀμύντου Μακεδονίας. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη
συντομωτέρα κατὰ τι διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἀτραπός, ἧτις φέρει
κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Ἀξιόν, εἰς τὸ αὐτὸ περίπου σημεῖον.

Καταφανεστέρα θὰ καταστῆ ἡ ταυτότης τῶν περιγραφέντων τούτων
μερῶν, ἐὰν πρὸς ταῦτα παραβάλωμεν καὶ τὸ σχετικὸν τοῦ Ἡροδότου
χωρίον (Βιβ. Ε', 17).

«Οἱ κυριευθέντες λοιπὸν Παῖονες ἐφέροντο εἰς τὴν Ἀσίαν, ὃ δὲ Με-
γάβαζος, ἀφοῦ ὑπέταξε τοὺς Παίονας, πέμπει εἰς τὴν Μακεδονίαν ἑπτὰ
Πέρσας, οἱ ὅποιοι μετ' αὐτὸν ἦσαν οἱ σημαντικώτεροι εἰς τὸ στρα-
τόπεδον. Ἐπέμποντο ἵνα ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ ἐν ὀνόματι τοῦ βασι-
λέως Δαρείου. Εἶνε δὲ ἀπὸ τὴν Πρασιάδα λίμνην ἡ ὁδὸς λίαν σύντομος
εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀμέσως μετὰ τὴν λίμνην ὑπάρχει μεταλλεῖον,
ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰσόδημα ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τάλαντον ἀργυροῦν
καθ' ἐκάστην. Μετὰ τὰ μεταλλεῖα δὲ καθὼς περᾶσθαι τις τὸ ὄρος τὸ
λεγόμενον Δύσωρον, εὐρίσκειται εἰς τὴν Μακεδονίαν.»

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος θέ-
των τὴν Παιονίαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, δὲν ἀναφέρει
κἂν λίμνην. Περιγράφων δὲ τὰ ὄρια τῆς Φυλλίδος λέγει ὅτι πρὸς δυ-
σμὰς ἔχει τὸν Ἀγγίτην ποταμὸν καὶ πρὸς μεσημβρίαν τὸν Στρυμόνα,
εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀγγίτης χύνεται καὶ οὐχὶ τὴν λίμνην. Ἀναφέρων δὲ
Μύρκινον τὴν Ἡδωνίδα θέτει αὐτὴν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Στρυμόνος καὶ
οὐχὶ τῆς λίμνης. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει ἀνωνύμως αὐτὴν ὡς λίμνην
καὶ ἀλλαχοῦ σαφῶς ὅτι ὁ Στρυμὼν ἄνωθεν τῆς γεφύρας σχηματίζει
εὐρεῖαν λίμνην.

Ἐὰν λοιπὸν ἀπομακρύνωμεν ἐκ τῆς λίμνης τοῦ Ἀχινοῦ τὴν Κερκινί-
τίδα καὶ τὴν Πρασιάδα, τὰ πάντα ἐξηγοῦνται καὶ τὰ κείμενα τοῦ
Ἡροδότου εἶνε σαφέστατα καὶ ἀκριβέστατα· ἀποδεικνύεται δὲ καὶ ἐν-
ταῦθα ὅτι ὁ Ἡρόδοτος κάλλιστα ἐγνώριζε τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους
περιέγραψε καὶ μάλιστα δὲν θὰ ἔλεγε περισσότερα ἐὰν σήμερον τὰ
ἔγραφεν.

Ὁ Ἀρριανὸς θέτων τὴν Κερκινίτιδα ἢ μετατοπίζων αὐτὴν εἰς τὴν
λίμνην τοῦ Ἀχινοῦ, περιέπεσε βεβαίως εἰς πλάνην καὶ ἐξέλαβε τὴν
ἀνώνυμον ὡς τὴν Κερκινίτιδα.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν δι' ἐκείνους ἐκ τῶν νεωτέρων, οἵτινες ἐπὶ τῆς λί-
μνης τοῦ Ἀχινοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης, θέτουσι καὶ τὴν Πρασιάδα
λίμνην; Οἱ πρῶτοι περὶ τούτων γράψαντες βεβαίως παρενόησαν τοὺς
ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἀπεπλανήθησαν εἰς τὰς κρίσεις των, οἱ δὲ μετὰ
ταῦτα ἀνεξετάστως ἀπεδέχθησαν τὰς ἐσφαλμένους ἐκείνων γνώμας καὶ
δὲν ὤκησαν νὰ μετατοπίσωσιν ἕρη λίμνας, ποταμούς, πόλεις, ἔθνη
ὀλόκληρα καὶ θαλάσσας ἀκόμη καὶ φέρωσιν ἀδικαιολόγητον ἀναστά-
τωσιν, ἐπιπολαίως ἄγνοιαν τῷ Ἡροδότῳ καταλογίζοντες, ἵνα ἀπλῶς
ὑποστηρίξωσι γνώμην τὴν ὁποίαν ἐκ προκαταλήψεως ἀπεδέχθησαν καὶ
οὐδέποτε ἔλαβον τὸν κόπον ἐπὶ τόπου νὰ ἐξετάσωσι.

Μ. Χρυσόχοος

ΦΙΛΤΡΑ, ΕΠΩΔΑΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑΙ

(Ἐξ ἀνεκδότου πραγματείας περὶ τῶν «Ἑλληνίδων Ἐταιρῶν»)

Μία τὰ μάλιστα περίεργος καὶ ἐνδιαφέρουσα ὄψις τοῦ ἐταιρικοῦ βίου
εἶνε ἀναμφιβόλως καὶ ἡ πίστις καὶ ἐνασχόλησις τῶν γυναικῶν τούτων
περὶ τὰ φίλτρα καὶ τὰς ἐπωδάς, δι' ὧν ἐπειρῶντο νὰ κατακτήσωσι τὸν
ἔραστον ἢ, τὸ συνηθέστερον, νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τοὺς ἐγκαταλειφθέν-

τας κόλπους των τὸν προδῶσαντα τὴν πίστιν καὶ ἀρνηθέντα τοὺς ὄρκους ἀνίσκον.

Ἐτέλουν δὲ τὰς μαγείας ἢ φαρμακείας ταύτας, ἤτοι αὐταὶ αἱ ἐταῖραι, καὶ μάλιστα αἱ πρεσβύτεραι, ἢ κατέφευγον εἰς τὰς καλουμένας φαρμακευτρίας ἢ φαρμακίδας, περίεργα καὶ ἀγυρτικά γραΐδια, περὶ ὧν ἐλέγοντο καὶ ἐπιστεύοντο θαυμασιά τινα, οἷον ὅτι κατῆγον τὴν σελήνην, ὅτι ἐπέτοντο τὴν νύκτα κτλ. καὶ αἵτινες ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐτρέγων τὰς ἀτυχεῖς ἐρωτολήπτους.

Ὡς δειναὶ φαρμακευτρίαι ἐφημίζοντο αἱ Σύραι, καὶ μάλιστα αἱ Θεσσαλαί, ἢ δὲ Μήδεια ἢ τρομερὰ μάγισσα, ἢ ὅποια ἐδρασε κυρίως ἐν Ἰωλκῷ, ἐθεωρεῖτο μετὰ τῆς Κίρκης καὶ τῆς Ἐκάτης ἢ προστάτις τῶν μαγισσῶν καὶ τῆς μαγείας· ἐπίσης καὶ τὰ βότανα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα, χρησιμεύοντα ὡς φίλτρα, ἐκαλοῦντο ἐνίοτε βοτάναι τῆς Ἰωλκοῦ.

Αἱ φαρμακεῖαι ἐτελοῦντο τὴν νύκτα ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς Σελήνης, ἢν καὶ ἐπεκαλοῦντο αἱ μάγισσαι ὡς Σελήνην ἢ ὡς Ἄρτεμιν ἢ ὡς Ἐκάτην· ἂν δὲ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς φαρμακείας ἤκούοντο ὠρούμενοι οἱ κύνες τῆς πόλεως, ἐθεωρεῖτο τοῦτο εὐοίωνον εἰς ἐπιτυχίαν, διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἡ Ἐκάτη ἀνερχομένη ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐκ τῶν τάφων περιήρχετο τὰς τριόδους, οἱ δὲ κύνες βλέποντες αὐτὴν ὑλάκτουν ἐκ σεβασμοῦ καὶ τρόμου· ἐκρότουν δὲ τότε αἱ μάγισσαι πρὸς τιμὴν τῆς χάλκινα σκεύη καὶ τὴν ἐπεκαλοῦντο θερμότερον. Θεστολί, λέγει παρὰ Θεοκρίτῳ¹ ἡ φαρμακευτρία πρὸς τὴν θεράπειαν :

Θεστολί, ταὶ κύνες ἄμιν ἀνὰ πόλιν ὠροῦνται
ἀ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χάλκεον ὡς τάχος ἄχει.

Ὡς φίλτρα ἐχρησίμευον πολλὰ καὶ ποικίλα ἀντικείμενα, ποικίλαι δ² ἦσαν καὶ αἱ χρήσεις αὐτῶν ἀνάλογοι μετὰ τὴν περίστασιν καὶ τὴν δεινότητα τῆς φαρμακίδος. Τὰ συνηθέστερα φίλτρα ἦσαν μαγικαὶ βοτάναι, ἢ δάφνη, ἢ κυπάρισσος, ἢ ἀγρία συκῆ, δρεπόμεναι τὴν νύκτα εἰς τὰ νεκροταφεῖα, ἢ τὰ πίτυρα, τὰ ἄλφιτα, τὸ ἵππομανές, ἢ ἰυγῆ, ἢ δαγύς, ὁ ρόμβος, ὡς καὶ περὶ γλαυκὸς βαμμένα δι³ ἄλματος βατράχου, ὅστω ἄφαιρέθην ἀπὸ τὸ στόμα πεινώσης κυνός, σάυρα τριμμένη εἰς κόνιν καὶ ἀναλελυμένη, ὅστω νεκρῶν ἐξορτυτόμενα τὴν νύκτα διὰ τῶν ὀνύχων⁴ καὶ ἀποσπώμενα διὰ τῶν ὀδόντων, μαῦρον ἔριον προβάτου⁵, ρύγχος λύκου, ὀδόντες ὄφως⁶, καὶ εἴτι ἄλλο.

Τὸ ἵππομανές ἦτο φυτὸν φυόμενον κυρίως ἐν Ἀρκαδίᾳ τὸ ὅποιον

¹ Θεοκρίτου II. 30. ² Ὁρατ. Ἐπιφθ. V.

³ Θεόκρ. ἄνωτ. ⁴ Ὁρατ. Σατυρ. 1. VIII.

τρέγων ὁ ἵππος ἢ ὁ πῶλος ἐμαίνετο εἰς ἀπόλαυσιν τῆς θηλείας. Ἴππομανές δ' ἐκαλεῖτο ἐπίσης, καὶ ἐθεωρεῖτο φίλτρον ἰσχυρότατον, κρεατῶδές τι ἔκφυμα τοῦ μετώπου τοῦ ἀρτιγεννήτου πώλου, τὸ ὅποιον ἔτρωγεν, ὡς ἐπιστεύετο, ἢ μήτηρ φορβάς, ἐπέζητουν δὲ μετὰ μανίας αἱ φαρμακευτρίαι. Ἡ ἰυγῆ εἶνε τὸ χαριτωμένον καὶ φιλάρεσκον πτηνᾶριον τὸ σήμερον καλούμενον σεισοπυγίς, σουσουράδα ἢ κωλοσοῦσα· ἐθεωρεῖτο ἀναπόσπαστον βοήθημα οὐ μόνον πάσης φαρμακίδος, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐταίρας ἢ φιλάρεσκου γυναικὸς καταφευγούσης εἰς μαγείας, ἵνα ἐλκύσῃ τὸν ἐρώμενον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωκράτης ὁμιλῶν πρὸς τὴν Θεοδότην¹ χαριεντίζεται ὅτι διὰ τῆς ἰυγῆς ἐλκύει καὶ δελεάζει τοὺς νεανίσκους ἐταίρους του· ἡ ἰυγῆ ζῶσα ἢ νεκρὰ ἐτίθετο περὶ τὸν ρόμβον καὶ συνεστρέφετο μετ' αὐτοῦ διαρκούσης τῆς φαρμακείας, ἐνῶ ἡ μάγισσα ἢ ἡ ἐταῖρα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπανελάμβανεν·

Ἴυγῆ, ἔλκε μου ἐκεῖνον πρὸς τὸν οἶκόν μου τὸν ἄνδρα·

ὁ δὲ ρόμβος ἦτο κυκλοτερές ὄργανον ξύλινον καὶ χάλκινον, ὅμοιον πρὸς τὸν σημερινὸν σβοῦρον, καὶ τὸ ὅποιον περιστρεφόμενον ἀπέδιδε τινα ἤχον, βαρὺν μὲν, ἐὰν ἐστρέφετο βραδέως, ὀξὺν δέ, ἐὰν ταχύτερον· τὸν ρόμβον ἔφερον μετ' ἑαυτῶν αἱ φαρμακίδες πάντοτε ἐντὸς τοῦ κόλπου των². Ἡ δαγύς ἦτο κηρίνη πλαγγὼν παριστῶσα τὸν ἐρώμενον καὶ ὑποβαλλομένη εἰς διάφορα βασανιστήρια. Ἐνίοτε ἐγίνετο χρῆσις δύο³ πλαγγόνων, τῆς μιᾶς κηρίνης τῆς δ' ἄλλης ἐξ ἐρίου· ἡ κηρίνη ἐτίθετο γονυπετῆς πρὸ τῆς ἄλλης, ἐβασανίζετο δ' ὑπ' αὐτῆς πολυτρόπως καὶ ἐπὶ τέλους διεσπᾶτο καὶ ἀνεδύετο, ἐπαδούσης τῆς φαρμακίδος:

Οὕτω καὶ ἡ σάρξ του νὰ λυθῆ ἀπὸ τὸν ἔρωτα.

Ἄν δὲν ἀπατῶμαι, ἡ χρῆσις τῆς κηρίνης πλαγγόνος, ὅπως καὶ ἄλλων φίλτρων καὶ μαγγανευμάτων, σώζεται καὶ σήμερον παρὰ τοῖς μάγοις καὶ ταῖς μαγίσσαις.

Πλὴν τῶν ἀβλαβῶν τούτων φίλτρων, αἱ δεινότεραι τῶν φαρμακίδων μετεχειρίζοντο καὶ τινα ἀπαισιώτερα καὶ ἀληθῶς κακοῦργα μέσα.

Τοιοῦτον λ. χ. εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου περιγραφόμενον ἐγκληματικὸν φίλτρον τῆς Κανιδίας· ἡ βδελυρὰ φαρμακίς, ἢ ὅποια εἶχε καὶ ἀξιώσεις ἔρωτος, βοηθουμένη ἀπὸ τὰς δύο συντρόφους τῆς ἔστησε πρῶτον τὸν λίθηντα, τὸ ἀπαραίτητον αὐτὸ ὄργανον πάσης μαγείας, καθ' ὅλους τοὺς τόπους καὶ τοὺς αἰῶνας· κατόπιν προήγαγον μικρὸν καὶ ἀπαλὸν παιδάριον, τὸ ὅποιον εἶχον κλέψῃ· τὸ ἐγύμνωσαν καὶ χωρὶς νὰ

¹ Ξενοφ. Ἀπόμνημον. ² Λουκιανοῦ. Ἐταίρ. διαλογ.

³ Ὁρατ. σατύρ. ἄνωτ.

λυπηθῶσι τὴν λευκὴν καὶ ἀθῶαν σάρκα του, χωρὶς νὰ καμφθῶσιν ἀπὸ τὰς ἰκετίδας φωνᾶς καὶ τὰ παιδικὰ του βλέμματα, τὸν ἔθαψαν εἰς τὴν γῆν μέχρι τοῦ λαιμοῦ· εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην ἐμελλε νὰ μείνη τὸ πτωχὸν πλάσμα μέχρι οὗ ἀποθάνῃ· ἐν τῷ μεταξῷ, καὶ ἐνῶ ἐξηκολούθουν τὰς φαρμακείας των, παρέθετον πρὸ τῶν ἀπλήστων ὀφθαλμῶν του προκλητικὰ ἐδέσματα καὶ εὐώδη ποτά, τὰ ὁποῖα ἤλλασσον τρεῖς τῆς ἡμέρας· τὸ παιδίον διττῶς οὕτω βασανιζόμενον ἐμαραίνετο καὶ μετ' οὗ πολὺ ἀπέθνησκε. Ἀλλὰ πρὶν ξεψυχήσῃ, ἐνῶ προσήλου ἤδη τὰ τελευταῖα ἀπηλπισμένα βλέμματά του εἰς τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐδέσματα, αἱ μέγαιραι ὤρων τὸ ἐξέθαπτον τὸ διεμέλιζον καὶ ἀφήρουν τὸν μυαλὸν του. Ὁ μυελὸς δ' οὕτως ἔθεωρεῖτο τρομερὸν καὶ ἄφυκτον φίλτρον, ἔχον τὴν δύναμιν νὰ σύρῃ τὸν ἐρώμενον εἰς τοὺς πόδας τῆς ἐρώσεως, νὰ τὸν καθίστῃ ταπεινὸν καὶ γελοῖον ἢ νὰ τὸν βασανίζῃ μέχρι θανάτου.

ὑποθέτω ἐν τούτοις ὅτι τὸ φίλτρον καὶ ἡ περιγραφὴ αὕτη, ἂν δὲν εἶνε κακόνου ἐπιπόνημα τοῦ ποιητοῦ, ἀποβλέπει μόνον τὰς Ῥωμαίας ἐταίρας καὶ φαρμακίδας. Ἐν Ἑλλάδι τὰ ἦθη ἦσαν πάντοτε ἡμερώτερα, ἀβρότερα δὲ καὶ τερπνότερα ἰδίᾳ τὰ τῶν ἐταῖρων· τὰ δὲ φίλτρα των ἀπλούτερα καὶ ἀθώωτερα καὶ χαριέστερα αἱ φαρμακεῖαι των.

Αἱ φαρμακεῦτραι ¹ τοῦ Θεοκρίτου ἔστησαν καὶ αὐταὶ τὸν λέβητα ὑπὸ τὰς ὠχρὰς ἀκτῖνας τῆς Σελήνης· ὁ λέβης, πιθανώτατα, ἦτο πλήρης ὕδατος ἀντανακλῶντος τὸν οὐρανὸν μὲ τοὺς ἀστέρας καὶ τὴν σελήνην, ὁ φυσικὸς δ' αὐτὸς κατοπτρισμὸς ἐγέννησεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἐπικρατοῦσαν πρόληψιν ὅτι αἱ μάγισσαι κατήγον τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα.

Τὸν λέβητα ἔστεψαν μὲ μαῦρον ἕριον προβάτου, φοινικέῳ οἴῳ ἄκτω, εὐχηθεῖσαι νὰ δεθῇ δι' αὐτοῦ καὶ ὁ ἐρώμενος, ὁ βαρὺς καὶ σκληρὸς Δέλφις, πῦ ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας δὲν ἐκτύπησε τὴν θύραν, δὲν ἠρώτησεν ἂν ζοῦν ἢ ἀπέθανον· ἐπικαλοῦνται κατόπιν τὴν Σελήνην καὶ τὴν χθονίαν Ἑκάτην τὴν τρομερὰν νὰ καταστήσῃ τὰ φίλτρα των ἰσχυρὰ ὡς τὰ τῆς Κίρκης καὶ τῆς Μηδείας· καὶ ἐνῶ ἡ φίλη ἢ ἡ θεράπαινα στρέφει διαρκῶς τὸν ρόμβον μὲ τὴν ἴγυγα ἐπικαλουμένη τὴν θελκτικὴν τῆς δύναμιν

ἴγυξ, ἔλκε τὸ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα

ἢ ἀτυχῆς ἐρώσα ρίπτει κατὰ σειρὰν τὰ φίλτρα εἰς τὸν λέβητα ἢ ἐπιπάσσει εἰς τὸ πῦρ ἐπάδουσα

τὰ Δέλφιδος ἔστιν πάσσω.

¹ Εἰδυλλ. II.

Πρῶτον τὰ ἄλφιστα, κατόπιν ἡ δάφνη καὶ τρίτον τὰ πίτυρα, τὰ ἄφυκτα καὶ πανίσχυρα,

τὰ καὶ τὸν ἀναιδῆ κινήσαι κ' ἀδάμαντα·

καὶ ὅπως καίεται ἡ δάφνη καὶ κροτεῖ καὶ ἀναψεν ἐξαίφνης, καὶ ἡ σὰρξ τοῦ Δέλφιδος θέλει κατὰ τῆς φλογὸς τοῦ ἔρωτος ¹· τῆται κατόπιν ὁ κηρὸς ἵνα τακῆ κ' ἐκεῖνος ὑπὸ ἔρωτος, καὶ στρέφεται ὁ ρόμβος ὁ χαλκοῦς ὁ ἱερὸς τῆς Ἀφροδίτης ἵνα στρέφῃται βαρυθυμῶν καὶ ὁ ἐρώμενος περὶ τὴν θύραν τῆς ἐρώσεως· ἀκολουθοῦσι τρεῖς σπονδαὶ καὶ τὸ ἱππόμανες, ἐκ τοῦ ὁποίου μαίνονται

καὶ πῶλοι ἂν ὄρεα καὶ θοαὶ ἵπποι·

κατόπιν τίλλεται καὶ καίεται κλωστήν πρὸς κλωστήν τεμάχιον ἐκ τῆς χλαίνης τοῦ Δέλφιδος, τὸ ὁποῖον ἔχασεν ἢ ἐλησμόνησέ ποτε εἰς τὸν οἶκόν της, ἐπικαλεῖται ὁ ἔρωσ καὶ ἡ ἴγυξ καὶ ἀναβάλλεται δι' αὔριον τὸ φίλτρον τῆς τριμμένης σαύρας, κακὸν ποτόν· ἢ δὲ θεράπαινα ἀναλαμβάνει ν' ἀλείψῃ διὰ φίλτρων τὸ κατώφλιον τοῦ Δέλφιδος πτύουσα καὶ ψιθυρίζουσα

τὰ Δέλφιδος ἔστιν μάσσω.

Αὕτη εἶνε ἡ ἀπλοῖκῃ τῆς ἐλληνίδος φαρμακεία, ἣν ἀκολουθεῖ θερμὴ καὶ ἀφελὴς ἡ ἐξιστόρησις τοῦ ἔρωτός των, τοῦ κάλλους τοῦ ἀνδρός, τῆς πρώτης συνεντευξέως καὶ τῆς πρώτης ἡδονῆς, καὶ τελειώνει μὲ ἀπειλὰς περὶ νέων κακῶν φαρμάκων καὶ ἀσπασμὸν πρὸς τὴν Σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τῆς ἡσύχου νυκτὸς τοὺς ὀπαδοὺς.

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω καέντων φίλτρων ἠριθμήθη καὶ τὸ κράσπεδον τῆς χλαίνης τοῦ Δέλφιδος, ἦτο καὶ τοῦτο ἀπαραίτητον· νὰ ἔχῃ δηλονότι ἡ φαρμακίς πρᾶγμα τι ἀνῆκον εἰς τὸν ἐρώμενον, οἷον ἐνδυμα ἢ ὑπόδημα ἢ καὶ τρίχας ἐκ τῆς κεφαλῆς του, ἀκριβῶς ὅπως αἱ σημεριναὶ μάγισσαι ἀπαιτοῦσι τὰ καλούμενα σημάδια, τρίχας ἢ κομμένα νύχια ἢ τὸ ὑποκάμισον κτλ. τοῦ μαγευομένου· φαίνεται δ' ὅμως ὅτι τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἠδύνατο ἐνίοτε ν' ἀναπληρώσῃ ἡ δαγύς. Προχειρότερας καὶ κοινοτέρας συνεπῶς φαρμακείας τὴν περιγραφὴν μᾶς διέσωσεν ὁ Λουκιανός.

Ἡ φαρμακίς εἶνε Σύρα τὸ γένος, γραῖα μὲν, ἀλλ' ὠμὴ ἀκόμη καὶ συμπαγῆς, μέτριον δ' ἀπαιτοῦσα τὸ τίμημα τῶν ἐπωδῶν τῆς ἀφύκτων

¹ Ἡ ἔκφρασις ὑπενθυμίζει νωότερά τινα μάγια· ἡ ἐρώσα προμηθεύεται ζωντανὰ μικρὰ ἰχθύδια, τὰ ὁποῖα ἀργοκαίει εἰς τὸ πῦρ ἀσπαίροντα, ἐπάδουσα ἐκάσσοτε·

καίει καίει τὸ ψαράκι καὶ σπαρτάρει
ἔτσι νὰ σπαρτάρῃ καὶ γιὰ μένα τὸ κορμάκι του.

ἄλλως τε καὶ ἀλανθάστων. Αὐτὴ ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς καὶ ἄρτου ἐπα-
νήγαγε μετὰ τέσσαρας ὅλους μῆνας εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐγκατα-
λειφθείσης Βακχίδος τὸν ἀδίκως χαλεπαίνοντα καὶ ξενοκοιμώμενον
Φανίαν τὸν ἑραστήν της.

Ἡ Σύρα ἀντὶ λέβητος ἐχρηιάσθη κρατῆρα εὐμεγέθη, ἀντὶ δὲ ὕδα-
τος οἶνον γλυκὺν καὶ μαγικόν, ἐξ οὗ ἐπετρέπετο μόνον αὐτὴ νὰ πίνη,
πλὴν τούτων ἐχρηιάσθη ἄλας καὶ θεῖον καὶ δαδα, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπτὰ
μεγάλους ὀβολούς, τὸ ἰχυρότατον τῶν φίλτρων. Τότε ἐκρέμασεν ἀπὸ
πασσάλου τὰ σημάδια καὶ τὰ ὑπεθυμίασε διὰ τοῦ θείου σπείρουσα τὸ
ἄλας εἰς τὸ πῦρ καὶ μνημονεύουσα ἀμφοτέρων τὰ ὀνόματα, τῆς ἐταί-
ρας δηλονότι καὶ τοῦ ἑρωμένου. Βακχίς καὶ Φανίας ἢ Πάμφιλος καὶ
Μύρτιον· ἐξήγαγε κατόπιν ἐκ τοῦ κόλπου της τὸν ρόμβον καὶ τὸν
ἔστρεψε ψιθυρίζουσα τὴν ἐπωδὴν της τὴν πανίσχυρον. Καὶ τέλος πλη-
ρωθεῖσα καὶ ἀποπέμπουσα τὴν ἐταίραν, ἐδίδαξεν αὐτὴν ἰσχυρὸν κατὰ
τῆς ἀντιπάλου μίσθηρον. Τὸ μίσθηρον τοῦτο, τουτέστι μέσον ἵνα
ὁ ἐρώμενος μισήσῃ τὴν ἀντιζήλον, σφζόμενον, νομίζω, μέχρι σήμερον
εἶνε τὸ ἐξῆς :

Ἡ ἀτυχούσα ἐταίρα παρεφύλαττε περιπατοῦσαν τὴν ἀντιζήλον καὶ
παρετῆρει, χωρὶς νὰ φαίνεται, τὰ ἐπὶ τοῦ χῶματος ἴχνη τῶν ποδῶν
της, μόλις δ' ἐκείνη παρήρχετο, σπεύδουσα κατεπάτει καὶ ἡμαῦρου
διὰ τῶν ἰδίων ποδῶν τὰ ἴχνη ταῦτα, ἐπιβαίνουσα διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ
ποδὸς εἰς τὸ ἀριστερόν ἴχνος, διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ εἰς τὸ δεξιὸν καὶ
ἐπιλέγουσα·

Ἐπιθέηκά σοι καὶ ὑπεράνω εἰμί.

Αὐταὶ καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἦσαν αἱ φαρμακεῖαι, αὐτὰ δὲ καὶ τὰ
φίλτρα. Τί δ' ὅμως ἦσαν αἱ ἐπωδαί ;

Ἐκτὸς τῶν μικρῶν νύξεων τοῦ Θεοκρίτου, ἐν αἷς εἶνε κατάδηλος
καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ ποιητοῦ, παράδειγμα ἐπωδῆς προερχομένης ἀπ' εὐ-
θείας ἐκ τοῦ λαοῦ, καθόσον γνωρίζω, οὐδὲν σφίζεται· ὁ Λουκιανὸς ἀρ-
κεῖται μνημονεύων ὅτι αἱ ἐπωδαὶ συνέκειντο ἀπὸ βαρβαρικὰ καὶ
φρϊκώδη ὀνόματα, καὶ ὅτι ἀπηγγέλλοντο ἐπιτροχῶ τῇ γλώσσει.
Ἄλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ εἰδησις καὶ ἢ ἀναλογία πρὸς τὰ σημερινὰ ξόρ-
κια καὶ γητέματα μᾶς ἐξηγεῖ τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἴχνους ἐπωδῆς.

¹ Καὶ σήμερον τὸ χῶμα τοῦτο τῶν πατημάτων τηρούμενον καὶ λαμβανόμενον
διὰ τῆς παλάμης τῆς ἀντιζήλου χρησιμεύει ὡς σημάδι πρὸς κάμμα, ἤτοι
φαρμακεῖαν.

Ἡ φύσις ἀληθῶς τῶν τοιούτων ποιημάτων ἀπαιτεῖ νὰ εἶνε ἀκατά-
ληπτα καὶ ἠχηρὰ ἵνα πτωῶσι καὶ ἐπιβάλλωνται περισσότερον· λέξεις
ἄσχετοι καὶ ἄνευ ἐννοίας πολλάκις τίθενται παραλλήλως μόνον καὶ μό-
νον ἐπειδὴ ἠχοῦσιν ὁμοίως, παραλλάσσουσαι συνήθως κατὰ ἓν σύμφω-
νον, ρ ἢ τ, π ἢ μ. Αἱ καταλήξεις διαστρέφονται, νέαι λέξεις μεγαλό-
φωνοι δημιουργοῦνται καὶ συντίθενται, ἀνακυκῶνται τῶν ἀγίων καὶ
τῶν δαιμόνων τὰ ὀνόματα, μεταφέρονται ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἄλλο φράσεις
ἀσυμβίβαστοι, διακοπτόμεναι συχνὰ ἀπὸ χασμήματα, πτυσίματα ἢ
σταυροκοπήματα, καὶ ὅλα αὐτὰ παραδίδονται προφορικῶς ἀπὸ στόμα-
τος εἰς στόμα ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἀγραμμάτων καὶ ἀπροσέκτων στρε-
βλούμενα καὶ ταραττόμενα καὶ ἀληθῶς εἰς φρίκην καὶ βαρβαρισμὸν
ἀπολήγοντα. Καὶ ταῦτα μὲν εἶνε τὰ περὶ τοῦ ζητήματος ἱστορικώτερα,
πλὴν δ' ὅμως τούτων πλείστα ἀναφέρονται ἀπίθανα καὶ τερατώδη,
μεταμορφώσεις μάλιστα μαγικαί, θαυμάσιαι, ἀνάλογοι πρὸς τὰς μα-
γείας τῶν παραμυθίων, μαρτυροῦσαι δ' ἀπλῶς τὴν φαντασίαν καὶ
εὐπιστίαν τοῦ λαοῦ· ἄλλος μετεμορφώθη εἰς φυτὸν καὶ ἄλλη διὰ φαρ-
μάκων, εἰς κέρακα, ἵνα πετάξῃ πρὸς τὸν ἑραστήν, καὶ ὁ πτωχὸς ὁ
Λούκιος εἰς ὄνον, πειραματιζόμενος, καὶ εἶδε καὶ ἔπαθε καὶ ἔδρασε
πάμπολλα.

Ἄλλ' ἡ ἐξέτασις πάντων τούτων ἀνήκει εἰς εἰδικὴν πραγματείαν,
τὸ δὲ θέμα μου ἐνδιαφέρει μόνον ἢ πίστις ἢ βαθεῖα, ἣν αἱ ἐταῖραι
ἔτρεφον πρὸς τὰ φίλτρα καὶ τὰς φαρμακείας, καὶ ἢ ἐπίδρασις ἣν αὐτὴ
ἤσκει εἰς τὰς πράξεις, τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθηματά των, οἷαν ἀκρι-
βῶς εἰς τὰς σημερινὰς συναδέλφους των ἀσκεῖ ἢ πίστις πρὸς τὰ ξόρκια
τὰ γητέματα καὶ τὰ καμώματα.

Μετὰ θέρμης ἐπεζήτητον τὴν καλλιτέραν φαρμακίδα δαπανῶσαι πρὸς
τοῦτο ὅ,τι εἶχον μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν κοσμημάτων των· συχνὰ δι-
επληκτίζοντο μεταξύ των μὲ τὴν ἀπλὴν ὑπόνοιαν μαγείας, ἐτόλμων
νυχτερινὰς ἐφόδους εἰς τὰ νεκροταφεῖα, καὶ ἀπέβαινον θύματα τῶν
γραιδίων, ὅσα ἐπηγγέλλοντο τὸν ἔρωτα διὰ φαρμάκων.

Ἄλλ' ὅμως αὐταὶ αἱ φαρμακίδες, ἀπόμαχοι ὡς τὰ πολλὰ ἐταῖραι,
δὲν εἶχον, ὡς φαίνεται, πολλὴν πεποίθησιν εἰς τὰς μαγείας των, διότι
μὴ ἀρκοῦμεναι εἰς τὴν δύναμιν τῶν φίλτρων των, ἀλλὰ δοξάζουσαι,
ὅπως καὶ αἱ σημεριναὶ μάγισσαι καὶ ξορκολογίστραι, ὅτι

καλὰ ν' καὶ τ' ἅγια τοῦ Θεοῦ

καλὰ ν' καὶ τὰ ρεμέντια,

δὲν ἀπηξίουσαν νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν φίλων καὶ
ὁμηλικῶν τοῦ ἑρωμένου, νὰ ἐπικαλῶνται δὲ μάλιστα τὴν συνδρομὴν

τῶν δούλων, τῶν οἰκοσίτων καὶ μυστικαποδόχων δούλων, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ νεαροῦ κυρίου των καὶ τῆς ἐξόχου πανουργίας των, πολλὰ ἐβλαπτον τὰς ἑταίρας, εἰς διαρκῆ καὶ ἄμεσον σχέσιν πρὸς αὐτὰς εὐρισκόμενοι. Αἱ σχέσεις αὗται τῶν ἑταιρῶν πρὸς τοὺς δούλους ἐξετάζονται ἐν ἄλλῳ κεφαλαίῳ.

Ἐν Μεσολογίῳ.

Α. Τραυλαντώνης.

ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ

(ΟΔΟΠΟΡΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ).

Ἄψευδῆς Νύμφη.—Ὁ τιτανώδης λόφος.—Ἄρλεκίνοι.—Περιγραφή τῆς πηγῆς.—Τὰ λουτρά ἐν τῇ ἀρχαιότητι.—Ἡ οἰκία Χατζίσκου.—Ἡ Οἶτη μαστιχομένη ὑπὸ καταγίδος.—Ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ τῆς Πυρᾶς καὶ εἶτα εἰς τὸν Ὀλυμπον.—Βίος ἀβιώτος.—Δωμάτια δημόσια καὶ ποντικοί.—Ὁραὶ λουτρῶν.—Εἴσοδος ἐν τῇ δεξαμενῇ ἐντυπώσεις λουτρατζῆ.—Ἄλλοις ἑμιλῶν θεραπευτικῆ ἰδιότης νέα πολύτιμος ἐφεύρεσις τῶν..... ἐνοικιαστῶν.—Ὁ Βουλάρτζε ὑπέρτης.—Τερπνὴ τοποθεσία.—Πλῆξις, μονοτονία, δυσθυμία.—Πενιχρὰ ἐσπερίς· Κῶπτος ὁ Καρπενήσιος, τὸ Ὀδοιπορικόν του, τὸ τραγοῦδί του.—Οἱ λεπροὶ τῆς Ὑπάτης, ἡ τρώγλη των, ὁ βίος των, οἱ ἔρωτές των.—Οἱ νέοι λουτῆρες.—Τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου καταστήματος, τὸ ἐκκλησιαστικὸν πραξικόπημα καὶ ἡ παράδοξος θυσία.—Ἐστερόγραφον.

X

Πρὸ πενήτηντα καὶ πλέον ἐτῶν ὁ ἀείμνηστος Ἐαθέριος Λάνδερερ ἐπιτοπίως μελετήσας καὶ ἐπιστημονικώτατα ἀναλύσας τὰ ἱαματικά λουτρά τῆς Ὑπάτης, ἔγραφε περὶ αὐτῶν ὅτι πολλοὶ πάσχοντες ἤθελον μεταβαίνειν κατ' ἔτος πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς θεραπευτικῆς ταύτης ἀψευδοῦς Νύμφης καὶ ὀλίγιστοι ἤθελον ἐπιστρέφειν χωρὶς νὰ ὑμῶσιν εὐγνωμόνως τὸ δῶρον τοῦτο τῆς φύσεως¹. Πρὸ ἐνὸς ἔτους περιηγούμενος τὴν Φθιώτιδα ἐπεσκέφθη τὴν «ἀψευδῆ ταύτην Νύμφην» ἣν ἐκθειάζουσι πάντες σχεδὸν οἱ λουσθέντες εἰς τὰ θαυματουργὰ αὐτῆς ὕδατα καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπίσθη, ὅτι πᾶν ὅ,τι γράφεται ἢ λέγεται περὶ τῶν λουτρῶν τούτων εἶνε ἀληθέστατον.

Ὁ τιτανώδης λόφος ἐφ' οὗ ἀραιῶς εἰσι πεφυτευμένα ὀλίγα τινὰ δένδρα καὶ ἀνεγείρονται οἰκήματα πρὸς χρῆσιν τῶν λουομένων, εἰς μεγάλην εὐρίσκειται ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιβέουσαν αὐτὸν καταπράσινον πεδιάδα

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ «Παρνασσῶ» τὴν 15 Ἰανουαρίου 1893.

² Ε. Λάνδερερ. Περὶ τῶν λουτρῶν τῆς Ὑπάτης, 1836.

καὶ πρὸς τὰ κατάφυτα χωρία τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα μετὰ ζηλευτῆς χάριτος. Εὐδιακρίτως βλέπει τις μακρόθεν τὸν λευκὸν ἐκεῖνον λόφον ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τὴν ὑψικρημνὸν Οἶτην ἐπιβάλλουσιν καὶ μεγαλοπρεπῆ διήκουσαν μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, οὔτινος μόλις φαίνεται ἡ ὑγρὰ κυανῆ ἐπιφάνεια.

Τρεῖς ἀμαξηλάται κυρίως ἔχουσι τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν λουτρῶν, τῇ συγκαταθέσει τῶν συναδέλφων των, μεταφέροντες ἐκάστην πρῶϊαν τοὺς λουτρατζῆδες, ὡς καλοῦνται παραδόξως πῶς οἱ εἰς τὴν ἱαματικὴν πηγὴν ζητοῦντες θεραπείαν ἀσθενεῖς. Οἱ λοιποὶ ἀμαξηλάται τῆς Λαμίας ἐργάζονται μεταξὺ Λαμίας καὶ Στυλίδος ἢ μεταξὺ Λαμίας καὶ Καρπενησίου. Ἐναμεταξὺ των ἔχει συναφθῆ ἄγραφον συμβόλαιον τηρούμενον ἀπαρεγκλίτως καὶ εὐσυνειδήτως. Πρέπει λοιπὸν νὰ ζητήσῃ τις ἢ τὸν ἀρειμάνιον φουστανελλοφόρον Ἠλιάν, ἀληθῆ τύπον Ρουμελιώτου φοροῦντα ψάθαν γιγαντιαίων διαστάσεων, ἢ τὸν Κουτσόν, ὡς συνήθως ὀνομάζουσι, τὸν συμπαθῆ βρακοφόρον Γεώργην τὸν ἔχοντα τὸν ἕνα πόδα ξύλινον καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περιγητικὸν πῖλον λευκὸν ὑπ' Ἄγγλου τινὸς δωρηθέντα αὐτῷ, ἢ τέλος τὸν Τσότραν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν αὐτοῦ περιβολὴν καὶ τὰ κλέφτικα τσαρούχια. Ἀξιοσημείωτοι προσωπικότητες ἀντιπροσωπεύουσαι τὰ ποικίλα εἶδη τῆς ἐνδυμασίας τῶν συγχρόνων. Ἑλλήνων! Οὔτοι ἀνεξαίρετως εἰσὶ τίμιοι, εἰλικρινεῖς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον περιποητικοί. Ὁφείλω ἐναυθῆ νὰ ἐξάρω τὴν ἀκριβειαν μὲθ' ἧς ἐκτελοῦσιν οἰανδήποτε παραγγελίαν τῶν λουομένων καὶ τὴν προθυμίαν μὲθ' ἧς τακτικώτατα μεταφέρουσι γράμματα καὶ τηλεγραφήματα ἐκ Λαμίας, ἀναπληροῦντες οὕτω τὴν ἀδικαιολόγητον ἔλλειψιν ἐν τοῖς λουτροῖς ταχυδρομικοῦ γραφείου καὶ τηλεγραφείου. Εἶνε ἀληθές ὅτι εἰς τὸ μίαν ὥραν τῶν λουτρῶν ἀπέχον χωρίον Ὑπάτη ὑπάρχουσι τὰ μέσα ταῦτα τῆς συγκοινωνίας ἀλλὰ..... ὁ διανομεὺς κατέρχεται εἰς τὰ λουτρά μόνον ὅταν τὸ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν εἰσπραχθὲν κέρδος εἶνε ἀνάλογον..... τῆς ἀπληστίας του! Τὸ μεταξὺ Λαμίας καὶ λουτρῶν διάστημα εἶνε 2 1/2 ὥρων, ἀς εὐχαρίστως διέρχεται τις ἐντὸς ἀναπαυτικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀμάξης συρομένης ὑπὸ τριῶν ρωμαλέων ἵππων. Ἄλλ' ἕνα ἢ συγκοινωνία ἢ πλήρης καὶ μᾶλλον ἀνετος, ἀνάγκη νὰ ἐπισπευσθῇ ἢ πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἀρξαμένη γεφύρωσις τοῦ Σπερχειοῦ.

Μικρὰ ἀκανόνιστος πλατεῖα μὲ δύο-τρεις μωρέας καὶ δύο πεῦκα ἐν τῷ μέσῳ περισφιγγομένη ὑπὸ ἰσογαίων ἠριθμημένων δωματίων, ἐν τῶν ὁποίων χρησιμεύει ὡς καφεστιατόριον, εἶνε τὸ κυριώτερον μέρος τῶν λουτρῶν ἀνήκον εἰς τὸ Δημόσιον. Εἰς μίαν πλευρὰν τῆς πλατείας ταύ-

της κείται ἡ πηγὴ, ἔχουσα περιφέρειαν 50 μέτρων περίπου, πέραξ τῆς ὁποίας ἀνεγείρονται ξυλίνα ἐλεεινά παραπήγματα μὲ θύρας κατεστραμμένας καὶ μικρὰν ὀπὴν κάτωθι, ἀφ' ἧς κρέματα σεσαθρωμένη ξυλίνη κλιμαξ ὀδηγοῦσα εἰς τὴν δεξαμενὴν, ἐστεγασμένην διὰ ψευδαργύρου. Τὸ μεσημβρινὸν ὅμως μέρος τῆς πηγῆς μένει ἐλεύθερον, ὅπως εἰσέρχεται καθαρὸς ἀτμοσφαιρικός ἀπὸ ἐξασθενίζων τὴν δύναμιν τῶν ἀναπεμπομένων ἐκ τῶν ὑδάτων ἀσφυκτικῶν ἀερίων. Ἡμέραν τινα ἠθέλησαν νὰ κλείσωσι καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἀνεγείροντες δωμάτια, ἀλλ' ἀμέσως τὴν ἐπομένην ἠναγκάσθησαν νὰ καταρρίψωσιν αὐτά, διότι οἱ λουόμενοι ὑπέφερον δεινῶς ἐξ ἀσφυξίας, δύο δὲ ἐξήχθησαν ἐκεῖθεν ἡμιθανεῖς καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ συμβῶσι δυστυχήματα. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς εἶνε κεκορεσμένον ἀνθρακικοῦ ὀξέος, οἱ ἐπιχειρήσαντες δὲ ἀνάλασιν αὐτοῦ βεβαιούσιν, ὅτι περιέχει θεϊκὸν ἀσβέστιον, θεϊκὸν κάλιον, θεϊκὸν μαγνήσιον, χλωριούχον νάτριον, χλωριούχον κάλιον, χλωριούχον μαγνήσιον, χλωριούχον ἀσβέστιον, ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ἀνθρακικὸν νάτριον, ἀνθρακικὸν μαγνήσιον, βρωμιούχα καὶ ἰωδούχα ἄλατα, πυριτικὸν ὀξὺ καὶ ὑδροθεϊκὸν ὀξὺ (ὑδροθειωμένον) ¹. Ἐνεκα τοῦ τελευταίου τούτου ἡ ὄσμὴ τοῦ ὕδατος ὁμοιάζει μὲ τὴν τῶν σεσηπτότων ὠν καὶ τὸ χρῶμα αὐτοῦ εἶνε πρασινοειδὲς θολόν. Τὸν κρατῆρα περιθεῖε λίθινον περιτειχίσμα, ἐφ' οὗ κείται ξυλίνη ἐσχάρα κατασκευασθεῖσα τῇ ἐνεργείᾳ τῆς συζύγου τοῦ αἰοδίου Ἀλεξάνδρου Κουμουνοῦρου, ἧτις τῇ ὑποδείξει διασημοῦ ἐν Βιέννῃ ἱατροῦ ἦλθεν εἰς τὰ λουτρὰ ταῦτα. Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι αἱ διάφοροι δοκοὶ τῆς ἐσχάρας ταύτης εἰσι συνηρμοσμένα διὰ γόμφων (ξυλίων καρφίων) μόνων δυναμένων ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ἐπήρεια τοῦ ὕδατος. Μετὰ φρίκης ἀναλογίζομαι τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν δὲν ὑπῆρχεν ἡ εὐεργετικὴ αὕτη ἐσχάρα. Πῶς νομίζετε ἐλοῦντο τότε οἱ ἀσθενεῖς; οἱ περισσότεροι φοβούμενοι ἔμενον εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κρατῆρος ἐντὸς ἀνεπαρκοῦς ὕδατος, τινὲς δὲ τολμηρότεροι καὶ γνωρίζοντες κολυμβητικὴν ἐπιληψίαζον εἰς τὸ κέντρον, κρατούμενοι ὅμως στερεῶς ἐκ τινος σχοινίου, διότι καὶ ὁ ἀριστος κολυμβητὴς ἠδύνατο νὰ εὖρη ἐκεῖ οἰκτρὸν θάνατον. Διηγῶνται μάλιστα, ὅτι πολλοὺς κατέπιε τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο στόμιον, χωρὶς νὰ φανῇ οὔτε ἴχνος κἀν αὐτῶν μετὰ ταῦτα.

Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ κυκλοειδοῦς περιτειχίσματος σώζεται ἀρχαία ἐνεπίγραφος πλάξ δυσκόλως σήμερον ἀναγινωσκομένη εἰς ἡν θέσιν εὐρίσκεται. Πολλάκις μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς δεξαμενῆς εἶδον πολλοὺς συνωστιζομένους πέραξ τοῦ ἀρχαίου τούτου κειμηλίου προθυμο-

¹ Ἐκθεσις περὶ τῶν ἐν Ἰπάτῃ λουτρῶν κτλ. ὑπὸ Ε. Παπανικολάου, ἱατροῦ.— Γαληνὸς τόμ. γ', σελ. 120.

ποιουμένους τίς πρῶτος ν' ἀναγνώσῃ αὐτό. Δυστυχῶς δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶνε τίς περιεργός· πρέπει συνάμα νὰ εἶνε καὶ ὀλίγον ἀρχαιολόγος, ἂν καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οὔτε τοῦτο ὠφελεῖ, καθότι ἡ πλάξ αὕτη δέον προηγουμένως νὰ ἐξαχθῇ ἐκεῖθεν καὶ μετ' ἐπιμελείας νὰ καθαρισθῇ, ἵνα ἀναγνωσθῇ ἀπταιστώσως. Ἡ θειοῦχος αὕτη πηγὴ ἦτο γνωστὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἴσως δὲ πλησίον αὐτῆς θεαθήσαν πολλάκις καὶ αἱ θετταλαὶ γόησαι ἀπατῶσαι ἀναιδῶς διὰ μαγγανειῶν τὰ πλήθη. Ὁ Bursian ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του περὶ τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει, ὅτι τὰ λουτρὰ ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τοῦθ' ὅπερ ἴσως συνδυαζόμενον πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι ἐγγὺς τῆς πόλεως (Ἰπάτης) ἐπὶ τοῦ ὄρους Πυρᾶ ἐφύετο πολὺς καὶ πρὸ πάντων ἀριστος ἐλλέβορος, συνετέλεσε κατὰ τοὺς μεταγενεστέτους ἰδίως χρόνους ἡ Ἰπάτη νὰ φημισθῇ ὡς ἔδρα τῆς θεσσαλικῆς μαγγανείας¹.

Ἐκτὸς τοῦ Δημοσίου, μεγάλας ὠφελείας ἐκ τῶν λουτρῶν προσπορίζεται καὶ ὁ κ. Ν. Χατζίκος, κατέχων πλησίον γαίας ἐκτεταμένας. Πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος ἔχει ἀνεγείρει εὐρυχωρότατον οἴκημα, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι δωμάτια εὐάερα καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, ὡς φαίνεται, κατασκευασμένα. Ἡ οἰκία αὕτη, καίτοι πρὸ τριετίας καὶ πλέον οἰκοδομηθεῖσα, ἔχει εἰσέτι πολλὰς ἐλλείψεις. Πρὸ παντὸς δέον νὰ μεταρρυθμισθῇ ὁ διάδρομος, ὁ ὁποῖος καίτοι εἶνε ὠραίος καὶ εὐρύτατος, ὡς ἔχει ὅμως σήμερον εἶνε λίαν ἐπικίνδυνος ἔνεκα τῶν διασταυρουμένων ἐκεῖ ρευμάτων τοῦ ἀέρος.

Ἡ θέσις ἐφ' ἧς ὑψοῦται τὸ οἰκοδόμημα εἶνε περίοπτος· ἰδίως ὠραίοτατα ἐκεῖθεν φαίνεται πολὺ πλησίον μέρος τῆς φαραγγώδους καὶ χασματώδους Οἴτης, κληθείσης ἔνεκα τούτου Καταδόθρας. Ἡ κυκλοτερὴς κορυφὴ περιστεφομένη ὑπὸ θελκτικῶν ἐλάτων καὶ ἄλλων δένδρων φέρει ἐν τῷ μέσῳ μεγάλην τινα σχισμὴν, ἐξ ἧς προβάλλει ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ 6,800 οὔσα ποδῶν, Πυρᾶ ὀνομαζομένη, διότι ἐπ' αὐτῆς τραγικὸν εὔρε τέλος ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ἐνδοξότερος τῆς ἀρχαιότητος ἥρωσ. Οὐδέποτε θέλω λησμονήσει τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς Οἴτης μαστιζομένης ὑπὸ τῆς καταιγίδος. Φαντασθῆτε νέφη παμμεγέθη καλύπτοντα αὐτὴν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν, ἀστραπὰς διασταυρουμένας μετὰ λάμψεως ἐξαισίας ἐν μέσῳ ἐρεβώδους σκοτίας, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο τρόπον τινα καταδιώκουσαι τὴν πυκνὴν ἐκείνην νεφέλην, φερομένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου μετὰ μεγάλης ταχύτητος ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, βροντὰς βαρυκρότους διασειούσας τὴν γῆν καὶ τέλος ραγδαιοτάτην βροχὴν πλήττουσαν μεθ' ὁρμῆς τὸν συμπαγῆ ἐκεῖνον ὄγκον. Ἐν τῇ τρομερᾷ

¹ Geographie von Griechenland von C. Bursian, τόμ. α', σελ. 89.

ταύτη στιγμή τῆς θυέλλης ἀνεμνήσθη τού ἐπὶ τῆς πυρᾶς θανάτος Ἡρακλείους καὶ ἡ φαντασία μου μεταπηδῶσα εἰς τοὺς μυθικοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους μοὶ ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ ὄρους κύματα καπνοῦ ἀνερχόμενα εἰς τὸν οὐρανόν, φλόγα λάμπουσαν καὶ σπινθηροβολοῦσαν, τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἥρωος ἔτοιμον νὰ καταναλωθῇ. Αἶφνης ὅμως νέφος ἐξ οὐρανοῦ κατελθὼν ἀρπάζει καὶ μεταφέρει εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐν μέσῳ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς!

Ὁ βίος ἐν ταῖς λουτροῖς τῆς Ὑπάτης εἶνε πολὺ δαπανηρὸς, ἰδίως δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐνοοοῦσι κάπως ἀνέτως νὰ διέλθωσιν ἐκεῖ εἰκοσὶν ἡμέρας. Ἐὰν λάβῃ τις δωμάτιον μὲ μίαν κλίνην ἐν τῇ οἰκίᾳ Χατζίσκου, θέλει πληρώσει δι' ἐνοίκιον ἐκάστης ἡμέρας δραχ. ὀκτώ (γράφει τὸν ἀριθμὸν ὀλογράφως πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως). Τὸ χεῖριστον δὲ εἶνε, ὅτι ἡ ὑπέρογκος αὕτη τιμὴ, ἣν οἱ ἐνοικιασταὶ θεωροῦσιν εὐτυχῶς λίαν ἐπαρκῆ (;) δίδεται διὰ τέσσαρας μόνον τοίχους καὶ μίαν κλίνην ἐκ σανίδων. Ἡ τροφή ἦν παρέχει τὸ πλησίον κείμενον μικρὸν ξενοδοχεῖον, εἶνε μὲν σχετικῶς εὐθηνή, ἀλλ' ἀθλιεστάτη καὶ μάλιστα δι' ἀσθενεῖς! "Ὅλα σχεδὸν τὰ φαγητὰ εἶνε δι' ἀνθρώπους ἔχοντας σιδηροῦν στόμαχον καὶ τὴν γεῦσιν ἀμβλεῖαν. Τὸ ἄλλας καὶ τὸ πέπερι κυριαρχοῦσιν ἐφ' ἀπάντων τῶν ἐδεσμάτων· οἱ πάσχοντες ἰδίως ἐξ ἐκζεμάτων εἶνε εἰς θέσιν νὰ μᾶς πληροφορήσωσι περὶ τῶν περιφήμων τούτων ὑγιεινῶν καρυκευμάτων! "Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιπλωσιν τοῦ ἐστιατορίου, τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἐν γένει διασκευὴν τοῦ ἰσογείου κτιρίου, δὲν ἔχω δυστυχῶς ν' ἀναφέρω τίποτε καλόν. Ὁ ξένος εἰσερχόμενος ἐντὸς καὶ παρατηρῶν ξυλῖνας τραπέζας ἐστρωμένας διὰ ρυπαρῶν σινδόνων, παροφίδας καὶ χειρόμακτρα, τὰ ὅποια ἀλλάσσοσι μόνον ἅπαξ τοῦ ἔτους (;) καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀπελπισίας καὶ ἀναθεματίζει τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Ὑπάτης.

Δωμάτια οἰκονομικὰ μὲ τρεῖς μόνον δραχμὰς καθ' ἡμέραν εὐρίσκει τις πλησίον τῆς πηγῆς, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ἐκὼν ἄκων καὶ πολλοὺς συνοίκους . . . ποντικοὺς διαταράσσοντας ἀναιδῶς τὴν ἡσυχίαν του. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ καθίστησι τὴν ἐν αὐτοῖς διαμονὴν πάντῃ ἀδύνατον, εἶνε ἡ παντελὴς ἔλλειψις ἀφοδευτηρίων, ἀναγκαζομένων ὡς ἐκ τούτου τῶν ἀσθενῶν νὰ περιέρχωνται τὰ πέριξ τοπεῖα, εἴτε ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον τοῦ θέρους, εἴτε ὑπὸ τὴν νυκτερινὴν δρόσον!

Εἰς τὸ λουτρὸν εἰσέρχεται τις πληρῶνων 50 λεπτά. Ὁ ἰατρός, ὅστις παραδόξως πως ἐμφανίζεται ἀνὰ πᾶσαν νέαν Σελήνην, κανονίζει τὰς ὥρας καθ' ἃς ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος· συνήθως ἀπὸ τῆς 5—7 π. μ.

λούονται οἱ ἄνδρες, ἀπὸ τῆς 7-9 αἱ γυναῖκες, ἀπὸ τῆς 9-10 πάλιν οἱ ἄνδρες καὶ ἀπὸ τῆς 10—11 οἱ παρὰ τὴν πηγὴν οἰκοῦντες δυστυχεῖς οἱ πάσχοντες ἐξ ἐλεφαντιάσεως. Μετὰ ταῦτα ἐκκενοῦσι τὴν δεξαμενὴν καὶ τὸ θειοῦχον ὕδωρ παφλάζον ρεεὶ διὰ μικροῦ καταρράκτου πρὸς μεσημβρίαν. Τότε ἔρχονται παρὰ τὸν κεντρικὸν κρατῆρα οἱ ἐσωτερικὴν ποιοῦμενοι τοῦ ὕδατος χρῆσιν, πίνοντες δυο-τρία ποτήρια ἢ καὶ περισσότερα καὶ οἱ θέλοντες νὰ εἰσπνεύσωσι τὰ διάφορα ἀέρια. Ἡ γεῦσις τοῦ ὕδατος εἶνε ἀηδῆς καὶ μόλις συγκρατεῖ τις τὸν ἔμετον. Ἐν τούτοις ἀσθενῆς τις πάσχων ἐκ τοῦ στομάχου ἔπινε 15—20 ποτήρια καθ' ἡμέραν μετ' εὐχαριστήσεως· λίαν δὲ περιεργον εἶνε, ὅτι οὔτε μίαν φορὰν κἂν ἐλούσθη, ἀλλ' ἤρχετο ἐνταῦθα ἐπὶ τρία κατὰ συνέθειαν ἔτη ἵνα πίνῃ μόνον ἐκ τῆς πηγῆς, τὰ μέγιστα, ὡς ἔλεγεν, ὠφελοῦμενος εἰς τὴν χρονίαν πάθησίν του. Μετὰ μεσημβρίαν ὡσαύτως ὑπάρχουσιν ὦραι ὠρισμένοι καθ' ἃς γίνεται χρῆσις τῶν λουτρῶν. Ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς ὑπάρχει μικροσκοπικὸν ὠρολόγιον ἐκ τινος πασσάλου ἀνηρητημένον δεικνύον τοῖς λουομένοις τὴν ὥραν. Πολλάκις δὲ παρατηρήθη ὅτι ἔμενον πλέον τοῦ κεκἀνοτισμένου χρόνου ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς οἱ ἔχοντες ἀσθενῆ τὴν ὄρασιν, οὗς ἐξήγουν ἐκεῖθεν διὰ τρομερᾶς κωδωνοκρουσίας.

Τὸ πρῶτον λουτρὸν μοὶ ἐπροξένησε μεγάλην στενοχωρίαν. Κατ' ἀρχὰς ἠσθάνθη ῥίγος καθ' ὅλον μου τὸ σῶμα, καίτοι ἡ θερμοκρασία εἶνε 26°—27° R, εἶτα μὲ κατέλαβε τοιαύτη φοβερὰ δύσπνοια, ἕνεκα τοῦ εἰς μεγάλην ποσότητα εὐρισκομένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὥστε μικροῦ δεῖν ἐπιπτον ἀναίσθητος ἐντὸς τοῦ κοχλάζοντος ὕδατος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάβρυσις εἶνε λίαν ὀρηκτικῆ. Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξωκειομένη μὲ τὴν ἄλλως τε εὐάρεστον ταύτην θερμοκρασίαν, στηριζόμενος ἀναπαυτικώτατα ἐπὶ τινος ξυλίνου ἐρείσματος ἐν τῷ μέσῳ εὐρισκομένου καὶ ἠδέως πλέον ἐγκατελίμπανον τὸ σῶμά μου ἐντὸς τοῦ υποχλιάρου ἐκεῖνου ὕδατος, οὕτινος αἱ φυσαλίδες ἔπαιζον χαριέντως μὲ τὰς χρυσαῖς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου ἔβλεπον ἀνθρωπίνους κεφαλὰς ποικιλομόρφους. Μολονότι δὲ μέγας ὑπάρχει συγχρωτισμὸς ἐν τῇ δεξαμενῇ, ὅπου ἀνὰ πᾶσαν ὥραν λούονται ταυτοχρόνως 30—40 άτομα καὶ πολλάκις τὰ σώματα ἐφάπτονται ἀλλήλων, οὐχ ἦττον οὐδεμίᾳ μέχρι τοῦδε κολλητικῆ νόσος μετεδόθη. Ἴσως ἡ τοῦ ὕδατος θαυματουργὸς δύναμις (τοῦτο τοῦλάχιστον πιστεύουσιν οἱ πλείστοι) ἀπομακρύνει οἰανδήποτε λοιμώδη νόσον· ἀδύνατον ὅμως νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὴν χειρίστην ἐντύπωσιν, ἣν προξενεῖ ἡ θεὰ ἀνθρώπου πάσχοντος ἐξ ἐκζεμάτων, τοῦ ὁποίου τὸ ἐλκῶδες σῶμα προξενεῖ φρίκην καὶ ἀηδίαν.

Τὸ ἀληθές εἶνε ὅτι τὰ λουτρὰ ταῦτα, ὅπως τὰ πλείστα τῆς Ἑλ-

λάδος, δὲν ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἰατρῶν ἀγνούοντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ποίας παθήσεις ἰδίως εἰσὶ χρήσιμα. «Ἐν πολλῇ καὶ πανακειώδη πῶς χρήσει φέρονται νῦν ἐν τῇ θεραπευτικῇ τὰ τῶν θειοπηγῶν ἢ θειοκρηνῶν ὕδατα· ἀλλ' ἵνα παραγγελθῶσι προσηκόντως, ἀπαιτοῦσι γνώσιν ἀκριβῆ τῶν ἑαυτῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐνδείξεων»¹. Συμβαίνει πολλάκις τὸ παράδοξον, πολλοὶ ἀσθενεῖς μόνοι τῶν ἀνευ τῆς γνώμης τῶν ἐπιστημόνων νὰ προστρέχωσιν εἰς τὴν ἰαματικὴν ταύτην πηγὴν. Ἐγνώρισα Ἑλληνά τινα ἐκ Μιτυλήνης, ὅστις ἀφοῦ περιῆλθε καὶ ἄλλα λουτρά τῆς Εὐρώπης, κατέληξεν ἐνταῦθα τῇ συστάσει φίλου τινός. Ἡ τρομερὰ ἀποτρόπαιος νόσος, ἧς ἔξ μοι ἐπιτραπῆ ν' ἀποσιωπήσω ἐνταῦθα τὸ ὄνομα, εἶχε προσβάλει αὐτὸν ἄλλοτε ἐν τῇ νεανικῇ του ἡλικίᾳ μετὰ σφοδρότητος, προξενήσασα ὀρμικὰ πόνους εἰς ὅλας τὰς ἀρθρώσεις τοῦ σώματός του. Ἐνίστε ἐνῶ μοὶ ὠμίλει, ἡγωνία εἰς τὴν προσφορὰν τῶν λέξεων καὶ πολλάκις μὴ δυνάμενος νὰ ἐνθυμηθῇ τί κατὰ νοῦν εἶχε νὰ μοὶ εἴπη, διέκοπτεν ἀποτόμως τὴν ὁμιλίαν του. Προσεπάθουν, ἐφ' ὅσον μοὶ ἦτο δυνατόν, νὰ διασκεδάσω τὴν καταβασανίζουσαν αὐτὸν δυσθυμίαν, διηγούμενος πῶς ἄλλοι ἀσθενεῖς ἐκ τῆς αὐτῆς νόσου κατατρυχόμενοι εὗρον θεραπείαν ἐπὶ δύο-τρία ἔτη κατὰ συνέχειαν λουσθέντες ἐνταῦθα. Καὶ ὦ τῆς παραδόξου συμπτώσεως! ὁ ἄλαλος, ὡς τὸν ἐκάλουν, μετὰ τὸ 25ον λουτρὸν εὕρισκετο εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ὁμιλῇ εὐχερῶς. Μετ' ἀπορίας τὸν ἤκουον κατόπιν φιλονεικοῦντα ζωηρῶς μετὰ τοῦ ὑπηρέτου τοῦ ξενοδοχείου περὶ τῆς ἀθλίας ποιότητος τοῦ φαγητοῦ! Πλεῖστα παραδείγματα δύναται τις νὰ προσάγῃ εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης, ὅτι τὰ λουτρά τῆς Ὑπάτης εἰσὶ μοναδικὰ διὰ τοιούτου εἶδους παθήσεις. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου θεραπεύουσιν ἀποτελεσματικῶς, κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἐνίων ἰατρῶν, δερματικὰ νοσήματα, χρονίαν βρογχίτιδα, ἀσθματα βρογχικά, φαρυγγίτιδα χρονίαν, στομαχικούς κατάρρους, χρονίαν ἐξογκώσεως τοῦ ἥπατος κτλ. Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἀπαριθμῆσιν ταύτην, θέλομεν καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ὑπάρχει νόσημα ἐν τῇ ὑψηλίᾳ μὴ θεραπευόμενον ὑπὸ τῶν λουτρῶν τούτων. Ἰδίως μετὰ περισσῆς κενολογίας καὶ φορτικῆς πολυλογίας ἐκθειάζουσιν αὐτὰ οἱ . . . ἐνοικιασταί, οἱ μέγιστον συμφέρον ἔχοντες νὰ συρρέωσιν ἀθροεὶ εἰς τὴν πανάκειαν ταύτην οἱ ἐκ τῆς ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλάδος ἀσθενεῖς. Κατῴρθωσαν μάλιστα αὐτοὶ ν' ἀνακαλύψωσιν ἐν τοῖς λουτροῖς καὶ πολύτιμον μεταλλικὴν ἀξίαν!

Ἐπὶ ἔποψιν διασκεδάσεως ὁ βίος ἐνταῦθα εἶνε λίαν μονότονος, πληκτικῆς, ἀνούσιος. Τὴν πρωΐαν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ πεύ-

κῶν παίζουσι μπεζίκι, πρέφαν ἢ κοντσίναν, ἀναγινώσκουσιν ἐφημερίδας ἢ μυθιστορήματα, οἱ δὲ πολιτικομανεῖς θέτουσιν ἐπὶ τοῦ τάπητος ὄλα τὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας καὶ ἰδίως τὸ ἐπίκαιρον τῆς Ἑλλάδος οἰκονομικὸν ζήτημα, πίνοντες τὸν ἀπαραίτητον καφὲν ὃν σερβίρει αὐτοῖς ποῖος νομίζετε; ὁ Βουλανζέ! Μάλιστα ὁ πολὺς Βουλανζέ. Τοιοῦτον φέρει ὄνομα μεσηλιζῆ ὑπηρέτης ἥμιστα εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένος, οὔτινος ἢ τε μορφῆ, τὸ παράστημα καὶ αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι πολὺ διαφέρουσι τοῦ ἀλησημονήτου Γάλλου δημεγέρτου καὶ οὐδὲ ὅπως δικαιολογοῦσι τὸ παρατσούκλι.

Μετὰ μεσημβρίαν περιπατοῦσιν ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς Ὑπάτης μέχρι τῆς θέσεως Πλατάνου. Ἐκεῖ ὑπάρχει μία καὶ μόνη μικρὰ πηγὴ ἀμφιβόλου καθαριότητος, ποσίμου ὕδατος, ἀνεπαρκῆς λίαν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν λουμένων. Ὅσοι ὅμως ἐπιθυμοῦσι καὶ δύνανται ἀγοράζουσι δροσερὸν καὶ διαυγέστατον ὕδωρ μεταφερόμενον καθ' ἑκάστην διὰ βυτίων ἐκ τῆς Ὑπάτης ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Τὸ ζήτημα τοῦ ὕδατος ἐστὶ σπουδαιότατον καὶ πρέπει ἡ Κυβέρνησις νὰ μεριμνήσῃ τάχιστα περὶ διοχετεύσεως καταλλήλου τοιούτου ἐκ τοῦ πέριξ ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχοντος. Ὁ περίπατος εἰς τὸ μέρος τοῦτο εἶνε ὠραιότατος. Ἡ ὄψις φαίνεται πρὸς μεσημβρίαν ἐν ὄλῳ τῆς τῷ μεγαλείῳ ὑπὸ τὸ γλυκὺ λυκόφως μὲ τὰς βαρathρώδεις αὐτῆς πλευράς, ποικιλόχρους ὡς ἔξοχος ὕδατογραφία δοκίμου καλλιτέχνου κοσμοῦσα τὸ μικρὸν τοῦτο τμήμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Πρὸς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ ἐν μέσῳ θαλερᾶς φύσεως διακρίνεται χαριστάτη ἡ Ὑπάτη κλιμακῆδὸν διατεταγμένη ἐπὶ τινος μαγευτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους. Πρὸς βορρᾶν ὑψοῦται ὁ δυσπρόσιτος Τυμψηστὸς ὡς γιγάντιος πυραμῆς καὶ πρὸς βορρᾶν ἢ πολὺδενδρος Ὁθρυς, ὡς ἄλλοτε ἐκαλεῖτο, ἧτις σήμερον δυστυχῶς εἶνε ἐντελῶς ἀπεψιλωμένη ἐνεκα τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν δασῶν τῆς. Μεθ' ὅλους τοὺς προστατευτικούς μας νόμους περὶ δασῶν, οἱ ἐμπρησμοὶ ὁσημέραι ἀνυπολογίστους προξενοῦσι ζημίας εἰς τὴν μικρὰν ἡμῶν χώραν. Ἀφοῦ δὲ κατεστράφησαν χιλιάδες θαλερῶν δένδρων, εἰς ὧν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ συντήρησιν ἄλλα ἔθνη δαπανῶσιν ἑκατομμύρια, ἐπιλαμβανόμεθα νῦν τῆς ἀναδασώσεως. Τὸ δυστύχημα ὅμως εἶνε, ὅτι ἡ μὲν καταστροφὴ προχωρεῖ γιγαντιαίως βήμασιν, ἐνῶ ἡ ἀναδάσωσις . . . οὔτε κἂν ἤρχισεν ἀκόμη. Διὰ τοῦτο προτιμότερον εἶνε παντὶ σθένει νὰ διασώσωμεν τοὺς ὑπάρχοντας ἔτι συνδένδρους τόπους ἀπὸ τῆς βαρβαροῦ καταστροφῆς διὰ νόμων τιμωρούντων ἀμειλίχως τοὺς ἐμπρηστὰς τῶν δασῶν. Ἡ Ὁθρυς διευθυνομένη ἐκ Δ. πρὸς Α. μέχρι τῆς θαλάσσης χωρίζει τὸν Μαλιακὸν ἀπὸ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, ὡς φυσικὸν ἰσοῦψές τεῖχος ἀνεγειρομένη με-

¹ Θ. Ἀφεντούλη.—Φαρμακολογία τόμ. γ', σελ. 266.

παξὺ Σπέρεας Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας σχηματίζουσα τὴν παλαιὰν ὁροθετικὴν γραμμὴν. Εὐτυχῶς ἡ ὀπισθεν τῆς ὁροσειρᾶς ταύτης κειμένη πλουσία χώρα ἐγένετο ἀναιμάκτως ἑλληνική, ἡ δὲ Ὀθρυς ἀδελφικῶς ἐνώνει σήμερον τὴν Σπέρεαν Ἑλλάδα μετὰ τῆς Θεσσαλίας! Ἡ σκηνογραφικὴ αὕτη τοποθεσία συμπληροῦται ἀνατολικῶς ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, οὗτινος τὰ κυανᾶ ὕδατα συμμίγνυνται παρὰ τὰς Θερμοπύλας, μετὰ τῶν θολῶν ὑδάτων τοῦ Σπερχεῖου,

Τὴν ἐσπέραν οὐδεμία παρατηρεῖται κίνησις, οὐδὲ ὑπάρχει διασκεδάσις τις, ἥτις ὁσονδήποτε πενιχρὰ καὶ ἂν εἴνε εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας καθίστησι τὴν διέλευσιν τῶν ὥρων ἥττον πληκτικὴν καὶ ὀλιγώτερον μονότονον. Ὁ φωτισμὸς τοῦ μοναδικοῦ κέντρου τῶν λουτρῶν, τῆς μικρᾶς πλατείας, εἶνε ἐλλειπέστατος, ἀθλιέστατος. Ἐκεῖ οὐχ ἥττον συναθροίζονται καθ' ἐκάστην ὄλοι συνδιαλεγόμενοι κάτωθι τῶν πύκων ὡς νυκτερινὰ φαντάσματα, καθήμενοι ἐν μέσῳ μαύρης σκοτίας, ὡς κατοπιὰ πνεύματα βυσσοδομοῦντα ἐγκλήματα. Τὸ πάφλασμα τοῦ ἐκ τῆς πηγῆς ἀναβλύζοντος ὕδατος, ἡ ἀνυπόφορος αὐτοῦ ὀσμὴ, ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀναδιδόμενη χλιαρὰ θερμοκρασία, ἡ εἰς τὰ περίξ βασιλεύουσα ἐρεβώδης νύξ καὶ ἡ ἀπὸ μακρᾶν ἐρχομένη κλαυθμηρὰ φωνὴ τῆς γλαυκῆς διαθέτουσι δυσθύμω; τὴν ψυχὴν ἐκείνων πρὸ πάντων οὐς βαρύνει ἡ δυστυχία ἢ πάθος ἀνήκεστον κατατρύχει τὸ σῶμα αὐτῶν.

Ἐνίοτε δύο ἢ τρεῖς γύφτοι, μουσικοὶ ἐκ τοῦ χωρίου, κατερχόμενοι μετὰ τὸ ὀχληρὸν αὐτῶν τύμπανον, διαταράσσουσι τὴν σιγὴν τῆς νυκτὸς καὶ ὑπὸ τὸ νυσταλέον φῶς τῶν φανῶν τοῦ παρὰ τὴν πλατεῖαν καφενεῖου ἀρειμάνιος φουστανελλοφόρος χωρικός σύρει τὸν χορὸν, πηδῶν, περιστρεφόμενος, ποιῶν διαφόρους ἀκκισμούς, μορφάζων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, κτυπῶν ἡχηρῶς τὸν ἀντίχειρα μετὰ τοῦ μεσαίου δακτύλου τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ἐκβάλλων ἀσυναρτήτους φράσεις βροντοφώνους, ὁμοίας ἐκείνων ἃς ἀκούει τις προφερομένας ὑπὸ ἀγωγέως παροτρύνοντος τὸ ζῆδόν του νὰ βαδίσῃ ταχύτερον. Ἐν μέσῳ τῆς θορυβώδους ταύτης διασκεδάσεως διὰ πρώτην φοράν συνήντησα πηροφόρον τινὰ Καρπενήσιον Κῶτσον καλούμενον, ἀείποτε μειδιῶντα, συμπαθέστατον, τραγωδοῦντα διάφορα δημῶδη ἄσματα. Ὁ δυστυχὴς ἐπαίτης τραυλίζων ὑπερβολικὰ προκαλεῖ ἀκράτητον τὸν γέλωτα, ὅσῳκις μάλιστα ἀπαριθμῆι ταχέως μετὰ τὴν ρουμελιώτικην αὐτοῦ προφορὰν τὰ ἀπὸ Καρπενησίου μέχρι Λαμίας πολυἀριθμα χωρία, ἃ διέρχεται πολλάκις τοῦ ἔτους ὡς ἀπόκληρος τῆς τύχης ζητῶν ἄσυλον καὶ τροφήν. Χάριν περιεργείας παρατίθημι ἐνταῦθα τὸ «Ὀδοιπορικὸν τοῦ Κῶτσου»: Ἐπ' τὸ Καρπενήσι, Καρατερᾶν, τὸ Ἄμπλα, τὴ Λάσπη, τὴν Στρατῶνα, τὸ Κάψ, τὰ

Χάνια, τὰ Πόταμα, Πουρνάρη, Βαρυμπόπη, τὸ Μάκρηση, τὸ Καστρί, τὸ Ζέλη, τὸ Λιανοκλάδι, τὰ Καλύβια μετὰ τὴ Λαμία. Τὸ νόστιμον δὲ εἶνε, ὅτι ἀντιστρόφως δὲν δύναται νὰ κάμῃ τὴν ἀπαρίθμησιν ταύτην προφασίζόμενος, ὅτι εἶνε ἀνήφορος καὶ κουράζεται. Πῶς νομίζετε ὠνόμαξε τὸν ἐπόπτην ἀξιωματικὸν τῶν λουτρῶν; βούλγαρον δηλ. φρούραρχον. Ἴδου καὶ ἐν νόστιμον ἐπεισόδιον συμβᾶν μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ κ. φρουράρχου. Ἡμέραν τινὰ μετὰ πολλὰς παρακλήσεις μου συγκατετέθη τέλος νὰ δεχθῆ ἐν σιγάρου Ἀθάνας. Μεθ' ἡδονῆς εἰσέπνεε τὸν εὐωδιάζοντα καπνὸν καὶ ὑπεροπτικῶς ἀπῆντα εἰς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν περὶ τῆς ποιότητος τοῦ σιγάρου ὑποκρινόμενος τὸν ἀριστοκράτην. Τότε ἔρχεται ὁ κ. φρουράρχος καὶ ἀστείζόμενος λέγει πρὸς αὐτόν: Μπρὲ κουρελιάρη, ποῖος σοῦδωκε ποῦρο καὶ μένα τίποτε ποῦμαι ἐδῶ καπετάνος;— Ὁ κύριος . . . ἄμ' ἔχω ὑπόληψιν ἐγὼ, δὲν εἶμαι σὰν ἐσένα! . . . Ἐκ πρώτης ὄψεως ὁμολογουμένως φαίνεται ἀηδὴς μετὰ τὴν ρακώδη του ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ἀπεψλωμένην καὶ τετριμμένην αὐτοῦ κάππαν, κάτωθι τῆς ὁποίας κρύπτει πῆραν γιγαντιαίων διαστάσεων πλήρη τροφίμων. Ἄλλ' ὑπὸ τὸ πενιχρὸν καὶ ρυπαρὸν ἐκεῖνο περίβλημα πάλαι καρδιά εὐγενῆς καὶ ἀγαθῆ αἰσθανθεῖσα καὶ αὐτὴ ἄλλοτε τὰς σφοδρὰς τοῦ ἔρωτος συγκινήσεις καὶ ὄνειροπολήσασα βίον ἀνέφελον καὶ θελκτικόν. Ἡ νεανικὴ ζωὴ τοῦ Κῶτσου παρήλθεν ἀνεπιστρεπτὴ καὶ σήμερον ψάλλει ὁ δύστηνος τὸ «τραγοῦδι τοῦ Γέρου» τὸ μᾶλλον ἀγαπητόν του τραγοῦδι:

«Καυμένοι χρόνοι καὶ καιροὶ καὶ σεῖς καυμένα νειάτα,
 »Οἱ χρόνοι πάνε κ' ἔρχονται καὶ οἱ καιροὶ διαβαίνουν,
 »Τὰ νειάτα πιά δὲν ἔρχονται καὶ δὲ ξαναγυρίζουν.
 »Ὅταν θ' ἀνθίσῃ ὁ ξέρακας νὰ βγάλῃ νεῖδ βλαστάρη,
 »Τότε θὰ νὰ γυρίσουνε νᾶλθουν τὰ νειάτα πίσω.
 »Ὅταν θὰ σμίξουν δυὸ βουνὰ νὰ γλυκοφιληθοῦνε,
 »Τότε θὰ νὰ γυρίσουνε νᾶλθουν τὰ νειάτα πίσω.
 »Ὅταν θ' ἀσπρίσ' ὁ κόρακας νὰ γείνη περιστέρι,
 »Τότε θὰ νὰ γυρίσουνε νᾶλθουν τὰ νειάτα πίσω!»

Πολλάκις ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ θαυμάσω τὴν ὀλιγάρκειάν του. Οὐδέποτε ἐδέχθη μονόδραχμον χαρτονόμισμα, οὐδὲ χάλκινα κἄν κερμάτια περισσότερα τῶν εἴκοσι λεπτῶν. Κατὰ τὰς ὥρας δὲ τοῦ φαγητοῦ ποτὲ δὲν ἤρχετο εἰς τὸ ἐστιατόριον, ἀλλ' ἐν τῇ πλατεῖᾳ μένων ἔτρωγε τεμάχια ξηροῦ ἄρτου μετ' ὀρέξεως. Ἐφοβεῖτο ν' ἀλλάξῃ συνήθειαν γνωρίζων τὴν σκληρὰν ἀνάγκην τῆς ἐπιούσης! Τί τὸ ὄφελος ἐὰν σήμερον ἐν τοῖς λουτροῖς ἔτρωγεν ὀρεκτικώτατα καὶ πλουσία ἐδέσματα ὑπὸ φιλανθρώπου τινὸς προσφερόμενα, ἀφοῦ αὔριον ἐν τινὶ χωρίῳ περι-

φερόμενος θά ἠναγκάζετο νὰ φάγη τὸν ξηρὸν ἄρτον πτωχοῦ χωρικοῦ ;

Παρά τὴν πηγὴν ἐντὸς ἀθλιεστάτου οἰκίσκου διηρημένου εἰς μικρὰ δωμάτια ζῶσι τέσσαρες λεπροί, ὧν ἡ θεὰ προξενεῖ φρίκην καὶ ἀηδίαν. Ἡ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνία αὐστηρῶς εἶνε αὐτοῖς ἀπηγορευμένη, ἀλλ' ἐνίοτε διαφεύγοντες τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπόπτου ἀξιωματικοῦ τῶν λουτρῶν, ἀπομακρύνονται τοῦ οἰκήματος αὐτῶν καὶ τοποθετοῦνται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ὑπάτης ζητοῦντες ἐλεημοσύνην. Ἡ βδελυρὰ αὕτη λοιμώδης νόσος, γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τοῦ κόσμου, προσβάλλουσα κυρίως τὸ δέρμα καὶ τὰς μυξώδεις μεμβράνας τοῦ στόματος καὶ τοῦ λάρυγγος εἶνε, ὡς γνωστὸν, ἀνίατος καὶ μετὰ 15—20 ἔτη προξενεῖ ἀναποδράστως τὸν θάνατον. Οἱ λεπροὶ τῆς Ὑπάτης διάγουσι φρικώδη ζωὴν ἐντὸς τῶν ρυπαρῶν τραγῶν των, σύροντες μετ' ἄχθους τὸ ἠλλοιωμένον αὐτῶν σαρκίον μακρὰν τῆς κοινωνίας, ἥτις βδελύσσεται αὐτούς, μακρὰν τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, οἵτινες ἀποφεύγουσιν αὐτούς. Ἄμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου ἐξέρχονται ἡσύχως τῆς κρύπτῃς των ὡς ἄμορφοι σαρκώδεις ὄγκοι ἐνδεδυμένοι ρυπαρὰ καὶ ἐξετρισμένα ἐνδύματα, καθήμενοι παρὰ τὴν πηγὴν ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀκίνητοι, μελαγχολικοί, ὧν τὸ στυγνὸν βλέμμα σπαράσσει τὴν καρδίαν. Ἄπαξ τῆς ἡμέρας ἐν ὠρισμένη ὥρᾳ λούονται ἐντὸς τῆς πηγῆς μεγάλως ἀνακουφιζόμενοι ἐκ τῶν καταβασανίζουσῶν αὐτούς ἀλγηδόνων. Τὸ ἐσπέρας ὑπὸ τὸ θαμβὸν φῶς ἀθλίας λυχνίας λαμβάνουσι τὴν ἐσπερινὴν αὐτῶν τροφὴν ὀκλαδὸν καθήμενοι, πάντοτε κατηφεῖς, περίλυποι, ἐκβάλλοντες μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν βραγχώδεις φωνὰς ὁμοίας πρὸς ἐπιθανάτιον ρογχασμὸν, ἐλεινολογούμενοι καὶ πρὸς στιγμὴν ἀλλήλους παρηγοροῦντες, ἀκούοντες τὸ πλησίον αὐτῶν παφλάζον ὕδωρ, παρ' οὗ τοῦ λοιποῦ ἐλπίζουσι θεραπείαν τῆς ἐπαράτου νόσου. Μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν ραγάδων τῶν σεσαθρωμένων θυρῶν διολισθαίνουσιν αἱ τελευταῖαι τρεμοσβύνουσαι λάμπεις τοῦ λύχνου διασπῶσαι τὸ πυκνὸν σκότος τῆς νυκτὸς καὶ οἱ δῦσμοιροὶ λωβιασμένοι παραδίδονται εἰς ἀνήσυχον ὕπνον. Ὡ πόσον προτιμότερον θά ἦτο, ἂν ἐκοιμῶντο ἐκεῖ τὸν αἰώνιον ὕπνον, ἀφοῦ ἡ μόνη ἐναπολειφθεῖσα αὐτοῖς παρηγορία, ἡ μόνη αὐτῶν ἀνακούφισις εἶνε ὁ θάνατος καὶ οὐδὲν πλέον. Καὶ ἐν τούτοις ὁ θάνατος εἶνε φρικωδέστερος καὶ αὐτῆς τῆς ἀθλίας ζωῆς των. Ἄνευ ἐνὸς σχοινίου, ἀπλοῦ σχοινίου θά στερηθῶσι τῆς ὑστάτης ἐλπίδος των, τῶν τελευταίων εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας ! Ὁ κ. I. M. Δαμβέργης ἐν τινι τῶν διηγημάτων του ὡς ἐξῆς ἀφηγεῖται, διὰ τοῦ στόματος ἐνὸς λεπροῦ τῆς Φθιώτιδος τὸ ἐλεινὸν καὶ σπαραξικάρδιον τέλος τῶν ἀποκλήρων τούτων τῆς μοίρας : «Μὰ τί σέ μέλει ἐσένα, ἀφεντικό μου, γι' αὐτά ;

Ἄφησε νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὸ σκοινὶ τοῦ μ' ἐρώτησες. Τοῦ λόγου σου στέκεις τόση ὥρα καὶ μ' ἀκούεις, κι' ἐγὼ εἶμαι ξαπλωμένος μπροστά σου. Νὰ μὲ συμπαθῆς. Δὲν ἔμπορῶ νὰ σηκωθῶ. Εἶνε καὶ τὸ χέρι μου μετ' τῆς πληγαῖς, εἶνε κι' ἡ ἀδυναμία, ὅλα μοῦ λένε πῶς ἄλλοι εἶνε ἡ μέρις μου. Γι' αὐτὸ ἤθελα παράδες, γιὰ νὰ φωνάξω νὰ μοῦ πάρουνε σκοινί. Ἄκουσε τί θὰ τὸ κάνω. Ἔτσι εἶνε ἐδῶ συνήθειο. Θὰ πάω στὴ σπηλιὰ μου, θὰ τὸ ζωστῶ καὶ θὰ ρίξω ἔξω μακρὰ τὴν μιὰ ἄκρη. Ἄμα μαθευθῇ πῶς ἐπῆρα σκοινί, καταλαβαίνουν πῶς ψυχομαχῶ καὶ θὰ στείλουνε κανένα νὰ δῇ ἂν πέθανα. Ἔρχεται αὐτὸς ἀπ' ὄξω καὶ τραβᾷ τὸ σκοινὶ ὅπου βγαίνει ἀπὸ τὴ σπηλιὰ. Ἄν δῇ πῶς κουνιέται καταλαβαίνει πῶς ὁ ἄρρωστος εἶνε ζωντανὸς ἀκόμη καὶ φεύγει. Ἄλλοι σακάτηδες γελάστηκαν καὶ μία καὶ δύο φοραῖς καὶ δὲν πέθαναν. Ποιὸς ἔξερει τί συλλογίζονται ἐκείναις τῆς φριχταῖς ὥραις ! . . Ποιὸς ἔξερει τί μαρτύρια ! . . τί βάσανο ! . . Ἐγὼ γιὰ πρώτη φορὰ θὰ τὸ ζωστῶ . . Καὶ σὰν ἰδοῦνε πῶς δὲν κουνῶ τὸ σκοινί μου, τότε θὰ καταλάβουνε πῶς πέθανα, πῶς ἐσώθηκα ἢ ἀμαρτίαις μου καὶ τὰ βάσανά μου καὶ θὰ φωνάξουν ἕνα δύο ἀκόμη, γιὰ νὰ μὲ τραβήξουν καὶ νὰ μὲ ρίξουν μέσα σὲ κανένα λάκκο. Τότε, μόνον τότε θῆρη καὶ παπᾶς νὰ πῇ ἕνα «Θεὸς συχωρέσει» ἀπὸ πάνω . . Ἄλληως, μῆτε λάκκος, μῆτε παπᾶς ! . . . ». Καὶ ὅμως μετ' ὅλας τὰς χειμαζούσας τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου μεγάλας δυστυχίας, αἰσθάνεται οὗτος ἀκατανίκητον πρὸς τὴν ζωὴν θέλητρον καὶ φοβεῖται πρὸ τῆς ἰδέας τοῦ θανάτου ! Οἱ ἐλεφαντιῶνες τῆς Ὑπάτης ἀγαπῶσιν, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑψηλοῦ καὶ πρὸς χάριν τοῦ ἔρωτος λησμονοῦσι πᾶσαν θλιψίν, πάντα πόνον, πᾶσαν ὀδύνην. Ἡμέραν τινα ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ λεπροῦ ἀδελφοῦ τῆς Γιώργη νεαρὰ κόρη ἐκ τῆς αὐτῆς προσβεβλημένη ἀσθενείας παραμεινάσα τέσσαρας ἡμέρας ἐν τῷ μεμονωμένῳ ἐκείνῳ οἰκίσκῳ. Εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οἱ τρεῖς ἕτεροι σύντροφοι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς διημφισβήτησαν τὴν γνησιότητα τῆς ἀδελφικῆς τῆς ἀγάπης, ὁ ζωηρότερος δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ καὶ μάλλον ἐρωτόληπτος, ἐζήτηε ἐπιμόνως νὰ κατακτήσῃ τὴν καρδίαν τῆς λωβιασμένης νέας. Ἄλλ' αὕτη ἀρεσκομένη ἀσυνήθως πῶς νὰ χαριεντίζηται μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ οὐδεμίαν ἐδίδε προσοχὴν εἰς τὰς ἐρωτοτροπίας τοῦ λεπροῦ. Ἡ σκληρὰ αὕτη ἀδιαφορία ἔσχεν ὡς ἀναπόφευκτον συνέπειαν τὴν ἀκουσίαν αὐτῆς ἀπαγωγὴν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν χωροφυλάκων κατάδιξιν τοῦ ἐρωτομανοῦς λωβοῦ, ὃν εὔρον μετὰ τῆς ἐκλεκτῆς τῆς καρδίας του ἐντὸς ἐγκαταλειμμένης καλύβης ποιμένος εἰς μακρὰν ἀπόστασιν τοῦ χωρίου Μεξιιάταις. Αἱ εὐωδιῶσαι λυγαριαί, αἱ κατὰ ἐκα-

τοντάδας εύρισκόμεναι ἐκεῖ χελῶναι καὶ ὁ φλύαρος γρύλλος ὑπῆρξαν οἱ μόνον μάρτυρες τῆς στιγμιαίας εὐδαιμόνου ζωῆς τοῦ ἀτυχοῦς λεπροῦ!

Πρὸς Α. τῆς πηγῆς εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου μέτρων ἀνεγείρεται σήμερον δαπάναις τοῦ Δημοσίου μέγα κατάστημα, οὐτινος ἡ δαπάνη θέλει ὑπερβῆ τὰς 200 χιλιάδας, περιλαμβάνον 40 ἀπομονωτικούς λουτήρας καὶ δύο κοινὰς δεξαμενάς. Ἡ θαυμασία ὁμολογουμένως ἱαματικὴ ιδιότης τοῦ ὕδατος τούτου καὶ ἡ κατ' ἔτος μεγάλη συρροὴ ἀσθενῶν ἐκ τε τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος ἠνάγκασε τὴν Κυβέρνησιν νὰ σκεφθῆ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἀπομονωτικῶν τούτων λουτήρων, ἐν οἷς θέλουσιν εὐρίσκει πλέον πᾶσαν ἄνεσιν καὶ εὐκολίαν οἱ λουόμενοι. Τὸ ὕδωρ, οὐτινος ἡ ἀναβλύζουσα ποσότης μὴ οὔσα σταθερά, ἀλλὰ παραλλάσσουσα κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἀνέρχεται κατ' ἐλάχιστον εἰς 10 λίτρας ἀνὰ δευτερόλεπτον, ἤτοι εἰς 800 περίπου κυβικὰ μέτρα ἀνὰ πᾶν ἡμερονύκτιον, λαμβανόμενον διὰ σιδηρῶν σωλῆνων ἐκ τοῦ κεντρικοῦ κρατῆρος ἔχοντος βάθος 14 μέτρων, θέλει διοχετεύεσθαι ἐν τῷ μεγάλῳ καταστήματι, οὐτινος ὁ ἀερισμός θὰ γίνεταί φυσικῶς μὲν διὰ θυρίδων, τεχνικῶς δὲ δι' ἀεριστικῶν μηχανῶν. Οἱ ἐπιστημονικῶς ἐξετάσαντες τὰ ὕδατα ταῦτα ἀποφαινόμενοι μετὰ θετικότητος, ὅτι οὐδὲν ἄλλο θέλουσιν ἀπολέσει τὴν ἱαματικὴν αὐτῶν δύναμιν μεταφερόμενα ἐντὸς τῶν νέων λουτήρων. Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ὑπάρχουσι πολλοί, ἰδίως ἀσθενεῖς, ἰσχυρίζόμενοι ὅτι τὰ διάφορα συστατικὰ αὐτοῦ ἐπαισθητῶς θέλουσιν ἀλλοιωθῆ καὶ φοβούμενοι μήπως τὸ πολυδάπανον ἐκεῖνο κτίριον χρησιμεύσῃ μετὰ τινὰ καιρὸν μόνον εἰς κατοικίαν τῶν λουμένων. Κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ σοβαρὸν τοῦτο ζήτημα θέλει διευκρινισθῆ τὸ προσεχὲς ἔαρ, ὅτε παραδοθῆσονται εἰς κοινήν χρῆσιν οἱ νέοι λουτήρες. Ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ ἐλήφθη φροντίς περὶ κατασκευῆς δωματίου ὑδροθεραπευτικῆς καὶ ἐτέρου εἰσπνοῆς τῶν ἀερίων καὶ ἐν γένει πᾶσα καταβάλλεται προσπάθεια περὶ διακανονίσεως τῶν καθ' ἕκαστα κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἵνα ἡμέραν τινὰ καταστῶσιν, εἰ δυνατόν, ὅμοια τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχόντων λουτρῶν.

Κατ' εὐτυχίαν σύμπτωσιν παρευρέθη εἰς τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου γενομένην τὴν 28ην Ἰουλίου 1891 παρουσίαν τοῦ Νομάρχου Φθιώτιδος, βουλευτοῦ τινος φουστανελλοφόρου καὶ τοῦ φρουράρχου Λαμίας. Ἄπαντες οἱ ἐν τοῖς λουτροῖς παρεπηδημούντες παρῆσαν ἐν σώματι κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην. Κάτωθι σκιάδος φιλοκάλως διεσκευασμένης ἐτέλεσε τὸν ἀγιασμὸν ἱερεὺς τις ἐκ τοῦ πλησίου χωρίου Μεξιάταις ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἀγραμματώσύνην του, ὅστις ἀκριβῶς εἰπεῖν

τὰ ἔκαμε θάλασσα. Ἄντι τῶν γνωστῶν εὐχῶν τοῦ ἀγιασμοῦ, ἀπήγειλε μετ' ἀμιμήτου βραδυλογίας διάφορα ἄλλα ἄσχετα ὅλως τροπάρια, ἅτινα ἐγνώριζεν ἀπὸ μνήμης ἐκ παιδικῆς ἡλικίας. Καὶ διὰ νὰ λάβῃ τὸ πρᾶγμα μᾶλλον κωμικὴν χροιάν, ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας..... βιβλίον, ὑποκρινόμενος, ὅτι ἀνεγίνωσκεν, ἐνῶ χωρὶς ὑπερβολῆν ἠγνόει καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου! Μετὰ τὴν τέλεισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου πραξικοπήματος, νεαρὸς ἐξ Ὑπάτης χωρικὸς ἔσφαξεν ὠραῖον καλοθρεμμένον ἀμνὸν οὐτινος τὸ πορφυροῦν αἷμα ἔρρευσε ἀφθόνως ἐπὶ τοῦ θεμελίου λίθου, ἐφ' οὗ κατόπιν ὁ Νομάρχης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ἔρριψε διὰ πτύου ἄσβεστον καὶ ἄμμον. Παράδοξος συνήθεια! Τὸ κλαυθμηρὸν βλήχημα τοῦ προβάτου, ὁ σφαδασμὸς αὐτοῦ ὑπὸ τὴν τρομερὰν μάχαιραν, τὸ ἐκ τοῦ λάρυγγος ἀναβλύζον θερμὸν αὐτοῦ αἷμα θεωροῦνται ὡς τὰ μέγιστα συντελοῦντα εἰς στερεοποίησιν τῶν θεμελίων, ἐνῶ κατόπιν τὸ τρυφερὸν του κρέας καλοσημένον δι' ὄβελοῦ, ἀποστάζον λίπος, εὐωδιάζον, νοστιμώτατον, ἐνδυναμῶνει πράγματι τὸν στόμαχον τῶν προσκεκλημένων!

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀνέγερσις τοῦ κτιρίου τούτου, ὅπως προσδώσῃ τοῖς λουτροῖς ὄψιν εὐρωπαϊκὴν. Ἀνάγκη προσέτι καὶ ὁ πέριξ χώρος νὰ διαρρυθμισθῆ ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον καὶ νὰ φυτευθῆ διὰ δένδρων. Ἐκεῖνο δὲ ὅπερ τὰ μέγιστα θέλει ὠφελῆσει τὰ λουτρά εἶνε ὁ σιδηρόδρομος Πειραιῶς-Λαρίσσης, μέλλων νὰ διέλθῃ πλησίον αὐτῶν διὰ τοῦ χωρίου Λιανοκλαδίου. Πρώτιστα ὅμως πρέπει ν' ἀποξηρανθῶσι τὰ ἐνιαχοῦ τοῦ Φθιωτικοῦ πεδίου ὑπάρχοντα ἔλη, ἅτινα σήμερον εἶνε ἡ κυρία ἀφορμὴ τῶν ἐπιπολαζόντων ἐκεῖ δυσίατων πολλακίς πυρετῶν. Πολλοὶ ἀσθενεῖς ἐρχόμενοι εἰς τὰ λουτρά ἀπαλλάσσονται τοῦ καταβασανίζοντος αὐτοῦ πάθους, ἀπερχόμενοι δὲ κομίζουσιν εἰς τὰ ἴδια τοὺς ὀχληροὺς τούτους πυρετούς, ἵνα διὰ μυριοστὴν φορὰν ἐπαληθεύσῃ τὸ ρητὸν «οὐδὲν καλὸν ἄμικτον κακοῦ».

Κ. Α. Καπράλος.

ΤΙ ΕΖΗΤΕΙ ΑΝΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ Η ΘΛΙΨΙΣ

ΠΟΛΩΝΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ Ε. ΟΡΕΖΕΣΣΚΟ

Διὰ τῆς πεδιάδος διήρξατο ποτε, κομψότατα ὑπὸ τῆς φύσεως ἐστολισμένη, ἡ Θλίψις, προξενούσα μεγάλας ζημίας καὶ καταστροφάς.
Τόμος 18'. Ἰούλιος.

Οι μέλανες πέπλοι, δι' ὧν ἦτο κεκαλυμμένη, ἐσκίαζον τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, ἐκ τοῦ ὠχροῦ προσώπου τῆς ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ἀνθέων νεκρική χροιά, ἐκ δὲ τῆς βαρείας πνοῆς αὐτῆς οἱ στάχυν ἐκάμπτοντο πρὸς τὴν γῆν, σκορπιζόντες ἀνωφελῶς τοὺς πληροῦντας αὐτοὺς κόκκους. Μεταξὺ τῶν κατοικούντων τὴν πεδιάδα ἠγέρθη ὡς εἰκὸς ἰσχυρὸς γογγυσμὸς, ἐναντίον τῆς ἀπροσκήτου καὶ ὀλεθρίας ταύτης ξένης.

— Ὡ ζοφερὸν φάντασμα, — ἐκραύγασαν — διατί ἐξῆλθες ἐκ τῆς ἀβύσσου τοῦ πονηροῦ καὶ πλανᾶσαι ἀνά τὸν κόσμον, ἵνα ἐξουθενώσης, σκοτίσης καὶ δηλητηριάσης πᾶν ὅ,τι ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῷ ;

— Ὑποδείξατέ μοι τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπὶ ματαίῳ ἀναζητῶ μέχρι τοῦδε μεταξύ ὑμῶν — ἀπεκρίθη ἡ Θλιψίς — καὶ τότε θὰ κατέλθω εἰς τὰ καταχθονία μου καὶ οὐδέποτε θ' ἀνησυχῆσω τὴν γῆν. Ἄλλ' ἐνόσω δὲν ἀνεύρω πᾶν ὅ,τι ζητῶ, δὲν θέλω παύσει περιφερομένη ἀνά τὸν κόσμον, ὡς ἡ προγονικὴ καὶ ἀδυσώπητος κατάρρα.

Ἀκούσασα ταῦτα, πρώτη προσέδραμε πρὸς αὐτὴν ἡ Εὐθυμία καὶ, αἰωρήσασα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ροδόχρουν νεφύδιον, ἐν ᾧ ἀπήστραπτεν ἕσμος ἀργυρῶν ἀστερίσκων, ἐμινύρισε :

— Ἐμὲ θὰ ζητῆς, ἀναμφιβόλως, ζοφερὸν φάντασμα ; Ἴδου ἐγὼ παροῦσα ! Παρατήρησον πόσον εἶμαι ὠραία καὶ εὐστροφος ! Γνωρίζω νὰ ψάλλω ἀργυροῦχος, νὰ χορεύω θελκτικῶς καὶ νὰ γελῶ διὰ τὸ τίποτε. Ἡ πνοὴ τοῦ στήθους μου δροσίζει ὡς ὁ Ζέφυρος, καὶ ἐκ τοῦ ἀθύρματος τούτου, ὅπερ κρατῶ εἰς τὴν χεῖρα, καίπερ μικροῦ καὶ εὐθραύστου, ρεῖι τὸ ἀθάνατον τῆς λήθης ὕδωρ. Παρατήρησόν με λοιπὸν καλῶς, γράττα φλύαρος, καὶ κρημνίσου !

Ἄλλ' ἡ Θλιψίς δι' ἀρνητικῆς ἀνανεύσεως τῆς κεφαλῆς ἀνεπέτασε κύκλω μακρὰν τοὺς μέλανας αὐτῆς πέπλους, καὶ ἡ Εὐθυμία, ἣτις δὲν ἀντέσχεν εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, ἀπέπτη μακρὰν καὶ ἐντρομος, καταβεβλημένη, ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν μεμαραμένων στάχυν καὶ ἀνθέων.

Τότε ἀνωρθώθη ἐν ὄλῃ τῇ μεγαλοπρεπεῖα τοῦ ἀναστήματός τῆς, μὲ πρόσωπον εἰλικρινὲς καὶ ἀμέμπτως λευκόν, ἡ Δικαιοσύνη καὶ ἔστη πρὸ τῆς Θλιψίως.

— Ἡ Εὐθυμία εἶνε ὃν λίαν ἀξιαγάπητον, ἀλλ' ἀσταθὲς — εἶπεν ἡ Δικαιοσύνη — καὶ οὐκ ὀλίγας ἀσχημίας δύναται τις νὰ εὕρῃ ὑπὸ τὸ ροδόχρουν ὕφασμα τῶν ἐνδυμάτων τῆς. Ἐγὼ εἶμαι καθαρὰ, ὡς τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς καὶ εὐθεῖα ὡς καλῶς ἀναπτυχθεῖσα αἰγίριος. Οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἐπ' ἐμοῦ ὑπάρχει στίγμα, δυνάμενον νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ βδελυροῦ σιέλου τοῦ ψεύδους, οὐδ' ἡ ἐλάχιστη διατηρεῖται ἐν ἐμοὶ σκία ἀδικήματος. Ὡς ἐκ τούτου ἴσως ἡ μορφή μου, ἣτις ἄλλως τε δὲν εἶνε

ὄνειροπόλησις ἀλλὰ πραγματικότης, θὰ σὲ ἀναγκάσῃ νὰ ἐλευθερώσης τὸν κόσμον ἐκ τῆς παρουσίας σου.

Ἡ Θλιψίς προσέβλεψε μετ' εὐμενείας τὴν Δικαιοσύνην, καὶ μάλιστα τὸ ὠχρὸν αὐτῆς πρόσωπον ἐνεψύχωσεν ἀσθενῆς ἀκτίς ἀνακουφίσεως. Ἐν τούτοις ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν ἀρνητικῶς.

— Σ' ἐκτιμῶ, ὦ Δικαιοσύνη ! — ἀπεκρίθη ἡ Θλιψίς — καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἂν δὲν σὲ συνήντων πλειστάκις, ἡ μέλαινα στολή μου θὰ ἦτο διπλασίως θλιβερωτέρα καὶ ἡ πνοὴ μου δηλητηριωδεστέρα. Ἄλλὰ δὲν εἶσαι σὺ τὸ ὃν ὅπερ ἀναζητῶ καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ἔχεις ἐξουσίαν νὰ μὲ ἀπελάσῃς τοῦ κόσμου.

Ἀκούσασα τὴν πρὸς τὴν Δικαιοσύνην δοθεῖσαν ἀπάντησιν ἡ Φιλοπονία, ἠνάρθρωσε τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας κυρτωθεῖσαν ράχιν τῆς, ἀπέμαξε τὸν ἐκ τοῦ ἐρρυτιδωμένου προσώπου τῆς ρέοντα ἰδρώτα διὰ τῆς τυλώδους παλάμης τῆς, δι' εὐρείας ἀναπνοῆς ἠνάρθρωσε τὰ στιβαρά, ἀλλὰ πεπονημένα μέλη τῆς καὶ ἔστη πρὸ τῆς Θλιψίως.

— Δι' ἐμοῦ, μόνον δι' ἐμοῦ — εἶπεν ἡ Φιλοπονία — διατηρεῖ ἡ ζωὴ τὴν εὐπορίαν καὶ τὸ λογικόν, πᾶν ὅ,τι παρέχει διὰ τῶν δῶρων τούτων ἡ φύσις — ἐγὼ υπερβαίνω μάλιστα κατὰ τὴν ἐφευρετικότητα καὶ τὴν ἰσχὴν τὴν μαθήτριαν καὶ κυρίαν μου, διότι τελειοποιῶσα τὰ πλάσματα αὐτῆς καὶ αὐξάνουσα τὴν ὠραιότητα, ἀπομακρύνω τὰ προσκόμματα ἅτινα θέτει εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ προφυλάσσω ἐκ τοῦ δηλητηρίου τοῦ ἐπιπροσθούοντος ἀνά πᾶν βῆμα. Μεταβάλλω τὰς ἐρήμους εἰς χλοερούς λειμῶνας καὶ καρποφόρους κήπους, ἐπὶ τῶν χαραδρῶν τῶν ὀρέων καὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων στρώνω ἀσφαλεῖς ὁδοὺς ἀνδρῶν μεγαλοπρεπεῖς πόλεις, διὰ τῶν θαυμάτων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, πληρῶ ἀναριθμητὰ καὶ κολοσσαῖα θησαυροφυλάκια, εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κεφαλὰς κρύπτω τοὺς σπινθηρας τοῦ πνεύματος καὶ ἀναπτύσσω τὸ ἔμβρυον τῆς φαντασίας, πρὶν ἢ οὗτοι ἐκραγῶσιν εἰς φλόγα τῆς ἀληθείας καὶ ὠραιότητος. Ἄνευ ἐμοῦ οὐδὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, νὰ ζήσῃ, νὰ ἀνθίσῃ, νὰ σκεφθῇ, νὰ ἀνακαλύψῃ, νὰ δημιουργήσῃ. Ἄνευ ἐμοῦ πᾶν σπέρμα δέον ν' ἀπολεσθῇ ἐπὶ ματαίῳ, πᾶσα λάμψις νὰ σβεσθῇ ἐν ἀκαρεῖ, πᾶν προτέρημα νὰ μεταβληθῇ εἰς ἐλάττωμα καὶ πᾶν ἐλάττωμα νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τέρας. Τοιαύτη εἶμαι καὶ ἐλπίζω ὅτι πρὸ τοῦ γηραλέου, σεβασμίου καὶ ἐκ τῶν ὑπεραριθμῶν ἐκδουλεύσεων ἀκτινοβόλου προσώπου μου θὰ ἐξαφανισθῆς ὡς ὀμίχλη.

Ἡ Θλιψίς περίλυπος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν.

— Εἶσαι ἀξιοσεβαστος διὰ τὰς πολλὰς ἐκδουλεύσεις σου, ὦ Φιλοπονία ! — τοῦτο οὐδόλως δύναμαι νὰ τὸ ἀρνηθῶ. Ἄν σὺ δὲν ἦσο, οὐ-

δὲν θὰ ὑπῆρχε, διότι καὶ τὸ μικρὸν στρουθίον, διὰ νὰ ἔχη τὴν φωλεάν του, καὶ ὁ μικρὸς ἰχθύς ἵνα τρέφεται διὰ τῶν σκωλήκων, καὶ τὸ φυτὸν διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ζωὴν ἐντὸς τῶν ἰσθῶν του, ἔχουσιν ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς σου. Ἄλλὰ τί τὸ ὄφελος, ἀφοῦ μ' ὄλην τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπαρξίν σου, ἐγὼ ἐν τούτοις παρὰ τὸ πλευρόν σου ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ σὺ χρόνον διὰτρέχω τὸν κόσμον; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· εἰς τὰς ἀναριθμήτους καὶ πολυσυνθέτους πτυχὰς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ κρύπτονται πλεῖσται τοιαῦται σπείραι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πέπλοι μου καθίστανται πλείοτερον ἔτι μέλανες καὶ ἔτι μεῖζον ὠρότης πίπτει ἐπὶ τοῦ προσώπου μου. Ὡστε βλέπεις, ὅτι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου καὶ εἰς τὸ μέλλον ὀφείλομεν νὰ συμβαδίζωμεν.

Ἡ Φιλοπονία ἦτο ἐχέφρων, ὡς ἐκ τούτου ἐνόησεν ὅτι ἡ Θλίψις εἶχε δίκαιον καὶ ἀπεμακρύνθη μετὰ θαλερῶν δακρῶν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἄλλ' αἰφνης ἀντήχησεν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ αἰφνίδιος καὶ ἰσχυρὸς κρότος, θόρυβος, πάταγος, ἐν οἷς ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ ἤχους σαλπίγγων καὶ τυμπάνων, καὶ κρότον βαρυτάτων τροχῶν, καὶ συριγμὸν πολλῶν ὁμοῦ πτερύγων, καὶ μουσικὴν, παιανίζουσαν νικητήριον παιᾶνα. Ταυτοχρόνως ἀνεφάνη καὶ κατηύγασεν ὀλόκληρον τὸν ὀρίζοντα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον μαγευτικὴ λάμψις, ἐν ἣ διεγράφοντο ἅπαντα τῆς Ἰριδος τὰ χρώματα, ὑπερέχοντος ὁμῶς τοῦ πορφυροῦ καὶ τοῦ χρυσοχρόου.

Ἐν μέσῳ τοῦ ἰσχυροτάτου τούτου θορύβου καὶ τῆς λάμψεως, χρυσοῦν ἄρμα, συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων λεόντων μὲ κυματιζούσας χαίτας, κατήρχετο ἐκ τινος ἀρκούντως μεγάλου ὑψώματος, περιστοιχούμενον ὑπὸ πλήθους πτερωτῶν ἀγγέλων, ὧν τινες ἔφερον ἀκτινοβολοῦντα ὄπλα, ἄλλοι ἐκράτουν παρὰ τὰ χεῖλη καὶ τὰ στέρνα μουσικὰ ὄργανα, ἄλλοι ἀνύψουν εἰς τὰς χεῖρας δοχεῖα πλήρη καρπῶν, ἀνθέων καὶ ἀφρίζοντος οἴνου. Ἐκράτησεν ὡς ἀπολιθωθέντας εἰς τὸν ἀέρα τοὺς τροχοὺς αὐτοῦ κεκοσμημένους δι' ἀδαμάντων.

Ἐπὶ τοῦ ἄρματος ἐκάθητο γίγας φέρων μακρὰν πορφυρόχρουν χλαῖναν, ἔχων ὕφος ἀλαζόνος θεότητος, καὶ μετ' ἀστεροκοσμήτου διαδήματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Ἄνωθεν, ἐξ ἀρχαίου ὕψους, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς Θλίψεως τὸ παγερὸν αὐτοῦ βλέμμα καὶ εἰς τὸ ἄπειρον ἀντήχησε φωνή, ἐξ ἧς κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἐκρύβθησαν εἰς τὰ ἄστυλα αὐτῶν ἅπαντες οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ πεδίῳ κατοικοῦντες.

— Εἶμαι ἡ Δύναμις, ἐπίσης φουμένη ἐν τῇ γῆ, ὡς ἐνυπάρχει βαθέως ἐν αὐτῇ ὁ ζωτικώτερος αὐτῆς μυελὸς καὶ τὸ πολυτιμότερον κειμήλιον — ὁ χρυσός! Διὰ τῶν ριζῶν μὲν διεπέρασα τὸ λάμπρον τοῦτο

ὄστουν τῆς γῆς, καὶ ἐξ αὐτῆς διέρχονται ὄλον τὸν ὄργανισμόν μου χυμοί, ὅτινες μὲ ζωογονοῦσι καὶ μὲ κρατύνουσι. Στηριζομένη ἐπὶ τῶν ἐδραίων τούτων βάσεων, κατέχω εἰς τὰ μέλη μου μέγα τι, ἐπιτάττον, νικηφόρον, ἀνεκτίμητον: τὴν δύναμιν — καὶ δι' αὐτῆς, ὡς ὁ γεωργὸς τὸν ἀγρόν, καλλιεργῶ τὸ πεδῖον τῆς ἀδυναμίας. Ἐπιπίπτω ὡς θύελλα ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ κάμπτω πάντα τὰ πρὸ ἐμοῦ· ὅστις δὲ ἀρνεῖται νὰ καμθῆ, κατασυντρίβω αὐτόν. Πράττω πᾶν ὅ,τι θέλω· λαμβάνω ὅ,τι ἐπιθυμῶ· δημιουργῶ ἢ καταστρέφω, κατὰ βούλησιν, ἣν μοὶ φέρεῖ ἡ στιγμή. Τρώω, πίνω, διασκεδάζω, κοιμῶμαι ἐπὶ τῶν ἀνθέων· ὁ δαίμων τοῦ πλούτου διαχέει ἐνώπιόν μου ὅλας τὰς τέρψεις καὶ ἡδονὰς τῆς γῆς, καὶ ὁ δαίμων τοῦ ἐπαίνου διὰ σαλπίγγων καὶ αὐλῶν ἐξυμνεῖ τὸ ὄνομά μου. Τίς δύναται νὰ διασαλεύσῃ τὰς βάσεις μου; τίς δύναται νὰ συντρίψῃ τὴν δύναμίν μου; πρὸ τῆς λάμψεως καὶ τοῦ μεγαλείου μου τίς δύναται νὰ ἀντιστῆ; Οὐχὶ σὺ, βεβαίως, ζοφερόν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον περιφρονῶ καὶ τὸ ὁποῖον διὰ τῶν λεόντων καὶ τῶν τροχῶν μου δύναμαι νὰ καταπατήσω καὶ ἐξολοθρεύσω. Ἐξω τοῦ δρόμου μου!

Ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας ξίφος, ὄγκου χρυσοῦ καὶ τόξον εἰς τὴν τεταμένην χορδὴν τοῦ ὁποῖου ἠκτινοβόλει ἐκάστοτε σπινθὴρ κεραυνοῦ. Οἰοεὶ εἰς ἀπάντησιν τῶν ὑπὸ τῆς Δυνάμεως λεγομένων, ἡ Θλίψις ἐν τῷ μεταξύ ἐμεγεθύνετο ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν αὐτῆς πέπλων, ἐπλατύνετο, διὰ τοῦ ὠχροῦ αὐτῆς προσώπου ἠγγίζε τὸν οὐρανόν, καὶ τέλος, ἐνώπιον τῆς λάμψεως αὐτῆς, τοῦ θορύβου καὶ τοῦ πατάγου, ἀνύψωσε τεῖχος ἐκ μελαίνης, πυκνῆς καὶ γιγαντιαίας νεφέλης. Ἐκ δὲ τῆς νεφέλης ταύτης, ὡς ἐκ μέχρης οὐρανῶν ἐξικνουμένου τύμβου, ἤρξαντο ἐξερχόμενοι τοσοῦτον βαθεῖς στεναγμοί, τοσοῦτον πικροὶ ὀλοφυρμοί, θρῆνοι καὶ στόνοι, ὥστε ἐξοργισθεῖσα ἡ Δύναμις ἔρριψεν ἐπ' αὐτῆς χιλίας ἀστραπᾶς τοῦ ξίφους τῆς καὶ ἑκατομμύριον σπινθέρων τοῦ τόξου τῆς. Ταυτοχρόνως οἱ λέοντες αὐτῆς λυσσαδῶς ἐβρυχῶντο, οἱ δὲ δαίμονες διὰ περιφρονητικῶν καγχασμῶν, ὡς κεραυνοί, προσέβαλον τὴν νεφέλην. Ἄλλ' ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ ὄψει ἡ Θλίψις ἦτο ἐπιμονωτέρα ἢ πρότερον· ὅσα μᾶλλον ἐπληττον αὐτὴν οἱ κεραυνοὶ καὶ προσέβαλλον οἱ καγχασμοί, τοσοῦτον αὐτὴ ἀνεπτύσσετο καὶ ἠῤῥξανον, ἐπλεόναζον καὶ ἐξεδηλοῦντο διὰ μεγάλων κλαυθμῶν οἱ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς στεναγμοὶ καὶ θρῆνοι. Ἐν τέλει, ἐνόησεν ἡ Δύναμις ὅτι μόνη τὴν Θλίψιν δὲν δύναται νὰ καταβάλλῃ, ἀπέστρεψε μετὰ περιφρονήσεως τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ τοσοῦτον μηδαμινοῦ, ὅσον καὶ ἀπροσπελάστου δι' αὐτὴν φάσματος καὶ διηύθυνε τοὺς λέοντας αὐτῆς πλαγίως, ὁπόθεν ἀφικνεῖτο

μέχρις αὐτῆς ὁσμὴ νωπῆς λείας ἢ ἀδοκίμαστος ἔτι ἡδονὴ καὶ κολακευ-
τικὸς ἔπαινος.

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῆς, ἐκ τοῦ ἡμεροῦντος ἤδη καὶ ἐπεσκο-
τισμένου ὕψους, κατῆλθε σχῆμά τι ὑψηλόν, γαλήνιον, σεμνόν καὶ δι'
εὐμενοῦς φωνῆς ὠμίλησε πρὸς τὴν μέλαιναν νεφέλην τῆς Θλιψέως :

— Πολλὰ πράγματα ἐννοῶ καὶ καταλαμβάνω, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ
ξίφη παθῶν διαπερῶσι τοὺς κόλπους μου. Ταῦτα οὐδεὶς δύναται νὰ
διακρίνη, διότι ἡ ἀπόκρυψις τῶν βασάνων εἶνε ἐν ἐκ τῶν πλεονεκτη-
μάτων μου. Διδάσκω τοὺς πάντας, ἐγὼ δὲ φέρω ἐν ἐμοὶ αἰωνίους κα-
ταιγίδας, προερχομένης ἐκ τῶν ἐλαχίστων γνώσεών μου. Πολλάκις
λέγω μετὰ χαρᾶς : γνωρίζω, ἀλλὰ συχνάκις μετὰ πικρίας ὁμολογῶ
ὅτι : δὲν γνωρίζω ! Ἄνευ ἐμοῦ ὁ κόσμος θὰ ἦτο σκοτεινός, καὶ ὅμως
αἰσθάνομαι, ὅτι δι' ἐμοῦ οὐδόλω ἀποκαθίσταται τέλειον φῶς, καὶ συν-
τρίβομαι ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ αἰωνίας λύπης. Ὡστε, ὡς βλέπεις, Θλιψίς,
τυγχάνομεν ἀμφοτέρωθεν στενοὶ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους, ὅτι εἴμεθα μά-
λιστα αὐτόχρημα ἀδελφαί, ἐξ αὐτῆς πῆς συλλήψεως τῶν συμφυεῖσιν
πρὸς ἀλλήλας καρδιῶν· διότι ὅστις δὲν ἐθλίβῃ ποτὲ δὲν δύναται νὰ
εἶνε σοφός, — καὶ ὁ σοφὸς ὀφείλει νὰ εἶνε θεληματικός. Ὀνομάζομαι
Σοφία. Εἰπέ μοι, τίνα ζητεῖς ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ, καὶ ἐγὼ βλέπουσα
καθαρώτερον τῶν ἄλλων, θὰ σὲ βοηθήσω ἴσως νὰ εὕρῃς τὸ ὄν ἐκεῖνο,
ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐξαρθᾶται ἡ ἐξαφάνισίς σου ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.
Εἶνε ἀληθέστατον, ὅτι διὰ τὴν δύσμοιρον γῆν δὲν εἶσαι ἡ ζῳφός,
βάρος καὶ δηλητήριον· διατοῦτο αἰσθάνομαι πρὸς αὐτὴν συμπάθειαν,
ἣτις ἀπορρέει ἐξ ἀγαθῆς ἀλλὰ καὶ ἀνωφελοῦς ιδιότητος τῆς φύσεώς μου.
Εἰς ἐπίμετρον, ὅταν ἐπιστρέψῃς διὰ παντὸς εἰς τὴν ἄβυσσόν σου, κ'
ἐγὼ βεβαίως θ' ἀπαλλαγῶ τῶν φροντίδων, τῶν καταιγίδων καὶ τῆς
λύπης. Τίνα ζητεῖς, ὦ Θλιψίς ;

Προδήλωσ ἡ Θλιψίς πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Σοφίαν διέκειτό πως
μετ' εὐμενείας, διότι ἐφ' ὅσον ἐμακρυλόγει, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ Θλιψίς
ἀπηλλάσσετο μάλλον ἐκ τῆς γιγαντιαίας ὕψεως ἢν ἡ Δύναμις ἠνάγκ-
κασε αὐτὴν νὰ λάβῃ, ἐσμικρύνετο, ἐλεπτύνετο μέχρι ὅτου καὶ πάλιν
ὁμοίασε πρὸς μακρόν, ἰσχνόν, ζοφερόν φάντασμα, καὶ με κεκλιμένην
κεφαλὴν φέρουσα τὸν ὄχρον δάκτυλον ἐπὶ τῶν κυανῶν χειλέων ἤρξατο
διαλογιζομένη ἂν εἶνε πρέπον ἐπὶ τέλους νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τίνα τὸν
σκοπὸν τῶν περιπλανήσεών της. Ἐν τούτοις, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἡσθά-
νετο ζωηρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ καταχθόνια αὐτῆς ὅθεν
κατήγετο, καὶ νὰ κατακλιθῇ ἐν τῷ πυθμένι αὐτῶν εἰς αἰώνιον ὕπνον.

Δὲν ἦτο κακὴ καὶ διὰ τοῦτο ἡ αἰωνία περιπλάνησις, καθ' ἣν αὕτη

ἡδύνατο νὰ προζενῇ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον δυσαρεσκείας, μεγάλως ἤδη
κατέβαλεν αὐτὴν καὶ ὀδυνηρῶς, ἡσθάνετο τὸ καταθλιβὸν αὐτὴν βάρος
τῆς ἀρᾶς ἀπάσης τῆς οἰκουμένης. Ὡς ἐκ τούτου μετὰ βραχεῖαν σκέ-
ψιν, εἶπεν :

— Ἐνδέχεται, ὦ Σοφία, νὰ γνωρίζῃς μέσον τι διὰ τοῦ ὁποῦ νὰ
με ἀπαλλάξῃς τῆς ζωῆς καὶ ἀπ' ἐμοῦ τοὺς ζῶντας. Ἐπὶ τούτῳ γνώ-
ρισον... ἀλλὰ πόσον ὀλίγον ἐννοεῖς καὶ γνωρίζῃς ἀφοῦ καὶ σὺ δὲν ἐμάν-
τευσες τὸ μυστήριον τοῦτο !... Μάθε ὅτι εἰς τὸν μέγαν ὄγκον τῶν ἀ-
ρετῶν καὶ τῶν ἐγκλημάτων τῶν κατοικούντων εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο ἀπὸ
καταβολῆς κόσμου, ἀναζητῶ... τὴν Ἀγαθότητα.

Ἐπὶ τοῦ γαληνίου, καίπερ διηυλακωμένου ἀπὸ ἴχνη μεγάλων πα-
θῶν προσώπου τῆς Σοφίας, ἀπετυπώθη ἡ ἐκπληξίς.

— Πᾶν ἄλλο, ἀδελφὴ μου, ἡδυνάμην νὰ προσδοκῶ ἢ ὅ,τι εἶπες τώρα.
Τὴν ἀρετὴν ἀναζητεῖς ; Ἀλλὰ ὑπάρξεις φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο
εἶνε τόσον πολλαὶ ἐνταῦθα, ὥστε αὐτὴ αὕτη ἡ πληθώρα των εἶνε ἡ
ἀφορμὴ τῆς εὐθηνίας αὐτῶν ! Εἰς τὰς ἀγορὰς ὅπου οἱ κάτοικοι τοῦ
πεδίου τούτου προμηθεύονται πᾶν ὅ,τι πλεότερον τοὺς ἀρέσκει, οὐδεὶς
ἤδη ζητεῖ Ἀρετὴν, καὶ ἂν ποτε ζητήσῃ τις, δύναται νὰ λάβῃ ἀντὶ
τριῶν ὀβολῶν σεβασμοῦ καὶ ἐνός ὀβολοῦ ἐπαίνου. Παντοειδεῖς φάσεις
αὐτῆς καὶ ἀντίτυπα ὑπάρχουσι τοσαῦτα, ὅσοι καὶ ἀστέρες εἰς τὸν οὐ-
ρανόν. Παρατήρησον ἐκεῖνην, ἐν παραδείγματι, ἣτις εἶνε ἐγγύτερον
πρὸς ἡμᾶς, μεθ' ὁποίας σπουδῆς ἀκκίζεται, ἀποδίδουσα εἰς ἕκαστον
εὐγενῆ ὑπόκλισιν ἢ προσφέρουσα τὴν ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν. Οὐδένα πα-
ραβλέπει, οὐδένα περιφρονεῖ, τὸ μείδιμα αὐτῆς εἶνε ἡδὺ ὡς τὸ μέλι,
τὸ σῶμά της εὐκαμπτον ὡς ὁ κάλαμος... Ἴδου ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐζητεῖς.

Ἡ Θλιψίς ἔκαμε χειρονομίαν ἀδιαφορίας.

— Αὐτὴν πρὸ πολλοῦ τὴν γνωρίζω. Ψευδῶς ὀνομάσθη Ἀγαθότης.
Αὕτη φέρει πολλὰ ὀνόματα, εἰς τὰ ὁποῖα μόνον ἐν τέταρτον τοῦ γράμ-
ματος θὰ εὕρῃς ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκεῖνου. Αὕτη δὲν εἶνε ἄλλο ἢ πε-
ριποιήσις, εὐκαμπία σκέψεως καὶ θελήσεως, δίψα κολακευτικῶν ἐγ-
κωμιῶν...

Ἡ Σοφία εἶχεν ἤδη ἀποστρέψει τὸ βλέμμα καὶ εἶπε :

— Λοιπόν, παρατήρησον ἐκεῖνην τὴν ἄλλην. Βλέπεις πόσον ἐπιτη-
δεῖως διέρχεται μετὰ τῶν πολυποικίλων φυτῶν τοῦ πεδίου τούτου,
οὐδὲν τούτων θίγουσα, οὔτε διὰ τοῦ ἄκρου τῆς ἐσθῆτός της, ἀπομα-
κρύνουσα ἀφ' ἐκάστου τὴν χεῖρα, προσπαθοῦσα νὰ μὴ πατήσῃ διὰ τοῦ
ποδοῦ οὐδὲ τὸν εὐτελῆ χόρτον οὔτε τὸν στάχυν ; Καὶ αὕτη μήπως δὲν
εἶνε ἡ Ἀγαθότης ;

— "Ὅχι, εἶπεν ἡ Θλίψις, — ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ὀνομάτων ἄτινα ἡ φύσις μὲ διέταξε ν' ἀποσθηθῶ, αὕτη καλεῖται Οὐδετερότης καὶ Ἀδράνεια.

— Λοιπὸν τότε θὰ σοὶ δείξω ἀκόμη μίαν. Παρατήρησον ἐκείνην ἐκεῖ, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ὁποίας ἐκδηλοῦται ἐρύθημα ἀπληστίας, μίσους καὶ ἀλαζονίας, καὶ ταῦτοχρόνως ἐν τῇ λιθίνῃ σιγῇ διαστέλλονται τὰ λεπτὰ χεῖλη καὶ ἡρέμα, σεμνῶς σταυροῦνται ἐπὶ τοῦ στήθους αἱ χεῖρες, συγκρατούμεναι ἐκ τῆς ἐπαφῆς πρὸς πᾶν προστυγχάνον ἀντικείμενον. Ἡμεῖς ὀλίγον ἐνδιαφερόμεθα περὶ τοῦ τί κρύπτεται καὶ κραυγάζει ἐν αὐτῇ, ἀφοῦ τοῦτο δὲν ἐκφράζεται οὔτε διὰ φωνῆς οὔτε διὰ κινήσεως. Αὕτη λοιπὸν ἡ τοσοῦτον εὐγενῆς, σεμνῆ καὶ ἀβλαβῆς, δὲν εἶνε ἡ Ἀγαθότης ;

— Καμμίαν πίστιν μὴ δίδεις εἰς αὐτά, — πικρῶς μειδιῶσα εἶπεν ἡ Θλίψις· αὕτη, τούναντίον εἶνε Κακία συνωδευομένη ὑπὸ τῆς Πονηρίας, ἀλλ' οὐχὶ παρορρομένη ὑπὸ τῆς Τόλμης. "Ἄν κλεισθῶσιν ὅλοι οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὄτα, αὕτη συλλαμβάνει ἐλαφρῶς πᾶν ὅ,τι ὑπέβλεπε καὶ ἐνεδρεύουσα τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀργῆς ἢ τοῦ μίσους της, δάκνει ἐξαπίνης.

Ἡ Σοφία ἐβυθίσθη εἰς διαλογισμοὺς καὶ ἡ Θλίψις ἐξηκολούθησε :

— Βλέπω ὅτι πρέπει νὰ σοὶ διαγράψω εὐκρινέστερον τὸν σκοπὸν τῶν ἐρευνῶν μου. Καίτοι τὸ βλέμμα σου εἶνε ἀκριβές, ἐνίοτε ὅμως ἐπισκοτίζει αὐτὸ καὶ ἀπατᾷ ἡ πληθὺς καὶ ἡ ποικιλία τῶν σκηνῶν, τὰς ὁποίας ἀνερευνᾷς. "Ἴνα ἐξαφανισθῶ ἐκ τοῦ πεδίου τούτου, πρέπει νὰ συναντήσω καὶ καταστήσω δέσποιναν αὐτοῦ τὴν Ἀρετὴν, — εἰλικρινῆ, δραστηριαν, παράτολμον, συμπαθῆ, γνωρίζουσαν νὰ κρύπτῃ τὰ δάκρυά της καὶ ἀπομάσση τὰ ξένα, φοβουμένη τὴν ἀδικίαν, ὡς τὸ πῦρ φοβεῖται τὸ ὕδωρ, σπεύδουσαν δὲ ὡς ἐπίκουρος καὶ θῦμα ὅπως σπεύδει ἡ ἔλαφος πρὸς τὴν πηγὴν. Ἀγαθότητα, ἐξελέγχουσαν τὴν ὑπαιτιότητα, οὐχὶ ὅπως τιμωρῆσῃ τὸν ἔνοχον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ἔστω καὶ ἐλαχίστην δόσιν ἀθωότητος. Ἀγαθότητα, διὰ τῆς γλυφίδος τῆς εὐγνωμοσύνης χαράττουσαν ἐν τῇ μνήμῃ πᾶσαν γνησίαν εὐεργεσίαν καὶ ἀπορρίπτουσαν ἐκ τῆς καρδίας ὡς ἀνωφελῆ λίθον, πᾶν προσωπικὸν ἀδίκημα. Ἀγαθότητα, ἥτις ἐμφανίζεται ὡς Δικαιοσύνη μὲν, διότι, ἀπολαμβάνει τῶν ξένων ἀγαθῶν ἀντὶ νὰ ἐπιθυμῇ ταῦτα δι' ἑαυτήν, ὡς Φιλοπονία, διότι ἄκρως ποθεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον ἀγαθὰ καὶ εὐτυχίαν, καὶ ὡς Σοφία, διότι κέκτηται τοιαῦτα θαυματουργὰ καὶ τελεσφόρα μέσα, δι' ὧν θεραπεύονται αἱ πληγαὶ καὶ ἀποδιώκονται τὰ σκότη...

— Παῦσον, παῦσον, ὦ Θλίψις, διέκοψεν ἡ Σοφία, — διότι οὐδὲν καινὸν μοὶ λέγεις, οἱ δὲ λόγοι σου διεγείρουσιν αὐθις ἐν ἐμοὶ οἶκτον διὰ τὸν κόσμον.

Ὡς ἐκ τούτου ἤδη ἡ Θλίψις εἶπε μόνον :

— "Ἄν ἡ Ἀγαθότης, τὴν ὁποίαν ἀναζητῶ, ἐκυριάρχει ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ, ἡ περιπλάνησίς μου θὰ ἦτο περατωμένη. Μετὰ τοῦ πλήθους τῶν σκοτεινῶν ὑπάρξεων, μεθ' ὧν ἐπικοινωνοῦσα ἐγκατέλιπον τὸν Τάρταρον, θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐπιστρέψω εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν πυθμένα αὐτοῦ νὰ κατακλιθῶ καὶ ν' ἀναπαυθῶ ἐν εἰρήνῃ.

"Ἐπαυσεν ὁμιλοῦσα, ἡ δὲ Σοφία, βεβυθισμένη εἰς διαλογισμοὺς, ἐπὶ μακρὸν ἴστατο μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ἐπὶ τῆς χειρὸς. Ἐπὶ τέλους εἶπε :

— Σὲ συλλυποῦμαι, ἀδελφῆ μου, καὶ μετὰ σοῦ ἄπασαν τὴν οἰκουμένην...

— Φρονεῖς ἴσως, ὅτι τοιαύτη ὑπαρξίς δὲν ὑφίσταται ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ; — διὰ τρομώδους ἐξ ἀνησυχίας φωνῆς ἠρώτησεν ἡ Θλίψις.

Ἡ Σοφία, καὶ αὐθις μετὰ μακρὰν σκέψιν εἶπεν :

— Ἀγνοῶ !

— Καὶ ἀπεμακρύνθη.

Ἡ δὲ Θλίψις, ὡς καὶ πρότερον, δὲν ἔπαυσε περιφερομένη ἀνά τὸ πεδίον· οἱ μέλανες πέπλοι δι' ὧν ἦτο κεκαλυμμένη ἐσκίαζον τοῦ ἡλίου τὸ φῶς· ἐκ τοῦ ὄχρου προσώπου της ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ἀνθέων νεκρικῆ χροιά καὶ ἐκ τῆς βαρείας πνοῆς αὐτῆς οἱ στάχυς ἐκάμπτοντο πρὸς τὴν ἦν καὶ ἐσκόρπιζον ἀνωφελῶς τοὺς πληροῦντας αὐτοὺς κόκκους...

(Ἐκ τοῦ ρωσικοῦ)

Ἄγ. Κωνσταντινίδης.

ΝΕΚΡΙΚΑΙ ΤΕΛΕΤΑΙ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΝΕΩΤΕΡΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

"Ὅτι ἡ ἐπιστήμη πρὸ πολλοῦ ἀπέριψε τὸν ἀβάσιμον ἰσχυρισμὸν τοῦ Φαλμεράϋερ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, εἶνε γεγονός ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως. Οἱ ὀλίγοι ἐμμένοντες εἰσέτι εἰς τὴν παρὰ λόγον ταύτην πρόληψιν, οὐδέποτε ἢ πάντῃ ἐπιτολαίως ἐμελέτησαν τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ τοὺς σημερινούς Ἑλληνας. Βεβαίως ὁ ξένος ὁ ἐπισκεπτόμενος ὀλίγας μόνον πόλεις τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ

τάς μάλλον ἐξευρωπαίσθεισας, δὲν ἀνεύρισκε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τῶν ὄνειρων του, διότι καὶ αὐτὴ, ὡς πάντα τὰ ἐπὶ γῆς, μετεβλήθη, εἶνε δὲ αὐτόχρημα μωρὰ ἢ ἀξίωσις ἐνίων ὅτι δὲν εὐρίσκουσι τὴν καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδα οἶαν τὴν περιγράφει ὁ Πausanias καὶ ὁ Ὅμηρος· ἀλλὰ τὴν χώραν δὲν ἀπαρτίζουσι ὀλίγαι μόνον πόλεις· πρέπει νὰ εἰσδύσῃ τις εἰς τὰ ἔγκατα αὐτῆς, νὰ μελετήσῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἦθη, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν τύπον τοῦ λαοῦ, ἵνα ἀσφαλῶς κρίνῃ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, ἄλλως ὁ τοιοῦτος δὲν βλέπει «εἰμὴ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κείμενα σκιερὰ σημεῖα τοῦ ἐλληνικοῦ βίου».

Ἐν Ἑλλάδι ἐκτὸς τῶν λειψάνων τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἀγαλμάτων, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ὅχι ὀλιγώτερον σεβαστὰ καὶ ἐνδοξα, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

Ἔθιμα τῶν πρώτων χρόνων τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ διατηροῦνται εἰσέτι ἐν τῇ χώρᾳ, ὀλίγα δὲ ἐξ αὐτῶν, νομίζω, ἀρκούσι νὰ καταδείξωσιν ὅτι ὁ ἠθικὸς τύπος τῶν ἐθνῶν ὡς καὶ ὁ φυσικὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μὴ ἀναμιζέως ἐνὸς λαοῦ μετ' ἄλλου, εἰς πᾶν ὅ,τι συσχετίζεται μετὰ τὸν βίον αὐτοῦ, ἔστω καὶ ὅταν οἱ λαοὶ οὗτοι εὐρεθῶσιν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης συνηνωμένοι.

Ἡ Ἑλλάς ὑποδουλωθεῖσα ὑπὸ διαφόρων ἐθνῶν οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ θεωρῆ αὐτὰ ὡς ἐχθρικῶς ριφθέντα εἰς τοὺς κόλπους τῆς, οὐδέποτε συνηνώθη ἢ συνεταυτίσθη μετ' αὐτὰ, οὐδέποτε μετ' αὐτὰ συνέκλαυσε ἢ συνεώρτασε. Καίπερ δούλη, δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι ἐβασίλευσε καὶ ἐκυριάρχησεν ἐφ' ἑαυτῆς, τοὺς δὲ φόρους τῆς ὑποτελείας πρὸς τοὺς κατακτητὰς αὐτῆς ἔδιδε μετὰ περισσοτέρας ὑπερηφανείας παρὰ μετ' ὅσης πλεῖστοι ὅσοι ἡγεμόνες ἔδιδον τὰ λύτρα πρὸς τοὺς λεηλατοῦντας τὴν χώραν τῶν πειρατᾶς, πρὶν ἢ κατακτηθῆ ἢ Ἀλγερία.

Διὰ νὰ καταδείξωμεν ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ὡς καὶ οἱ πρόγονοὶ τῶν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας διετήρουν τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθιμα, θὰ παραθέσωμεν δύο μόνον παραδείγματα ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν μεταξὺ Αἰγινήτων καὶ Ἀθηναίων πόλεμον οὐδεὶς ἐκ τῶν τελευταίων ἐπέζησεν εἰμὴ εἰς καὶ μόνος, ὅστις ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἵνα ἀναγγεῖλῃ τὴν θλιβερὰν εἶδησιν, ἐφρονεῖθη ὑπὸ τῶν ἀθηναίων γυναικῶν αἵτινες καταληφθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας ὅτι ἀπώλεσαν τοὺς συζύγους αὐτῶν, τὸν ἐφόνευσαν διὰ τῶν καρφίδων τῆς κεφαλῆς των, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι φρίζαντες ἐπὶ τῇ σκληρότητι ταύτῃ, ἀπηγόρευσαν ἐπὶ αὐστηρᾷ ποινῇ εἰς τὰς γυναῖκας νὰ στολίζωνται κατὰ τὸ δωρικὸν ἔθος, ὅπερ ἦτο σύνηθες εἰς τὰς Ἑλληνίδας καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὑπέδειξαν αὐταῖς τὸ ἰωνικόν, ἄνευ τουτέστιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καρφίδων.

Πλὴν οἱ Ἀργεῖοι καὶ Αἰγινήται φοβούμενοι μὴ διὰ τῆς καταργήσεως τῶν κοσμημάτων τούτων ἀπολεσθῶσι καὶ τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα διέταξαν ἵνα αἱ γυναικεῖαι τῆς κεφαλῆς καρφίδες κατασκευάζωνται τοῦ λοιποῦ μακρότεραι.

Ἐπιστρέψαντος ἐξ Ἰταλίας εἰς Ὑδραν τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ μὲ τὰ φράγκικα (φορέματα ἐννοεῖται) οἱ ἀγαθοὶ ὕδραῖοι πατριῶται τὸν περιεκύκλωσαν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ καὶ ὀργίλως ἠπέιλον αὐτὸν ὅτι θὰ τὰ ξεσχίσουν ἐπάνω του ἂν δὲν δώσῃ τὸν λόγον τῆς τιμῆς του ὅτι δὲν θὰ τὰ φέρῃ πλέον. Καὶ ὁ ἦρωες τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν ἐννοήσας τὸν σεβασμὸν τῶν πατρίων ἐθίμων τῶν συμπολιτῶν του, ὑπέκυψε εἰς τὴν λαϊκὴν θέλησιν.

Πλὴν τῶν ἀπείρων ἐθίμων ἅτινα διατηροῦσιν ἐκ τῶν προγόνων των οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες τὰ ἀφορῶντα τοὺς νεκροὺς εἶνε τὰ μάλλον ἀξιοπαρατήρητα, καθ' ὅσον οὔτε ὁ χριστιανισμὸς κατίσχυσε νὰ τὰ ἐξαλείψῃ.

Ἐν Ἑλλάδι αἱ κηδεῖαι παρουσιάζουσι τὴν νίκην τοῦ θανάτου ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπέει, τοῦτου ἐνεκεν εἶνε ἀδύνατον νὰ συμμετάσχη τις τῶν λυπηρῶν αὐτῶν θεαμάτων χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ θρησκευτικὴν τινα συμπάθειαν, σκεπτόμενος ὅτι ἐὰν ὑπάρχῃ τι δυνάμενον νὰ ἀντιταχθῆ κατὰ τῆς ἰσχύος αὐτῆς τοῦ θανάτου, τοῦτο εἶνε τὸ ἱερόν αἰσθημα τὸ διακωιδίζον τὴν μνήμην τῶν φιλότατων ἡμῶν.

Οἱ τελευταῖοι φόροι σεβασμοῦ οἵτινες ἀπονέμονται σήμερον εἰς τὴν μνήμην τοῦ νεκροῦ ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, καταδεικνύουσι πασιφανῶς τὴν ἀρχαιότητά των. Ἴνα λάβωμεν ἰδέαν καθαρὰν καὶ τελείαν, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν μερικῶς ὅλας ἐκείνας τὰς τελετὰς ἃς τελοῦσιν ὅταν ψυχορραγῇ τις καὶ ὅταν ἐκπνέῃ, ὅσας ἄλλας παρακολουθοῦν τὴν ταφὴν καὶ κατόπιν ἐκείνας δι' ὧν περατοῦται ἡ θλιβερὰ πομπή.

Καὶ πρῶτον ὁ θρησκευτικὸς νόμος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐπιβάλλει αὐτοῖς ὅταν ψυχορραγῇ τις νὰ καλῶσι τὸν ἱερέα ὅπως ἀναγνώσῃ προσευχὰς τινὰς καὶ συστήσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀσθενούντος εἰς τὸν Ὑψιστον, τὸ κοινῶς λεγόμενον ἀναπαιψιμᾶρι. Τὴν θρησκευτικὴν ταύτην συνήθειαν εἶχον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ εὐχαὶ ἀπετείνοντο εἰς τὸν Ἑρμῆν, λατρουόμενον ὡς ὁδηγοῦντα τὰς ψυχὰς, ἦτοι ψυχοπομπόν.

Ὅμοιως παρ' ἀρχαίους ἦτο συνήθεια νὰ παρίστανται σιωπηλοὶ πέριξ τῆς κλίνης τοῦ ψυχορραγοῦντος οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ὅπως ἀκούσωσι τὰς τελευταίας αὐτοῦ λέξεις, αἵτινες οὐδέποτε καὶ παρ' ἡμῖν λησμονοῦνται.

Ἡ Ἀνδρομάχη κλαίουσα πρὸ τοῦ αἰμοφόρου πτώματος τοῦ Ἐκ-

τορος καὶ παραπονουμένη ὅτι ἐστερήθη τῆς παρηγορίας ταύτης θρη-
νολογεῖ :

Ἄρητὸν δὲ τοκεῦσι γόνον καὶ πένθος ἔθηκας
Ἐκτορ, ἐμοὶ δὲ μάλιστα λελείπεται ἄλγεα λυγρά.
Οὐ γάρ μοι θνήσκων λεχέων ἐκ χεῖρας ὄρεξας·
οὐδὲ τί μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, οὔτε κεν αἰεὶ
μεμνήμην νύκτας τε καὶ ἡμέματα δακρυχέουσα.

(Ὅμ. Ἰλιάδος Ω, στίχ. 741).

Μόλις ὁ ψυχorroαγῶν ἀποδώσῃ τὴν ὑστάτην αὐτοῦ πνοήν, ἡ πρώτη φροντίς τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν εἶνε νὰ κλείσωσι τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ, διότι εἶνε μεγάλη πρὸς τὸν νεκρὸν ἀσέβεια νὰ ἔχη τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὸ στόμα ἀνεωγμένον. Εἶνε κοινή, κοινωτάτη εὐχή παρ' ἡμῖν, ἡ μήτηρ ἢ ὁ πατήρ νὰ εὐχωνται ὅπως τοὺς ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς τὸ παιδί τους νὰ τοὺς κλείσῃ τὰ μάτια. Τὰ δημοτικὰ ἔ-
σματα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος βρίθουσι τοιούτων ἐκφράσεων :

«Εἰς τὴ στερνὴ μου τὴ στιγμή τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσῃς».
καὶ ἄλλοι :

«Μὸν κλειστὲ μου τὰ μάτια μου, φιλήστε μ' ἕνας ἕνας»

(Δημ. Ἄσμ. Ζαμπελ. Σλ. 695).

Τὸ αὐτὸ ἐπέσβευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι· ἡ σκιά τοῦ Ἀγαμέμνονος πα-
ραπονεῖται ἐναντίον τῆς Κλυταιμνήστρας οὐχὶ διότι ἐφονεύθη, ἀλλὰ διότι
δὲν ἔλαβε τὴν μέριμναν τοῦλάχιστον νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς
καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ.

..... ἡ δὲ κυνώπις
νοσφισατ', οὐδέ μοι ἔτλη ἰόντι περ εἰς Ἀΐδαο
χερσὶ κατ' ὀφθαλμούς ἐλέειν, σὺν τε στόμ' ἔρεΐσαι.

(Ὅμ. Ὀδυσσεΐας Δ, στίχ. 424).

Ὅμοιως δὲ καὶ ὁ φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Κρίτων, ὡς
εἶδε τὸν διδάσκαλον ψυχθέντα ὑπὸ τοῦ φαρμάκου καὶ στήσαντα τὰ
ἔμματα «ξυνέλαβε τὸ στόμα τε καὶ τοὺς ὀφθαλμούς» (Πλατ.
Φαιδ. 118).

Μετὰ τοῦτο οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ στενότεροι τῶν φίλων ἢ καὶ ἐπὶ
τοῦτο προσκαλούμεναι γυναῖκες (σαβθανῶστραι κοινῶς λεγόμεναι) λού-
ουσι τὸν νεκρὸν. Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραττον καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ὁ πρῶτος φόρος
τῆς φιλίας δὲν παρέσχεν ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου εἶνε
αὐτός.

Δμῶας δ' ἐκκαλέσας λούσαι κέλετ', ἀμφὶ τ' ἀλείψαι,

Τὴν δ' ἐπεὶ οὖν δμῶαι λούσαν

(Ὅμηρ. Ἰλιάδος Ω, στίχ. 582 καὶ 587).

Ὁ Κρέων ἐν ταῖς Φοινίσαις τοῦ Εὐριπίδου λέγει πρὸς τὸν χορόν·

Ἐγὼ δ' ἤκω μετὰ
γέρων ἀδελφὴν γραῖαν Ἰοκάστην, ὅπως
λούσῃ, πρόθηταί τ' οὐκέτ' ὄντα παῖδ' ἐμόν.
Τοῖς γὰρ θανοῦσι χρεὶ τὸν οὐ τεθνηκότα
τιμὰς διδόντα, χθόνιον εὐ σέβειν θεόν.

(Στιχ. 1322).

Κατόπιν ἐνδύουσι τὸν νεκρὸν διὰ τῶν ὠραιότερων καὶ πλουσιωτέρων
ἐνδυμάτων του ὡς οἱ ἀρχαῖοι·

Ἄμφι δὲ σ' ἔστησαν κοῦραι ἀλίιο γέροντος,
οἴκτρ' ὀλοφυρόμεναι, περὶ δ' ἄμβροτα εἴματα ἔσσαν

(Ὅμηρ. Ὀδυσσ. Ω, στίχ. 58).

Ὡσαύτως καὶ ὁ Σωκράτης ὀλίγας στιγμὰς πρὶν ἀποθάνῃ παραγ-
γέλλει εἰς ἕνα τῶν μαθητῶν του ὅπως τῷ φέροι τὸν ὠραιότερον μαδῦαν
του, ἵνα εὐρεθῇ ἔτοιμος διὰ τὴν τάφον.

Ἐὰν ὁ νεκρὸς εἶνε μελλόνουμος ἢ καὶ νεόνουμος, παρ' ἡμῖν, ἐπὶ τῆς
κεφαλῆς του τίθεται ὁ γαμήλιος στέφανος, ἐὰν δὲ παιδίον, κόρη ἢ
ἄγαμος μὴ ὑπερβάς τὸ 30ὸν ἔτος, τότε κοσμεῖται ἡ κεφαλὴ του ἢ τὸ
φέρετρον αὐτοῦ δι' ἀπλοῦ στεφάνου ἐξ ἀνθῶν. Μία τοιαύτη συνή-
θεια ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ βίῳ τοῦ Περικλέους. Ὁ
ἔξοχος οὗτος τῆς ἀρχαιότητος ἀνὴρ, λέγει ὁ ἱστορικός, ἀπώλεσεν
ἐκ τοῦ λοιμοῦ τὰ πλεῖστα τῶν τέκνων του, ἀλλὰ «οὐ μὴν ἀπέπειπεν,
οὐδὲ προῦδωκε τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν συμφο-
ρῶν· ἀλλ' οὐδὲ κλαίων, οὐδὲ κηδεύων, οὐδὲ πρὸς τάφῳ τινὸς ὄφθη τῶν
ἀναγκαίων, πρὶν γε δὴ καὶ τὸν περίλοιπον αὐτοῦ τῶν γνησίων ἀποβο-
λεῖν Πάραλον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καμφθεῖς, ἐπειρατο μὲν ἐγκαρτερῶν τῷ
ἦθει καὶ διαφυλάττων τὸ μεγαλόψυχον· ἐπιφέρων δὲ τῷ νεκρῷ στέ-
φανον, ἠττήθη τοῦ πάθους πρὸς τὴν ὄψιν, ὥστε κλαυθμὸν τε ρῆξαι
καὶ πληθὸς ἐκχέαι δακρύων, οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν τῷ λοιπῷ
βίῳ πεπονηκώς» (Πλουτάρχου—Περικλῆς § λστ' .).

Τὸν νεκρὸν τοποθετοῦσιν ἐν τῷ φερέτρῳ, ἐν ᾧ τίθεται προσκεφάλαιον
ἐφ' οὗ εἰρείδεται ἡ κεφαλὴ του. Τὸ προσκεφάλαιον εἶνε ἐκ λευκοῦ
καλύμματος πεπληρωμένον διὰ φύλλων λεμονέας. Χρῆσιν τῶν φύλλων
ἐκαμμον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος χωρίου ἀρχαιοτάτου συγ-
γραφείως, τοῦ ὁποίου μνημονεύει ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῷ ΙΑ' βιβλίῳ τῶν Δει-
πνοσοφιστῶν στίχ. 16:

νέκυς δὲ χαμαιστρώτους ἐπὶ τινὰς
εὐρείης στιβάδος προέθηκ' αὐτοῖσι θάλειαν
δαῖτα ποτήριά τε, στεφάνους ἐπὶ κρασίν ἔθηκεν.

Ἐκτός τοῦ προσκεφαλαίου, παρ' ἡμῖν συνειθίζεται ἀκόμη νὰ θέτωνται ἐν τῷ φερέτρῳ τὸ κτένιον, δι' οὗ ἐκτενίζεται ὁ θανάων, αἱ βελό-
ναι δι' ὧν ἐρράφη τὸ προσκεφάλαιον, καὶ τινὰ ἄλλα πράγματα προσ-
φιλῆ τῷ νεκρῷ. Ἀποθανούσης πρό τινος προσφιλεστάτης μοι ἀδελφῆς,
καθ' ἣν στιγμὴν ἐγὼ αὐτὸς μετὰ αἱμασσοῦσης καρδίας ἐτοποθέτου
ἐν τῷ φερέτρῳ τὸν νεκρὸν τῆς καὶ ἠτοιμαζόμεν νὰ κλείσω αὐτό, αἱ
παριστάμεναι φίλαι γυναῖκες μὲ καθικέτευον ἵνα θέσω ἐν αὐτῷ πάντα
ταῦτα, καὶ ἠναγκάσθην νὰ ἐκπληρώσω τὴν παράκλησίν των. Τὴν
συνήθειαν ταύτην εἶχον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, συνθάπτοντες διάφορα πράγ-
ματα, οἷον ἐνώτια, ψέλλια, ἐσθῆτας, δακτυλίους, ἀγγεῖα κτλ. ἀναρί-
θητα δὲ μέχρι τοῦδε τοιαῦτα εὐρέθησαν ἐν τοῖς ἀρχαίοις τάφοις.

Ἡ συνήθεια νὰ τοποθετῶμεν πάντοτε τὸ νεκρὸν σῶμα ἐν τῷ φερέ-
τρῳ εἰς τρόπον ὥστε οἱ πόδες νὰ ὦσιν ἐστραμμένοι πρὸς τὴν θύραν ἀφ'
ἧς θὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ ἴστανται περίξ αὐτοῦ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ὅπως
τὸ κλαύσωσιν εἶνε ἀρχαιοτάτη· ἐξάγεται δὲ ἐκ τοῦ κατωτέρω χωρίου
ἐν ᾧ ὁ ὠργισμένος Ἀχιλλεὺς λέγει:

Οὐ πόσις, οὐδὲ βρῶσις, ἑταῖρου τεθνηῶτος,
ὅς μοι ἐνὶ κλισίῃ δεδαῖγμένος ὀξεί χαλκῷ
κεῖται, ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος· ἀμφὶ δ' ἑταῖροι
μύρονται.

(Ὅμ. Ἰλιάδος T, στίχ. 210).

Παρ' ἡμῖν, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιοτάτη, οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ προσκα-
λοῦσι γυναῖκας ἵνα κλαύσωσιν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ ἐξυμνήσωσι τὰς ἀρε-
τὰς καὶ τὰς χάριτάς του· τινὲς τῶν γυναικῶν τούτων πληρώνονται,
ἄλλαι δὲ προσέρχονται αὐτόκλητοι. Τὰ θρηνώδη αὐτὰ γυναικεῖα ἕ-
σματα, κοινῶς μοιρολόγια, ἐκτελοῦνται ὡς ἀκολούθως. Ἐπὶ κεφαλῆς
τοῦ ὁμίλου αὐτοῦ τῶν θρηνώδων γυναικῶν τίθεται ἡ πλειότερον αἰσθα-
νομένη τὴν σκληρὰν ἀπώλειαν τοῦ ἀποβιώσαντος, αὐτὴ ἀρχίζει, αἱ
δὲ λοιπαὶ ἄλλοτε ὅλαι ὁμοῦ, ἄλλοτε ἀνὰ μία ἐκάστη κλαίουσι καὶ μετὰ
λυγμῶν ἀποπερατοῦσι τὰς αὐτοσχεδίους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τοῦ
νεκροῦ θρηνώδεις των.

*Ἀκουσα μαῦρα κλάμματα, γυναῖκεια μοιρολόγια,
Πῶς κλαῖν ἡ Καπετάνισσαις γιὰ τοὺς Καπεταναίους
Καὶ κλαίει ἡ μαῦρη ἡ Κώσταινα τὸ δόλιό της τὸν ἄνδρα.

καὶ

Ποῖος θεὸς ν' ἀκούσῃ κλάμματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια
Διαβᾶτ' ἀπὸ τὴν Λειβαδιὰ καὶ σύρτε στῆ Βελίτσα
Κ' ἐκεῖ ν' ἀκούστ κλάμματα δάκρυα καὶ μοιρολόγια
(Δημοτ. Ζαμπελλίου σελίς 650 καὶ 655).

Ἡ συγκινητικωτάτη αὐτὴ συνήθεια εἶνε πανόμοιος πρὸς ἐκείνην, ἣν
περιγράφει ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιοτάτης ζωγράφος.

Οἱ δ' ἐπεὶ εἰσάγαγον κλυτὰ δῶματα, τὸν μὲν ἔπειτα
τρητοῖς ἐν λεχέεσσι θέσαν, παρὰ δ' εἶσαν αἰοῖδους,
θρήνων ἐξάρχους, οἴτε στονόεσσαν αἰοῖδῃν
οἱ μὲν ἄρ' ἐθρήνεον, ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες.
Τῆσιν δ' Ἀνδρομάχη λευκώλενος ἦρχε γόοιο
Ἐκτορος ἀδροφόνιο κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα.

(Ὅμ. Ἰλιάδος Ω, στίχ. 719).

Ἄλλ' ἐκτός τοῦ Ὀμήρου, ἀπαντᾷ τις μοιρολόγια καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ
δραματικῇ ποιήσει. Ὁ Ἄδμητος λέγει πρὸς τὸν χορὸν

Πάρεστε, καὶ μένοντες ἀντηχήσατε
παιᾶνα τῷ κάτωθεν ἀσπόνδῳ θεῷ·

(Εὐριπίδου Ἀλκιστις στίχ. 245).

Τὰ νήπια ὅμως κατ' ἐξαιρέσειν μοιρολογοῦσιν αὐταὶ αἱ μητέρες, πα-
ρομοιάζουσαι αὐτὰ ὅτε μὲν μὲ πτηνόν, ὅτε δὲ μὲ ἀστέρα καὶ ἄλλοτε
μὲ ἄνθος. Οὐδέμια δημώδης φιλολογία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὅμοια τούτου

ἌΠοῦ πᾶς, γαῖτάνι, νὰ σαπῆς, γκόλφι μου, ν' ἀραχνιάσῃς,
Γαρούφαλο βενέτικο ν' ἀλλαξομουσουδιάσῃς ;
Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω ;
νὰν τόνε ρήξω τρίστρατα, τὸν παίρνουν οἱ διαβάταις,
νὰν τόνε ρήξω στὰ κλαριά, τὸν παίρνουν τὰ πουλάκια·
θὰ τόνε βάλω στὴν καρδιά, νὰ τὸν καταρριζώσω,
νὰ περβατῶ νὰ μὲ πονῆ, νὰ στέκω νὰ μὲ σφάζῃ·
θὰ πάγω καὶ στὸ χρυσικό γιὰ νὰ τόνε χρυσώσῃ,
νὰ φκειάσω 'να χρυσὸ σταυρό, κ' ἐν ἀσημένιο γκόλφι
νὰ προσκυνάω τὸ σταυρό, καὶ νὰ φιλῶ τὸ γκόλφι.»

Καὶ ἐν ἐτέρῳ ἄσματι ἡ μήτηρ λέγει

«Τί νὰ τῆ κάμω τῆ ζωῆ χωρὶς ἐσέ, παιδί μου ;

Ὁ ἀνωτέρω στίχος δὲν ἐνθυμίζει τὸν θρήνον τῆς Ἐκάβης ;

Τρωῆσιν δ' Ἐκάβη ἀδινού ἐξῆρχε γόοιο·
Τέκνον, ἐγὼ δειλὴ τί νυ βεῖμαι, αἰνὰ παθοῦσα,
σεῦ ἀποτεθνηῶτος ;

(Ὅμηρ. Ἰλιάδος X, στίχ. 430.)

Μεριμνῶμεν περὶ τῆς ταφῆς τοῦ πτώματος ἐκ φόβου σήψεως. Καὶ ἡ
συνήθεια αὕτη εἶνε ἀρχαιοτάτη. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐνδύομενος τὴν νέαν
πανοπλίαν, ἣν ἡ Θέτις τῷ δίδει ὅπως ἐκδικηθῆ τὸν θάνατον τοῦ φί-
λου του, στρεφόμενος πρὸς τὴν μητέρα του λέγει

Ἄλλὰ μάλ' αἰνῶς
 δεῖδω μὴ τοι τόφρα Μενoitίου ἄλκιμον υἱὸν
 μυῖται, καθδῦσαι κατὰ χαλκοτύπους ὠτειλάς
 εὐλάς ἐγγείωνται, ἀεικίσσῳσι δὲ νεκρὸν
 (Ἐκ δ' αἰὼν πέφαται) κατὰ δὲ χροά πάντα σαπήη.
 (Ὅμηρ. Ἰλιάδος Τ, στίχ. 23).

Παρ' ἡμῖν οὐδέποτε νεκρὸς θάπτεται τὴν νύκτα. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶ-
 χον ὁμοίως τὴν πρόληψιν νὰ μὴ θάπτῳσι τὴν νύκτα, πιστεύοντες ὡς
 κακὴν τὴν νυκτερινὴν ταφήν. Τὸν ἀκόλουθον οἰωνὸν ἀπευθύνει ἡ Κασ-
 σάνδρα πρὸς τὸν Ταλθύδιον καταρωμένη αὐτόν:

Ἦ κακὸς κακῶς ταφήση νυκτός, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ
 (Εὐριπίδου Τρωάδες στίχ. 447).

Ἡ νεκρικὴ συνοδία τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶνε σχεδὸν ὁμοιοτάτη
 πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων. Εἶδομεν ἤδη ὅτι ὁ Πλούταρχος λέγει περὶ τοῦ
 Περικλέους «ἀλλ' οὐδὲ κλαίων οὐδὲ κηδεύων κτλ.» Ὅμοιος καὶ ἡμεῖς
 παρακολουθοῦμεν τὸ φέρετρον καὶ οὐχὶ μόνον οἱ φίλοι καὶ οἱ οἰκεῖοι, ἀλλὰ
 καὶ αὐτοὶ οἱ στενωτέροι συγγενεῖς, εἰς πλεῖστα δὲ μέρη τῆς Ἑλλάδος
 καὶ αὐτοὶ αἱ γυναῖκες, συγγενεῖς τε καὶ φίλαι ὡς παρ' ἀρχαίους. Εὐθὺς
 δὲ ὡς φθάσῃ ἡ κηδεῖα εἰς τὸν ναόν, μετὰ τὰς συνήθεις εὐχάς, ἀπονέ-
 μομεν εἰς τὸν νεκρὸν τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. Πάντες οἱ παρι-
 στάμενοι ἀπὸ τοῦ ἱερέως μέχρι τοῦ τελευταίου ὑπηρέτου ἀσπάζονται
 τὸν νεκρὸν, ἢ ἂν τὸ φέρετρον εἶνε κεκλεισμένον, τὸ πῶμα καὶ τὸν ἐπ'
 αὐτοῦ σταυρόν.

Ἡ εὐσπλαγχνὸς αὐτὴ τελετὴ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ
 δόγματος ἦτο συνήθης καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχαίοις, μὲ μόνην τὴν
 διαφορὰν ὅτι αὐτὴ ἐγίνετο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ νεκροῦ κατὰ τὴν στιγμὴν
 καθ' ἣν ἀπέσυρον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱκρίου ἵνα τὸν ὀδηγήσωσιν εἰς τὸν τάφον.

Ἄνδρῶν Φεραίων εὐμενῆς παρουσία,
 νέκυν μὲν ἤδη πάντ' ἔχοντα πρόσπολοι
 φέρουσιν ἄρδην πρὸς τάφον τε καὶ πυρὰν
 Ἔμεις δὲ τὴν θανοῦσαν, ὡς νομίζεται
 Προσεῖπατ' ἐξιοῦσαν, ὁστάτην ὁδόν.
 (Εὐριπίδου, Ἀλκιστις στίχ. 606).

Κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ σκληροῦ ἀποχωρισμοῦ ἡ μήτηρ ἢ ἡ σύζυγος
 καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ νεκροῦ καὶ ἰδίως αἱ μοιρολογίστριαι πληροῦσι τὸν
 ἀέρα δι' ὀλοφυρμῶν, λυγμῶν καὶ θρήνων, τινὲς αὐτῶν ἀποσπῶσι τὰς
 τρίχας τῆς κεφαλῆς των, ἢ ἀμύσσωσι τὰς παρειάς, τὰ στήθη καὶ τὸν
 λαιμόν των.

Κι' ὅταν θὰ μὲ περάσῳνε νεκρὸ ἀφ' τῆ γειτονιά σου,
 Τράβα τὰ μαγουλάκια σου καὶ τράβα τὰ μαλλιά σου».

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τὴν συνήθειαν ταύτην, καθὰ δὲ λέγει ὁ χα-
 ριέστατος Λουκιανός, οἱ ζῶντες ἐγένοντο οἰκτρότεροι τοῦ νεκροῦ.

Περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἐθίμου τούτου ἔχμεν καὶ τὴν μαρτυρίαν
 τοῦ Ὁμήρου:

Πρῶται τὸν γ' ἄλοχός τε φίλη καὶ πότνια μήτηρ
 τιλλέσθη, ἐπ' ἄμαξαν εὐτροχον αἰζασαι,
 ἀπτόμεναι κεφαλῆς κλαίων δ' ἀμφίστασθ' ὄμιλος.
 Καὶ νύ κε δὴ πρόπαν ἤμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα
 Ἔκτορα δακρυχέοντες ὀδύροντο πρὸ πυλάων
 (Ἰλιάδ. Ω, στίχ. 710).

Καὶ ἐν τῇ δεκάτῃ ἐνάτῃ ραψωδίᾳ:

Βρισηῖς δ' ἄρ' ἔπειτ' ἱκέλη χρυσῆ Ἀφροδίτῃ,
 ὡς ἴδε Πάτροκλον δεδαῖγμένον ὀξεί χαλκῷ,
 ἀμφ' αὐτῷ χυμένη, λίγ' ἐκόκυε, χερσὶ δ' ἄμυσσε
 στήθεά τ' ἠδ' ἀπαλὴν δειρήν, ἰδὲ καλὰ πρόσωπα.
 (Ἰλιάδος Τ, στίχ. 282).

Ἄλλὰ καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ἀπαντὰ ἐν τῇ Α' Πράξει τῶν Ἰκετίδων:

Ἴτ', ὦ ξυνωδοὶ κακοῖς
 ἴτ', ὦ ξυναλγηδόνες,
 χορόν, τὸν Ἄδας σέβει.
 διὰ παρῆδος ὄνυχα λευκὸν
 αἵματοῦτε, χρῶτὰ τε φόνιον
 (στίχ. 72).

Μετὰ τὸν ἐνταφιασμόν τελεῖται τὸ νεκρικὸν συμπόσιον ἢ αἱ εὐω-
 χία, κοινῶς παρηγορία. Τὸ συμπόσιον τοῦτο τελεῖται ὑπὸ τῶν συγ-
 γενῶν καὶ φίλων τοῦ θανόντος καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Εἰς πολλὰ μέρη
 τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχή, ἵνα ἐν πάσῃ κηδεῖᾳ θανόντος προ-
 σώπου ἐγγάμου φέρωνται ἄρτοι, τυρός, ἐλαῖαι, οἶνος, ὅπως οἱ βουλό-
 μενοι ἐκ τῶν προπομπῶν τρώγοντες καὶ πίνοντες μετὰ τὴν νεκρώσιμον
 ἀκολουθίαν, συγχωρῶσι τὸν θανόντα. Ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ
 Ἑπτανήσῳ, μετὰ τὴν ταφήν οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι στέλλουσιν εἰς
 τὸν οἶκον τοῦ ἀποβιώσαντος καφέδες ἢ σοκολάτας μετὰ γλυκισμάτων ἢ
 διπύρων, ἄλλοι, οἱ στενωτέροι τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, πέμπουσιν εἰς
 τὴν οἰκογένειαν ἐδώδιμα καὶ ποτά, ὡς λόγου χάριν ζωμόν μετὰ κρέα-
 τος, σοῦπαν καὶ λοιπά, ἵνα φάγῃ ἢ πενθοῦσα οἰκογένεια.

Καὶ ἡ συνήθεια αὕτη εἶνε ἀρχαιοτάτη. Ὁ Ὅμηρος περιγράφων τὰς
 ἐπικηδείους τιμὰς τὰς ἀπονεμηθείσας εἰς τὸν Ἔκτορα, τελευτᾷ τὸ ἀθά-
 νατον ἔπος του διὰ τῶν ἀκολούθων στίχων:

Χεύαντες δὲ το σῆμα, πάλιν κίον' αὐτὰρ ἔπειτα
 εὖ συναγεῖρόμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα,

δώμασιν ἐν Πριάμοιο διοτρεφέος βασιλῆος
 Ὡς οἶγ' ἀμφίπετον τάφον Ἐκτορος ἱπποδάμοιο
 (Ἰλιάδος Ω, στίχ. 801).

Ὅμοιος καὶ ἐν τῷ περιφήμῳ περὶ στεφάνου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους, ἐν ᾧ ὁ μέγας ρήτωρ ἀνεδείχθη τόσον ἔνδοξος, ἐκλεχθεὶς κατὰ προτίμησιν τοῦ Αἰσχίνου καὶ τῶν ἀντιζήλων του, ὅπως ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας λέγει: «Τοῦτο δ' ἑώραν παρ' ἑαυτοῖς καὶ παρ' » ἐμοί, παρὰ δ' ὑμῖν οὐ, διὰ ταῦτ' ἐμὲ ἐχειροτόνησαν καὶ οὐχ ὑμᾶς, » καὶ οὐχ ὁ μὲν δῆμος ὄντως, οἱ δὲ τῶν τε τελευταϊκῶτων πατέρες καὶ » ἀδελφοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ δήμου τόθ' αἰρεθέντες ἐπὶ τὰς ταφὰς ἄλλως πῶς, » ἀλλὰ δέον ποιεῖν αὐτούς τὸ περιδείπνον ὡς παρ' οἰκειοτάτῳ τῶν τε » λευτηκῶτων ὡσπερ τᾶλλ' εἴωθε γίνεσθαι, τοῦτ' ἐποίησαν παρ' ἐμοί, » εἰκότως» § 288.

Ἡ ἐκφορά τοῦ νεκροῦ παρ' ἡμῖν γίνεται τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου ἡμέραν· τὴν συνήθειαν ταύτην εἶχον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀκόλουθου ἐπιτυμβίου ἐπιγράμματος τοῦ Καλλιμάχου:

Δαίμονα τίς δ' εὐ οἶδε τὸν αὔριον, ἀνίκα καὶ σέ,
 Χάρμι, τὸν ὀφθαλμοῖς χθίζον ἐν ἀμετέροις,
 τῆ ἑτέρα κλαύσαντες ἐθάπτομεν; οὐδὲν ἐκείνου
 εἶδε πατῆρ Διοφῶν χρῆμ' ἀνιαρότερον.

(Ἑλλην. Ἀνθολογία ad Platini Codicis Lipsiae, 1820, σελ. 341).

Εἶνε ἀληθές ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ 24ῳ βιβλίῳ τῆς Ὀδυσσεΐας λέγει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλεύως ἐκλαυσαν ἐπὶ δέκα ἐπτὰ ἡμέρας καὶ δέκα ἐπτὰ νύκτας καὶ ὅτι τὴν δεκάτην ὀγδόην ἀπετεφρώθη, ἀλλὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὡς ὀρισμένον διάστημα καθ' ὃ ὄφειλε νὰ διαμείνῃ ὁ νεκρός ἐν τῷ οἴκῳ· αὐτὸ ἐγένετο ἴσως κατ' ἐξαιρέσιν εἰς τοὺς ἡγεμόνας ἢ ἥρωας.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς δημοσίους ἐκδηλώσεις τοῦ πένθους τῶν νεωτέρων, αὐταὶ εἶνε πανόμοιοι τῶν ἀρχαίων. Οἱ γεννήτορες, οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ ἀποβιώσαντος ἐνδύονται μέλανα ἐνδύματα, διάγουσι βίον ἀπομεινωμένον, ἀποφεύγουσι τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς πανηγύρεις, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐκκλησίαν, ἰδίως ἢ μήτηρ καὶ ἢ ἀδελφή. Εἰς τὴν θέαν ξένου τινὸς ὑπενθυμιζόντος αὐτοῖς τὸν ἀποβιώσαντα ἀρχίζουσι τὰ κλαύματα. Οἱ ἄνδρες, καὶ ἰδίως οἱ χωρικοὶ, οὐδὲ αὐτὰ τὰ γένεια ξυρίζουσι. Τὰ παράθυρα τοῦ οἴκου τοῦ ἀποβιώσαντος μένουσιν ἡμίκλειστα ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας κρεμῶσι μέλανα ὑφάσματα. Δύστηνος μήτηρ ἐν Ζακύνθῳ, τῆς ὁποίας ἐφόνησαν τοὺς δύο υἱοὺς τὸν ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ἐν δια-

στήματι ἐνός καὶ πλέον ἔτους, κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ τελευταίου στεγανῶς κατέκλεισε τὰ παράθυρά της καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὀψεως τῶν παραθυροφύλλων ἐχάραξε διὰ ζεύσεως πίσεως μέλανας σταυρούς.

Ἡ συνήθεια τῶν μελαινῶν ἐνδυμάτων ὡς δεῖγμα πένθους εἶνε ἀρχαιοτάτη.

Ἡ Ἰφιγένεια πρὶν θυσιασθῆ παρακαλεῖ τὴν μητέρα της:

Ἴφ—Μῆτ' οὐν γε τὸν σὸν πλόκαμον ἐκτέμης τριχὸς
 Μῆτ' ἀμφὶ σῶμα μέλανας ἀμπίσχη πέπλους

Κλυτ.—Τὶ δαι κασιγνήταισιν ἀγγελῶ σέθεν;

Ἴφ—Μῆδ' ἀμφὶ κείναις μέλανας ἐξάψη πέπλους

(Ἴφιγ. ἐν Αὐλίδι στίχ. 438—9 448—9).

Ἡ μήτηρ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ἀποβιώσαντος εἶνε τὰ πρόσωπα ἄτινα διατηροῦσι τὸ πένθος ἐπὶ μακρότερον χρόνον, καίτοι ἡ διάρκειά τοῦ πένθους παρ' ἡμῖν εἶνε δώδεκα μῆνες, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίους.

Αὐλῶν δὲ μὴ κάτ' ἄστου, μὴ λύρας κτύπος

Ἔστω σελήνας δώδεκ' ἐκπληρουμένας

(Εὐριπίδου Ἀλχηστis στίχ. 430).

Καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Δημοσθένους λόγῳ αὐτοῦ, ὅστις μετεχειρίσθη ἀπασαν αὐτοῦ τὴν τέχνην ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν μισητὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἔλειψε νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ συκοφαντίαν καὶ τὴν παράβασιν τῆς εἰρημένης συνθηκῆς: «Οὗτος τοίνυν, ὦ Ἀθηναῖοι, ὁ τηλικούτος τὸ μέγεθος κόλαξ, ἐβδόμην δ' ἡμέραν τῆς θυγατρὸς αὐτῷ τετελευτηκυίας, πρὶν πενθῆσαι καὶ τὰ νομιζόμενα ποιῆσαι, στεφανωσάμενος καὶ λευκὴν ἐσθῆτα λαβὼν ἐβουθύτει καὶ παρενόμει, τὴν μόνην ὁ δαίλαιος καὶ πρώτην αὐτὸν πᾶν τῆρα προσειποῦσαν ἀπολέσας» Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφῶντος § 78.

Μετὰ τὴν ταφὴν διετέλουσι οἱ ἀρχαῖοι πολλαχῶς τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ ἀποθανόντος διὰ θυσιῶν, ἃς ἐτέλουσι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀποθανόντος· ἐκ τῶν εἰρημένων θυσιῶν ἦν πρώτη μὲν ἡ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ θανόντος τελουμένη, ἣτις ἐλέγετο τρίτη· δευτέρα δὲ ἡ κατὰ τὴν ἑνάτην, ἣτις ἐλέγετο ἑνάτη· τρίτη δὲ ἡ κατὰ τὴν τριακοστὴν ἡμέραν· αὕτη ἐκαλεῖτο τριακάς. Πλὴν τούτων τῶν θυσιῶν, οἱ ἀρχαῖοι ἐτέλουσι καὶ ἐτέραν θυσίαν κατ' ἔτος, ἐν ἢ ἡμέρᾳ ἐτελεύτησεν ὁ θανών. Αἱ ἐπὶ τοῦ τάφου θυσίαι ἐλέγοντο κοινῶς εὐαγίσματα καὶ χοαί, διότι διὰ τὴν θυσίαν κατεσκευάζετο κραῖμα ἐκ γάλακτος, μέλιτος καὶ ὕδατος (Ἰδὲ Ὅμηρ. Ὀδ Κ 518 καὶ Ω 26, καὶ Βενιζέλου Βίος ἀρχαίων Ἑλλ.)· ἀλλ' ἐκτὸς τούτων προσέφερον πλακοῦντας ἐκ μέλιτος καὶ ἀλεύρου, καρπούς, ἀνθη παντὸς εἶδους,

ιδίως ὁμως ρόδα, κρίνα κλάδους μύρτου καὶ δάφνης, ταινίας καὶ ἐν γένει πράγματα σχετικά εἰς τὴν τάξιν, τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀπασχόλησιν τοῦ ἀποβιώσαντος. Τοιαύτας θυσίας δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ἀκινδύνως ὅτι ἔχομεν καὶ ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, διότι τελοῦμεν ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἱερουργίας καὶ δὴ τριήμερα, ἔννεαήμερα, τεσσαρακονθήμερα, ἑξάμηνα καὶ ἐτήσια μνημόσυνα, καθ' ἃ φέρομεν εἰς τὸν ναὸν ἄρτους (προσφοράς), σῖτον ἐβρασμένον (κόλλυβα), λαμπάδα, λίθον, οἶνον καὶ ἔλαιον, ἅτινα ὡς θυσίας παρέχομεν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ κόλλυβων, διὰ νὰ καταδείξωμεν τὴν σχέσιν τοῦ ἔθιμου τούτου, θὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰ κυρίως κόλλυβα κατασκευάζονται ἐκ σίτου ἐβρασμένου καὶ περιρραίνονται διὰ μέλιτος καὶ πετροσελίνου. Σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔστεφον τὸ μνήμα διὰ σελίνων, ἐξ οὗ καὶ παροιμία ἦν, δεῖται σελίνου, ἐπὶ τῶν ἐπικινδύνως νοσούντων λεγομένη (Πλουτ. Τιμ. 26). Τὰ κόλλυβα (σίτος μετὰ μέλιτος), λέγει ἐν τῇ συγκριτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ κ. Ι. Νικολαΐδης Λεβαδέυς, συνειθίζονται ἀπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, ὅστις ἀναμιζας τὰ ὄνια τοῖς λειψάνοις τῶν εἰδωλοθύτων παρεκίνει τοὺς Χριστιανούς εἰς κρεωφαγίαν τῇ πρώτῃ ἑβδομαδί τῶν νηστειῶν. Παρατίθενται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν νεκρικῶν τελετῶν, ὑπεμφαίνοντα τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ὡς ἐκφύεται ὁ σπειρόμενος σῖτος, ὅταν ἀποθάνῃ ὑπὸ τὴν γῆν (Α. Κοραῆ ΙΕ' 36, 37, 38).

Μεταξὺ τῶν ἡμερῶν τῶν μνημοσύνων εἰσι καὶ ἡ τρίτη καὶ ἡ ἐνάτη· οἱ ἱερεῖς λειτουργοὶ, πρέπει νὰ ὦσιν εἰς, τρεῖς, ἑπτὰ ἔννεα· οἱ ἄρτοι πρέπει νὰ ὦσιν ἐπίσης εἰς, τρεῖς, ἑπτὰ, ἔννεα, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, αἱ λαμπάδες ὡσαύτως ἰσᾶριθμοι τούτων, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτεροι ἂν εἴνε, πρέπει νὰ ὦσιν ἀναποφεύκτως ἀριθμοῦ περιττοῦ.

Ἀριθμοῦ περιττοῦ πρέπει νὰ ὦσιν αἱ ἅμαξαι αἱ παρακολουθοῦσαι τὴν ἐκφοράν, οἱ ἐν τοῖς ναοῖς ἄνθρωποι κατὰ τὰς νεκρωσίμους τελετὰς καὶ τὰ μνημόσυνα, ἐνὶ λόγῳ ὁ περιττὸς ἀριθμὸς ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθυσίαζον εἰς τὸν Πλούτωνα ἀνά ζεύγη, καθ' ὅσον ὁ ἄρτιος ἀριθμὸς ὀλέθριος θεωρούμενος, ἦν εὐάρεστος τῷ Πλούτῳ ἢ τῷ Ἄδῃ, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς ὁ ἄνισος ἢ περιττὸς ἤρεσκεν εἰς τὰς θεότητας τοῦ Οὐρανοῦ, αἵτινες ἐγίγοντο εὐμενεῖς (Πλουτ. Ἠθ. Ρωμ. 12.)

Ἐπάρχει συνήθεια εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος νὰ μὴ ἐγκαταλείπωσι τὰ ὄστᾶ τῶν νεκρῶν εἰς τὴν ἐρημίαν τοῦ τάφου. Ἄν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, μετὰ παρέλευσιν πενταετίας ἀπὸ τῆς ταφῆς, ὁ βουλόμενος δύναται νὰ ἐκθάψῃ τὰ ὄστᾶ τῶν συγγενῶν του καὶ μετακο-

μίσῃ αὐτὰ εἰς σαρκοφάγον τινὰ τοῦ ναοῦ ἢ εἰς τὸ ὄστεοφυλάκιον τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ κοιμητηρίου. Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Καλαμῶν εἶδον ἐγὼ αὐτὸς τοιοῦτον ὄστεοφυλάκιον, ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ ὁποῦ ἐκρέμαντο ἀρκετὰ σανίδια, περιέχοντα ὄστᾶ καὶ ἐπὶ τῶν σανιδίων αὐτῶν ἀνέγνωσα διάφορα ὀνόματα οἰκογενειῶν, τὰ πλεῖστα ὁμως τῶν ἐκθαπτομένων ὄστῶν ἐρίπτοντο σωρηδὸν ἐν τῷ εἰρημένῳ ὄστεοφυλακίῳ. Παρ' ἡμῖν οἱ βουλόμενοι νὰ ἐκθάψωσι τὰ ὄστᾶ τῶν συγγενῶν των, τῇ ἀδείᾳ πάντοτε τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ διοικητικῆς ἀρχῆς, πλύνουσιν αὐτὰ καλῶς δι' ὕδατος, κατόπιν δι' οἴνου λευκοῦ. Τὴν συνήθειαν ταύτην εἶχον καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἀκούσατε τὸν Ὅμηρον·

Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ σε φλόξ ἤγυσεν Ἥφαιστοιο
ἤϊθεν δὴ τοι λέγομεν λευκ' ὄστé', Ἀχιλλεῦ,
οἴνῳ ἐν ἀκρήτῳ καὶ ἀλείφατι· δῶκε δὲ μήτηρ
χρῦσον ἀμφιφορῆα· Διονύσιο δὲ δῶρον
φάσκ' ἔμεναι, ἔργον δὲ περικλυτοῦ Ἥφαιστοιο·
Ἐν τῷ τοι κεῖται λευκ' ὄστéα, φαίδιμ Ἀχιλλεῦ,
μίγδα δὲ Πατρόκλιοιο Μενoitιάδαο θανόντος
(Ὀδυσσεΐας Ω, στίχ. 71)

Ἡ πυρὰ τῶν ἀρχαίων εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν εἶνε ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν· ὁ χριστιανισμὸς ἀπηγόρευσε τὸ ἔθιμον τούτο, ἀλλ' ὁμως δὲν κατίσχυσε καὶ νὰ τὸ ἐξαλείψῃ. Εἶνε ἱστορικὸν γεγονός ὅτι ὁσάκις ὁ βάρβαρος κατακτητὴς κατελάμβανε τμημά τι τῆς ἐλληνικῆς γῆς, οἱ ἐκπατριζόμενοι Ἕλληνες ἔθετον ἐν χρήσει τὴν πυρὰν καίοντες τὰ ὄστᾶ τῶν γονέων των, ἵνα μὴ τὰ καταπατήσῃ ὁ ἐχθρὸς.

Τὸ δημοτικὸν ἄσμα τῆς Πάργας ἐπιβεβαιῶ τοὺς λόγους μας.

Βλέπεις ἐκείνην τὴ φωτιά, μαῦρον καπνὸ τοῦ βγάνει·
Ἐκεῖ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀνδρειωμένων.
Ἐκεῖ ναι κόκκαλα γονιοῦ, ποῦ τὸ παιδὶ τὰ καίει
Νὰ μὴν τὰ βροῦνε Διάπιδες, ἐχθροὶ μὴν τὰ πατήσουν.
(Ζαμπέλ. Δημοτ. 641 σελ.).

Καὶ ἕτερον ἄσμα, τὸ μοιρολόγι τῆς Πάργας, προσεπιμαρτυρεῖ τὴν ἐκταφήν.

Ἄστε, λεβένταις, τ' ἄρματα, κι' ἀφήστε τὸ τουφέκι·
Σκάψτε πλατεῖά, σκάψτε βαθυὰ ἔλα σας τὰ κιβούρια,
Καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας,
(αὐτόθ σελ. 642).

Ὅμοιος καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔκαιον τὰ πτώματα τῶν συγγενῶν των καὶ συνέλεγον τὰ ὄστᾶ, ἵνα μὴ κατακτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ των.

Ὁ Νέστωρ, προσκαλῶν τοὺς Ἀτρεΐδας καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν

Ἀχαιῶν εἰς ἀνακωχὴν ὄπλων διὰ τὰ μεταφέρη τὰ αἰμόφυρτα πτώματα
διὰ τῶν ἀμαξῶν μακρὰν τοῦ πεδίου καὶ εἰς τὴν πυράν, λέγει

..... ἀτὰρ κατακήμεν αὐτοὺς
τυτθὸν ἀπὸ πρὸ νεῶν, ὡς κ' ὄστέα παισὶν ἕκαστος
οἶκαδ' ἄγη, ὅτ' ἄν αὐτε νεώμεθα πατρίδα γαίαν.

(Ομηρ. Ἰλιάς Η, στίχ. 33).

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐνισχύει τὴν γνώμην τῶν σοφῶν ἐκείνων, οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔκαιον τὰ σώματα τῶν ἠρώων, τῶν πιπτόντων εἰς τὸ πεδὶον τῆς μάχης οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλάξωσιν αὐτοὺς τῶν ἀσεβειῶν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τῷ ὄντι ὁ Πάτροκλος ἀπετεφρώθη, ὁ δὲ Αἴας ἐτάφη.

Οἱ Σουλιῶται ἀπέκοπτον τὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος τῶν συναγωνιστῶν των, οἵτινες ἐπιπτον μαχόμενοι εἰς τὸ πεδὶον τῆς μάχης, ἵνα μὴ μίαν τοιαύτην ἄτιμον πράξιν προξενήσωσιν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὸ σῶμά των.

Γύρισε πίσω πάρεμε, πάρε μου τὸ κεφάλι,
Νὰ μὴν τὸ πάρη ἢ παγανιὰ καὶ ὁ Ἰσοδφ Ἀράπης
Καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Γιάννινα τ' Ἀλῆ Πασσῶ τοῦ σκύλου.
(Ζαμπελ. Δημ.)

Τὰ περὶ Ἀστραπογιάννου καὶ Λαμπέτη δίδουσιν ἀκριβῆ ἰδέαν οὐχὶ μόνον τῶν αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν ἐνεπνέοντο αἱ ψυχαὶ τῶν ἀκαταδαμάστων ἐκείνων πολεμιστῶν καὶ ἠρώων, ἀλλὰ καὶ μίαν ἔτι ἀπόδειξιν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ σχέσεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἀρχαίους.

Ἐν τοῖς ἀθανάτοις στίχοις τοῦ λατρευμένου μου φίλου καὶ ἐθνικοῦ ποιητοῦ, ἀειμνήστου Βαλαωρίτου, ὁ πληγωμένος Ἀστραπόγιαννος καθεκετεύει τὸν νεαρόν κλέφτην Λαμπέτην ἵνα ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν του.

Τὸ αἶμα τ' ἄπιστο μὲ τὸ δικό μου
Δὲν θέλω ἐπάνω του ν' ἀνταμωθῇ.
Φαρμάκι ἀγλύκαντο μὲς τὸ λαιμό μου
Δὲ θέλω σύντροφο κάτου στῆ γῆ.

Χτύπα, Λαμπέτη μου . . . Ἀπλωσε, πιάσε,
Σφίξε στὰ δάχτυλα τ' ἄσπρα μαλλιά . . .
Τὰ χέρια ἐσταύρωσα . . . Μὴ μὲ φοβᾶσαι . . .
Κόψε με . . πάρε με 'ς τὴν ἀγκαλιά.

Ἡ συνήθεια αὕτη ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Εὐφορβος μαχόμενος μὲ τὸν Μενέλαον τῷ λέγει :

Ἦ κέ σφιν, δειλοῖσι, γόου κατάπαυμα γενοίμην,
εἴ κεν ἐγὼ κεφαλὴν τετὴν καὶ τεύχε' ἐνείκας,
Πάνθφ ἐν χεῖρσσι βάλω καὶ Φρόντιδι δέη.
(Ὅμηρ. Ἰλ. Ρ, στίχ. 38).

Ἐκ πάντων τούτων, ἂν καὶ δὲν ἠρευνήσαμεν εἰμὴ ἓν μόνον μέρος τῶν ἐλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τοῦτο ἀτελέστατα, πασιφανῶς ἀποδεικνύεται ἡ σχέσις τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς ἀρχαίους καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ παρὰ πάντα ἄλλον ὡς πρὸς τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα.

Ζάκυνθος, 1892.

Διονύσιος Ἡλιακόπουλος.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΡΟΥΒΙΝΣΤΑΙΝ¹

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ' ΑΡΘΟΥΡ
(Alexandre M' Arthur).

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ τῆς δεσποινίδος Χαρικλείας Ν.Μ.)

Ὁ δεῦτερος λόγος τῶν κατὰ τοῦ Ρουβινστάιν ἐπικρίσεων εἶνε σοβαρωπάτη μομφὴ κατὰ καλλιτέχνου, ἀπευθυνομένη δὲ κατὰ τοῦ Ρουβινστάιν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὅλως ἐξαμβλωματικὴ, διότι δὲν ὑπῆρξε καλλιτέχνης πιστότερος τοῦ Ρουβινστάιν, κατὰ γενικὸν κανόνα, — καὶ οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι ἔχουσιν ἐξαιρετικὰς στιγμὰς — εἰς τὰ κείμενα τῶν συνθεμάτων τὰ ὁποῖα ἐξετέλει. Ὅτε εἶχε πρὸ αὐτοῦ σύνθεμα τοῦ Βετῶβεν, ἐξετέλει σύνθεμα τοῦ Βετῶβεν, ὅτε προὔκειτο περὶ ἔργου τοῦ Μπάχ, τὸ ἐκτελούμενον ἦν ἔργον τοῦ Μπάχ, ὡς ἦτο τὸ ἐκτελούμενον τοῦ Σωπὲν ἢ τοῦ Σοῦμαν, ὅτε ἐξετέλει ἔργα τῶν μουσικοδιδασκάλων τούτων.

Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ ἐν βλέμμα ἐπὶ προγράμματος συναυλιῶν αὐτοῦ περιλαμβανόντος τεμάχιον οἶον ἢ «Appassionata Sonata», ἢ «Berceuse» τοῦ Σωπὲν, ἢ «Fantasia Chromatica» τοῦ Μπάχ, ἢ «Fantasia» ἐν *do* μείζονι τοῦ Σοῦμαν. Τὰ τέσσαρα ταῦτα τεμάχια ἀπαιτοῦσι μεγάλην δεξιότητα καὶ ἀκριβειαν παρὰ τοῦ καλλιτέχνου τοῦ ἐπιλαμβανομένου τῆς ἐκτελέσεως καὶ δεξιότητα ἰδιάζουσαν εἰς τὸ ἰδεῶδες ἐκάστου τῶν συνθετῶν τούτων. Καὶ ὅμως οὐδεὶς τῶν συγχρόνων κλειδοκυμβαλιστῶν κατέχει τὴν ἐπαρκῆ εἰς πάντα ἰδιοφυίαν τοῦ Ρουβινστάιν, τολμηρότατος δὲ εἶνε ὁ ἐπικριτὴς ὁ ἀρνούμενος τοῦτο. Ὑπάρχουσι βεβαίως μετριότητες τὰ πάντα ψέγουσαι ὅταν ὅμως ὁ λέων ὀρθοῖ τὴν χαιτήν, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅταν ὁ Ρουβινστάιν παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν συναυλιῶν αὐτοῦ, αἱ μετριότητες αὗται συ-

¹ Συνέχεια: ἴδε φυλλάδιον 10.

στέλλονται καὶ ἀποκρύπτονται. Ἄφ' ἑτέρου πάλιν, θὰ ἦτο ἄτοπος καὶ ἢ μὴ παραδοχὴ ὅτι καὶ ὁ Ρουβινστάιν ἐνίοτε παραφέρεται ὑπὸ τῆς ιδιοσυγκρασίας αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ «ἐνίοτε» καὶ τὸ «πάντοτε» δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ὑφίστανται ἡμέραι καθ' ἃς δὲν ἔχει διάθεσιν καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ εἶνε λελασμένη, ἀλλὰ, καίτοι ὑπάρχουσιν ἄγαν ζηλωταὶ δισχυριζόμενοι ὅτι καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἐκτέλεσις τοῦ Ρουβινστάιν εἶνε κρίσεως τῆς ὀρθῆς ἄλλων καλλιτεχνῶν, τοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε παραδεκτόν. Τὸ ἐσφαλμένον εἶνε ἐσφαλμένον καὶ ὡς τοιοῦτον ἀσύγνωστον. Προτιμότερον δὲ τὸ λέγειν ὅτι αἱ ἐσφαλμένοι αὐταὶ κρούσεις χωνεύονται εἰς τὰ πελάγη καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν ὀρθῶν. Οὐδέ μία εἰς μουσικὸν μείζων ἠδονὴ ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀκροάσεως τοῦ Ρουβινστάιν. Εἰς τὸ πνεῦμα ἀνοίγει νέαν ἀντίληψιν πραγμάτων, σκέψεων, ιδεῶν, κόσμων· διότι ὁ Ρουβινστάιν ὅταν ἐκτελῇ, εἶνε πλέον ἢ κλειδοκυμβαλιστής, εἶνε ποιητής, μάγος. "Όταν ἐκτελῇ ἔργον τοῦ Βετῶβεν, μεταρσιούμεθα μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἄπειρον· ὅταν τοῦ Στῆμαν, εἰσδύομεν εἰς ἄδυτα μυστικισμοῦ καὶ ρομαντισμοῦ· ὅταν τοῦ Σωπέν, περισυλλεγόμεθα εἰς ρεμβασμούς, θίγονται αἱ τρυφερώτεροι χορδαὶ τῆς καρδίας καὶ περυγίζουσι πρὸ ἡμῶν αἱ μυχιαίτατα χαρὰ καὶ λῦπαι τοῦ βίου. Καὶ πῶς τοῦτο; δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ. Ἄκριβῶς τοῦτο εἶνε τὸ μυστικὸν αὐτοῦ. Ἄλλὰ δι' ἡμᾶς ὁ καταληπτός λόγος εἶνε ὅτι ἔχει καρδίαν γινώσκουσαν πάντα ταῦτα καὶ συναρμοζομένην εἰς πάντα ταῦτα, ἐμβαθύνασαν εἰς πάντα τὰ μυχιαίτατα ψυχικὰ συναισθήματα. "Όταν δ' ἐκτελῇ, ἀποκαλύπτει ἡμῖν καὶ ἐξηγεῖ αὐτά, δεικνύει τις ἢ μουσικὴ καὶ τις ἢ δύναμις αὐτῆς.

Καταλλήλως πρὸς τοῦτο καὶ ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτόν. Νομίζει τις ὅτι αἱ χεῖρές του ἐπλάσθησαν διὰ κλειδοκύμβαλον· εἶνε εὐστροφί, ἐλαφραί, ἰσχυραί, μετὰ δακτύλων πεπλατυσμένων κατὰ τὰ ἄκρα καὶ ἀνοιγομένων εἰς παντοειδεῖς διασκελισμούς, ὡς ἐξ ἐνστίγματος δ' αἰσθανόμεναι πάσας τὰς λεπτότητας τῆς κρούσεως ἀπὸ τοῦ τελειοτάτου legato μέχρι τοῦ τραχυτάτου staccato. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου κέκτηται τὸ προσὸν ν' ἀποσπᾷ ἐκ τοῦ κλειδοκυμβάλου πᾶσαν τὴν χάριν ἀνθρωπίνης φωνῆς, καὶ τοῦτο μετὰ πάθους, μελαγχολίας καὶ μετ' ἐκφράσεως οἰουδήποτε κατὰ βούλησιν ἄλλου συναισθήματος. Οἱ ἀκούσαντες αὐτόν, νὰ ἐκτελῇ τινὰς τῶν ἰδίων αὐτοῦ χαρισσῶν romances ἢ nocturnes τοῦ Σωπέν, ἄληστον θαυμασμὸν ἠσθάνθησαν ἐπὶ τῇ εὐστροφίᾳ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ὅτε μετὰ τινὰ λεπτὰ τὸν ἔβλεπον βυθιζόμενον εἰς τὰς φοβεράς δυσχερείας τὰς ἐγκατεσπαρμένας εἰς ἄλλα συνθέματα αὐτοῦ, εἰς polonaise τινὰ τοῦ Σωπέν, ἢ εἰς ραψωδίας

τοῦ Λίστ καὶ τοῦτο μετὰ πυρὸς καὶ πάθους καὶ μετὰ δεξιότητος τέχνης ὑπερπηδῶσης πᾶν πρόσκομμα καὶ πᾶσαν δυσχερίαν καὶ ἀποδιδούσης εἰς ἕκαστον σύνθεμα πᾶσαν τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ἐν αὐτῷ ιδέας.

Ἄκριβῶς ἡ ἑκτακτος αὕτη ἰδιοφυΐα ἐκπλήττει καὶ θαμβοῖ τινὰς τῶν ἐπικριτῶν, μὴ δυναμένους νὰ ἐξηγήσωσι μῆτε τοῦτο, μῆτε αὐτόν. Ὑπαρξιν ὄντος συζευγνόντος ἐν τῷ βίῳ τοιοῦτους χειμάρρους ἀντιθέτων παθῶν καὶ αἰσθημάτων θεωροῦσιν ὡς ἀκατάληπτόν τι. «Εἶνε τι παρὰ φύσιν» λέγουσι· ἀλλὰ, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν εἶνε τοιοῦτόν τι. Εἶνε κολοσσαῖον, θαυμάσιον, καταπληκτικόν, ἀλλ' οὐχὶ παρὰ φύσιν· εἶνε τὸ ἀποτελεῖν τὴν αἴγλην τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ρουβινστάιν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ ὡς κλειδοκυμβαλιστοῦ.

Πολλάκις ἐρρήθη ὅτι ὁ Ρουβινστάιν δὲν ἐμόρφωσεν ἰδίαν σχολὴν κλειδοκυμβαλιστῶν, ὅπερ καὶ ἀληθές. Εἰς μόνον εἶνε ὁ Ρουβινστάιν καὶ δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἄλλον, διότι τὸ μυστήριον τῆς θαυμασίας ἐκτελέσεως τοῦ Ρουβινστάιν ἔγκειται ἐν τῇ ἐκτάκτῳ αὐτοῦ ὑπεροχῇ ὑπὸ ἔποψιν τόνου καὶ κρούσεως, ἢ δὲ ὑπεροχῇ αὕτη εἶνε ἄσκησις τὴν ὅποιαν δὲν δύναται τις νὰ διδάξῃ, ἀκριβῶς δὲ ἐν τούτῳ ἔγκειται καὶ ἡ διαφορὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Ρουβινστάιν ἐν συγκρίσει πρὸς οἰουδήποτε ἄλλον.

Πράγματι ἐν τούτῳ ἔγκειται καὶ ἡ μέγιστη διαφορὰ τῆς ἐκτελέσεως Ρουβινστάιν καὶ τῆς τῶν ἄλλων. Πολλάκις ἐρρήθη καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων ἐπικρίσεων εἶνε ὅτι οὐδέποτε ἐκτελεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τεμάχιον ὁμοιόμορφως. Ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἀλήθειά τις, καὶ κατὰ συνέπειαν προήχθησάν τινες καὶ μέχρι τοῦ δισχυρισμοῦ ὅτι προέρχεται ἐκ μὴ σαφοῦς ἀντιλήψεως τῆς ιδέας τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελουμένων συνθεμάτων. Ἄλλ' ὁ Ρουβινστάιν, ὡς πάντες οἱ ἔξοχοι καλλιτέχνη, κεῖται ὑπεράνω πάσης ἐπικρίσεως. Οἱ ἐπικριταὶ δύναται νὰ γράψωσι καὶ διαδίδωσιν ὅ,τι θέλουσιν· ὁ Ρουβινστάιν ὅμως ἦτο καὶ εἶνε θαῦμα καὶ καύχημα τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ὁ Ρουβινστάιν ὡς συνθέτης.

Ἡ εἰς Ρωσσίαν ἐπάνοδος τοῦ Ρουβινστάιν κατὰ τὸ δέκατον ἑνατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἦτο ἀτυχὲς διᾶθμα. Βεβαίως ἐν αὐτῇ καὶ δόξα καὶ τιμαὶ ἐπεδαψιλεύθησαν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸ στάδιον τῆς δράσεως ἦτο περιωρισμένον. Μεγάλα ἐν αὐτῇ εἰργάσατο, ἀλλὰ ταῦτα δὲν

ἐξετιμήθησαν ἐπαρκῶς, διότι τὸ ἔδαφος δὲν ἦτο εἰσέτι κατὰ τοῦτο ὄριμον· οὕτω δὲ πολλάκις αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ παρεγνωρίθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ καὶ τὰ σχέδια αὐτοῦ ἀνετράπησαν. Ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἂν διέμενεν ἐν αὐτῇ θ' ἀπέβαινε περιφανέστερος, εὐτυχέστερος καὶ κάλλιον θὰ κατενοεῖτο τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. διότι ὁ ἀληθὴς Ρουβινστάιν, ὡς χαρακτήρ καὶ ὡς καλλιτέχνης, εἶνε ἄγνωστος εἰς τὰ ἐννέα δέκατα καὶ αὐτῶν τῶν ἀπειροπληθῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἐν τῇ τέχνῃ.

Ἐν Ρωσίᾳ παρενοήθη καὶ κατεπολεμήθη ὑπὸ ζηλοτυπιῶν καὶ ραδιοφυγῶν, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ δὲν εἶνε ἐπαρκῶς γνωστὸς ὡς καλλιτέχνης. Χαρακτήρ ὡς τὸν αὐτοῦ, ὑπερήφανος, συνεσταλμένος καὶ σιωπηρὸς, εἶνε ἀνίσχυρος πρὸς πᾶσαν πάλην τοῦ βίου· δὲν ὑπέκει εἰς θελήσεις τῶν συγχρόνων καὶ βαδίζει μόνος, καίτοι οὐδεὶς ἄλλος μουσικὸς μείζονα αὐτοῦ ἐπίδρασιν ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Δὲν εἶχεν ὡς Βάγνερ τὸ εὐτύχημα νὰ εὕρῃ ἓνα Λιστ ἢ ἓνα Λουδοβίκον τῆς Βαυαρίας, καὶ ὅμως οὐδ' ὁ Βάγνερ ἦτο θερμουργότερος αὐτοῦ μουσικὸς ἀνακαινιστής. Οὐδεὶς ἔτυχεν ἥττονος τοῦ Ρουβινστάιν προστασίας καὶ οὐδεὶς ἔχρηζε μείζονος. Ὁ Βάγνερ περιφρονηθεὶς καὶ χλευασθεὶς κατὰ τὴν νεότητά καὶ τὴν ὄριμον ἡλικίαν, κατώρθωσεν ἐν τέλει κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν νὰ ἐπιβληθῇ χάρις εἰς τὴν ἀδάμαστον αὐτοῦ ἐπιμονὴν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν ἰσχυρῶν φίλων, οὓς οὐκ ἐπαύετο ἐκλιπαρῶν· ἀλλ' ὁ Ρουβινστάιν, σιωπηρὸς πάντοτε, καὶ νῦν τοιοῦτος εἶνε.

Ἄν διέμενεν ἐν Γερμανίᾳ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ζωῆς δράσεως καὶ κινήσεως τοῦ μουσικοῦ κόσμου, ἢ σιωπῇ αὕτη θὰ τῷ ἦτο ἀδύνατος. Ὅσάκις θὰ ἠσθάνετο πάτημα ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, θὰ ἤσχαλλε καὶ θὰ ἐφώνει, θὰ εἶχε μαθητὰς διαδίδοντας τὴν φήμην καὶ τὴν τέχνην αὐτοῦ, θὰ ἐσχημάτιζε κύκλον φίλων καὶ θιασωτῶν προθύμων τῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων αὐτοῦ· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐν Γερμανίᾳ θὰ ἔζη, κτώμενος δύναμιν καὶ δράσιν ἐν τῇ φλογερᾷ καμίνῳ τῆς μουσικῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας, ἐνῷ κεκλεισμένος ἐν Πετρούπολει ἐστρεφεῖτο εὐκαιριῶν ἀναπτύξεως ἰδίας δράσεως. Ἄλλὰ καὶ περιορισμένος κατώρθωσε νὰ ἀφίση μνημεῖον τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὁδείου, σχολῆς μουσικῆς, νεωτέρας μὲν, οὐδεμιᾶς ὅμως ἄλλης τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑστερούσης. Ὅντως ἠράκλειον ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἡκιστα ὠφέλιμον τῷ Ρουβινστάιν ὡς συνθέτῃ, καὶ τῇ διαδόσει τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ εἰς τὸν ἐξω μουσικὸν κόσμον.

Περὶ τοῦ Ρουβινστάιν ὡς συνθέτου δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἔπεσον ὁ μανθῦας τοῦ Σούβερτ· ὑπὸ ἐποψιν μελωδίας δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐφάμιλλος αὐτοῦ, διότι ὡς ὁ Βράμς εἶνε ἢ σύγχρονος παρασημαντικὴ μεγαλοφυΐα, ὁ Βάγνερ ἢ δραματικὴ, οὕτω καὶ ὁ Ρουβινστάιν εἶνε ἢ λυρικὴ. Ὡς συνθέτης ἄσμάτων εἶνε ἔξοχος, ἐφάμιλλος τοῦ Σούβερτ. Πᾶν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Μοῦαρ, Βύρωνος, Γκαίτε, Χάινε, Μυσσέ ἐκλεκτὸν ἐνέδυσσε διὰ μουσικῶν στροφῶν ἀθανάτου καλλονῆς. Οὐδὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ ἐρασιμώτερον τῶν «Ἑβραϊκῶν μελωδιῶν» ἐπὶ κειμένου τοῦ Βύρωνος· εἶνε τελειότης, ἄωτον ποιητικῆς τελειότητος. Τί περιπαθέστερον τῆς «Ἀβρὰς» αὐτοῦ, ἥς τὸ ἀγριωπὸν κάλλος καὶ ἡ πρωτοτυπία κατισχύει πάσης συγκρίσεως; Τί δὲ ἡδύτερον τῶν πολλῶν ἄσμάτων τοῦ ἔαρος, ἐν οἷς φαίνεται ὡς ἐν κλωβῷ δεσμώτης ὁ φιλοπαίγμων ζέφυρος τοῦ Ἑαρος!

Ταῦτα καὶ μόνα—χείμαρρος μαργαριτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ βίου, μαργαρίται προσφερόμενοι τοῖς πᾶσι, προσίτοι τοῖς πᾶσι—ἀρκουσι πρὸς διαιώνισιν τῆς φήμης τοῦ Ρουβινστάιν. Ὁ χρόνος δὲν δύναται νὰ μαράνη τὸ κάλλος αὐτῶν· θὰ παραμείνωσι τοιαῦτα ὡς ἡ καλλονὴ τῆς Ἡοῦς, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων, ὁ φλοῖσθος τῶν ὑδάτων, ἡ χάρις τῶν δασῶν καὶ ὄρεων καὶ πάντων τῶν φυσικῶν θαυμάτων. Εἶνε δι' ἔθνος πολῦτιμος θησαυρὸς. «Ἀθύρματα, ἀθύρματα!», λέγουσιν ἐπιπόλαιοί τινες ἐπικριταί, στρέφοντες μίαν ἢ δύο σελίδας τῶν συντόμων τούτων μελωδιῶν· τὰ ἀθύρματα ὅμως ταῦτα εἶνε ἀνεκτίμητοι μαργαρίται! — Ὁ Ρουβινστάιν συνέθεσε τοιαῦτα ὑπερδιακόσια.

Ὁ ἔξοχος καλλιτέχνης διήνησε βίον μεστὸν ἐργασίας· ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι αἱ συναυλῖαι, αἱ περιοδεΐαι, ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐν τῷ Ὁδείῳ ἀπησχόλουν αὐτὸν καθ' ὀλοκληρίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πολυπληθῆ ἄσματα αὐτοῦ δὲν ἦσαν εἰμὴ ἐμπνεύσεις ἐν ὥραις σχολῆς· ἐκτὸς δὲ πάντων τούτων ἡ μουσικὴ ἐργασία αὐτοῦ εἶνε ἐκτενεστάτη, διότι καὶ ἡ ἐργατικότης αὐτοῦ εἶνε ἐκτακτος. Συνέθηκε δέκα μελοδράματα, τέσσαρα κατὰ τὴν πρώτην ἀφιξίν του εἰς Πετρούπολιν (1850—51), τρία τῇ προτροπῇ τῆς Μεγάλης δουκίσσης Ἑλένης, ἐξ ὧν τὰ δύο ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν ἀποτέφρωσιν τοῦ θεάτρου, εἰς δὲ τὸ πρῶτον ἐδιδάχθησαν, εἶτα τὴν Lalla Rookk ἢ Feramors, die Kinder der Haide, τὸν «Ἐμπορον Καλάσνικοφ», τὸν «Νέρωνα», τὸν «Δαίμονα» καὶ τὴν «Γκοριοῦσκαν». Ἐργασία κολοσσαίᾳ πρὸ τῆς ὁποίας προάγεται τις νὰ φωνήσῃ «Ἄρκεϊ!» Ἄλλ' οὐχί, διότι ἔχομεν πρὸς τούτοις τὰ Ἱερὰ μελοδράματα, τοὺς «Μακκαβαίους»,

τὸν «Πύργον τοῦ Βαβέλ», τὸν «Ἀπολεσθέντα Παράδεισον», τὴν «Σουλαμίτιδα» καὶ τὸν «Μωϋσέα». Πρὸς δὲ ἔχομεν ἕξ μεγάλας συμφωνίας, δύο τῶν ὁποίων, ὁ «Ὠκεανὸς» καὶ ἡ «Δραματική», εἶνε μεγαλοπρεπέστατα ἔργα. Εἰς ταῦτα προσθετέον πέντε συναυλίας διὰ κλειδοκύμβαλον, συναυλίας καὶ διευθετήσεις διὰ τετράχορδον καὶ βάρβιτον, τετραψιδίας δι' ἔγχορδα ὄργανα, πεμπτοψιδίας, τριψιδίας, εἰσαγωγάς, καὶ ἄπειρα τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, ἐξ ὧν πολλὰ ὡς ἡ ballade «Λεωνόρα» εἶνε ἐκτάκτου καλλονῆς συνθέματα. Ἄλλὰ θὰ ἔλεγέ τις «ἀρκεῖ πλέον».

Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ διακρίνει τις σουβέρτιον μελωδικὴν χάριν ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φλογερᾶς ἰδιοσυγκρασίας καὶ ποιητικῆς ἐξάρσεως. Ἐπιτυχῶς εἰσέρχεται εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς τέχνης, καὶ καθ' οἰονδήποτε τρόπον εἰργάσθη κατ' οὐδένα ἀπέτυχεν. Εἶνε καθ' ἅπαντα ποιητῆς· δύναται νὰ δονῇ κατὰ βούλησιν ἅπασας τὰς χορδὰς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας· πάθους, χαρᾶς, ἄλγους, πόθου, μελαγχολίας, ἀθυμίας, ἔρωτος, μίσους, φόβου, ἀδημονίας, ἐκστάσεως. Πάντων ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ κατέχει τὰς κλεῖδας. Τὰ φέροντα ἀριθμὸν ἔργα αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς 113, μὴ συμπεριλαμβανομένων πολλῶν συνθεμάτων τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, ἀπερ ἀπωλέσθησαν ἢ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ρουβινστάιν ἐλησημονήθησαν. Διευχυρίσθησάν τινες ὅτι ὁ Ρουβινστάιν ὑπὲρ τὸ δέον πολλὰ συνέγραψεν· ἀλλὰ τοῦτο εἶνε παραλογισμὸς. Πάντες οἱ συνθέται, καλλιτέχναι ἢ συγγραφεῖς ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδιοφυΐας αὐτῶν προαγόμενοι εἶνε γόνιμοι εἰς ἔργα. Γράφουσιν οὐχὶ δι' ἑαυτοὺς ἢ δι' ἄλλους, ἀλλὰ διότι πρέπει νὰ γράφωσι. Καὶ περὶ τοῦ Ρουβινστάιν ὁ χρόνος καὶ αἱ μέλλουσαι γενεαὶ θὰ κρίνωσι καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, βεβαίως δὲ πλείονα ἢ ἡμεῖς θὰ τῷ ἀποδώσωσι δικαιοσύνην καὶ ὅταν μέγα μέρος τῆς συγχρόνου μουσικῆς ἀπαρχαιωθῇ καὶ περιπέσῃ εἰς λήθην, τὰ ἡμέτερα τέκνα καὶ οἱ ἔγγονοι ἡμῶν θὰ τιμῶσι τὸν Ρουβινστάιν καὶ θὰ τέρπωνται ἐν τοῖς ἔργοις καὶ τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτοῦ. Ἐὰν ἦτο ἥττον πιστὸς εἰς τὴν Ρωσίαν, ἥττον φιλόπατρις καὶ ἥττον πρόθυμος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν συμπεφροντῶν ἄλλων, θὰ ἐβλεπε ζῶν πλήρη τὸν θρίαμβον αὐτοῦ. Αἱ περὶ Ἰεροῦ μελοδράματος ἰδέαι αὐτοῦ θὰ διεδίδοντο ἢ καὶ θὰ ἐπραγματοῦντο καὶ μεγάλως θὰ ἐπέδρα ἐπὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου. Ἡ Γερμανία θὰ ἐγίνωσκε πῶς νὰ τιμῆσῃ, ν' ἀκούσῃ, νὰ ἐννοήσῃ, νὰ προαγάγῃ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ Ρωσία ἥττον συντελεστικὸν κατὰ τοῦτο ἔδαφος παρέσχεν αὐτῷ.

Μετὰ τινα ἔτη, ὅταν ἡ ἰσχυρὰ αὐτῆ μεγαλοφυΐα θὰ ἐκλίπη, ὅταν

αἱ συμβουλαὶ αὐτοῦ αἱ τοσάκις παραγκωνισθεῖσαι δὲν θὰ εἶνε πρόχειροι καὶ οἱ μὴ θελήσαντες νὰ ἐκτιμήσωσιν αὐτὸν θὰ εὐρεθῶσιν ὡσεὶ ναῦται ἐν κινδύνῳ ἄνευ κυβερνήτου, θὰ συναισθανθῶσι τὴν ἀδικίαν καὶ θὰ λυπηθῶσι.

Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Ρουβινστάιν

(ἀντιτετραγραμμέτος ἐκ τοῦ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ὁδείου Πετροπόλεως).

Ἔργ.

- 1 Onidine, μελέτη διὰ κλειδοκύμβαλον.
- 1 Ἐξ ἄσματα.
- 2 Δύο φαντασίαι.
- 2 Δύο ἄσματα.
- 3 Δύο μελωδίαι.
- 3 Ἄσμα.
- 4 Μαζούρκα.
- 4 Ρωσικὸν ἄσμα.
- 5 Τρία τεμάχια κλειδοκυμβάλου, Πολωνέζα C μείζον, Κρακοβιὲν Ε ὑφέσ., Μαζούρκα G μείζον.
- 5 Ἡ ἀηδὼν.
- 6 Ταραντέλλα, διὰ κλειδοκύμβαλον, Β μείζον.
- 6 Die Lerche.
- 7 Impromptu Caprice, διὰ κλειδοκύμβαλον, Α ἔλασ.
- 7 Hommage à Jenny Lind,
- 8 Ἐξ ἄσματα.
- 8 Voix intérieures διὰ κλειδοκύμβαλον, Volkslied, Réverie Impromptu.
- 9 Ὀκταψιδία.
- 9 Τρεῖς μελωδίαι διὰ κλειδοκύμβαλον—Chanson Russe, Nocturne sur l'eau, La Cataracte.
- 10 Καμένοι Ὀστρόβ, εἴκοσι τέσσαρες εἰκόνες διὰ κλειδοκύμβαλον.
- 10 Δύο Nocturnes.
- 11 Τρία τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετράχορδον.—Allegro Appassionato, Andante, Allegro.
- 11 Τρία τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ βάρβιτον.—Andante quasi adagio, Allegro con Moto, Allegro risoluto.
- 11 Τρία τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετράχορδον. Moderato Allegro con moto, Allegretto.
- 12 Sonata.

- 13 Sonata G μείζον, διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετράχορδον.
 14 Ὁ χορός, φαντασία δεκαμερής.
 1 Caprice, 2 Polonaise, 3 Contredanse, 4 Valse,
 5 Intermezzo, 6 Polka 7 Polka Mazurka,
 8 Mazurka, 9 Galop, 10 Le Rêve.
 15 Δύο Τριωδία διὰ κλειδοκύμβαλον, τετράχορδον καὶ βάρβιτον,
 F μείζον καὶ G ἔλασσον.
 16 Τρία τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον.—Impromptu E ὑφέσ..
 Berceuse D μείζον. Sérénade G ἔλασσον.
 17 Τρεῖς τετραωδία δι' ἔγχορδα ὄργανα G μείζον, C ἔλασσον,
 F μείζον.
 18 Sonata διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ βάρβιτον, D μείζον.
 19 Sonata διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετράχορδον, A ἔλασσον.
 20 Sonata διὰ κλειδοκύμβαλον, C ἔλασσον.
 21 Τρία Caprices διὰ κλειδοκύμβαλον, F διέσ. μείζον, D μείζον,
 E ὑφέσ. μείζον.
 22 Τρεῖς Sérénades F μείζον, G ἔλασσον, E ὑφέσ. μείζον.
 23 Τρεῖς Études.
 24 Ἐξ préludes, A ὑφέσ. F ἔλασσον, G μείζον, B ἔλασσον,
 G μείζον, C ἔλασσον.
 25 Concerto, E ἔλασσον.
 26 Δύο τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, Romance F μείζον Im-
 promptu A ἔλασσον.
 27 Δέκα Romances.
 28 Δύο τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, Nocturne G ὑφέσ., Ca-
 price E ὑφέσ.
 29 Δύο νεκρώσιμα ἐμβατήρια—F ἔλασσον ἐπὶ τῷ θανάτῳ καλλι-
 τέχνου. C ἔλασσον ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἥρωος.
 30 Δύο τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, Barcarolle, F ἔλασσον.
 Allegro Appassionato, D ἔλασσον.
 31 Ἐξ ἄσματα διὰ τέσσαρας αἰδοῦς,—1. Die Schlanke Was-
 serlilie (ἐκ τῶν τοῦ Χάινε). — 2. Trinklied, Wie die
 Nochtigallen (Merza Schaffy). 3. Meeresstille und
 Glückliche (Γκαϊττε). — 4. Jagdlust (Tieck). — 5. Die
 Rache (Uhland).—Wiederhalle,
 32 Ἐξ ἄσματα, κείμενον ἐκ τοῦ Χάινε,
 33 Ἐξ ἄσματα.
 34 Δώδεκα ἄσματα.

- 35 Concerto, F μείζον.
 36 Δώδεκα ἄσματα,
 37 Ἀκροστιχίς διὰ κλειδοκύμβαλον, L, F μείζον
 A, G ἔλασσον
 U, B ὑφέσ. μείζον
 R, D ἔλασσον
 A, F μείζον
 38 Suite διὰ κλειδοκύμβαλον,—Prélude, Minuet, Gigue, Sa-
 rabande, Gavotte, Passacaille, Allemande, Courante,
 Passepied, Bourée.
 39 Sonata, διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ βάρβιτον, G μείζον.
 40 Συμφωνία, F μείζον.
 41 Sonata διὰ κλειδοκύμβαλον, F μείζον.
 42 Συμφωνία, Ὁκεανός, C μείζον.
 43 Εἰσαγωγή.
 44 Ἐσπερίδες ἐν Πετροπόλει, ἐξ τεμάχια—Romance, Pre-
 ghiera, Nocturne, Scherzo, Impromptu, Appassionato,
 45 (ἀρθ. 1). Συναυλία διὰ κλειδοκύμβαλον G μείζον. (ἀρθ. 2)
 Barcarolle, A ἔλασσον.
 46 Συναυλία τετράχορδον καὶ ὀρχήστρα.
 47 Τρεῖς Τετραωδία δι' ἔγχορδα ὄργανα, E ἔλασσον, B ὑφέσ.
 μείζον, D ἔλασσον.
 48 Δώδεκα Δυωδία.
 49 Sonata F ἔλασσον, βιόλα καὶ κλειδοκύμβαλον.
 50 Ἐξ χαρακτηριστικὰ τεμάχια διὰ τέσσαρας χεῖρας.—Nocturne
 Barcarolle, Berceuse, Scherzo, Caprice, Marche.
 51 Ἐξ τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, — Melancolie, G ἔλασσον.
 Jouissance, B μείζον. Réverie, A ἔλασσον. Caprice. Δ
 ὑφέσ. Passion, F μείζον. Coquetterie, B μείζον
 52 Τριωδία, B μείζον.
 53 Ἐξ fugues, A ὑφέσ., F ἔλασσον, μείζον, B ἔλασσον, G μεί-
 ζον, C ἔλασσον.
 54 Oratorio, ὁ «Ἀπολεσθεὶς Παράδεισος».
 55 Τετραωδία.
 56 Τρίτη Συμφωνία, A μείζον.
 57 Ἐξ ἄσματα.
 58 Σκηνὴ καὶ ἄσμα διὰ Contralto καὶ ὀρχήστραν.
 59 Τετραωδία, F μείζον.

- 60 Συναυλίας Εισαγωγή, Β ύφεσ.
 61 Τρία ἄσματα διὰ χορὸν ἀνδρῶν.
 62 Ἐξ ἄσματα διὰ ποικίλας φωνάς.
 63 Νηρηΐς, Ρουσσάλκα (Λέρμοντωφ) χορὸς μετὰ ὀρχήστρας διὰ γυναικείας φωνάς. (Rusalka),
 64 Ἐξ ἄσματα, κείμενον ἐκ τῶν τοῦ Κρίλωφ.
 65 Συναυλία, διὰ βάρβιτον καὶ ὀρχήστραν. Α ἔλασσον.
 66 Τετραψῆδι, C μείζον.
 67 Ἐξ Δυψῆδιαι.
 68 Φάουστ, χαρακτηριστικὰ τεμάχια δι' ὀρχήστραν.
 69 Τέσσαρα τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, —Caprice. Α ὑφεσ., Nocturne, G μείζον, — Scherzo, Α ἔλασσον, — Romance, Β ἔλασσον, Forcata, D ἔλασσον.
 70 Συναυλία διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστραν, δι' ἔλασσον.
 71 Τρία τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον. — Nocturne, Mazurka, Scherzo.
 72 Ἐξ ἄσματα.
 73 Φαντασία διὰ κλειδοκύμβαλον, F μείζον.
 74 Cantata μετὰ ὀρχήστρας.
 75 Λεύκωμα τοῦ Πέτερχοφ ἐκ δώδεκα τεμαχίων. — Souvenir, E μείζον, — Aubade, E ὑφεσ., — Marche funèbre, G μείζον, — Impromptu, E ὑφεσ., — Réverie, — Caprice, F μείζον, — Pensées, F διεσ. ἔλασσον, — Nocturne, G μείζον, — Prelude, D μείζον, — Mazurka. D ἔλασσον, — Romance, Β ὑφεσ. μείζον, — Scherzo, E μείζον.
 76 Ἐξ ἄσματα.
 77 Φαντασία διὰ κλειδοκύμβαλον, E ἔλασσον.
 78 Δώδεκα ἄσματα.
 79 Ἴβαν ὁ Τρομερός, εἰκὼν δι' ὀρχήστραν.
 80 Ὁ «Πύργος τοῦ Βαβέλ» — ἱερὸν μελόδραμα.
 81 Ἐξ μελέται διὰ κλειδοκύμβαλον.
 82 Ἐπτὰ ἔθνηκοι χοροί, — Ρωσσικός, Καυκάσιος, Πολωνικός, Οὐγγρικός, Ἰταλικός, Γερμανικός, Βοημικός.
 83 Δώδεκα ἄσματα.
 84 Φαντασία διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστρας, C μείζον.
 85 Τριψῆδι ἀρθ. 4, Α μείζον.
 86 Romance καὶ Caprice διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετραχορδον.
 87 «Δὸν Κιχῶτος», χαρακτηριστικὸν τεμάχιον δι' ὀρχήστραν.

- 88 Θέμα καὶ Ποικιλίαι, D μείζον, διὰ κλειδοκύμβαλον.
 89 Sonata, διὰ τέσσαρας χεῖρας, D μείζον.
 90 Δύο τετραψῆδιαι δι' ἔγχορδα ὄργανα, G ἔλασσον, E ἔλασσον.
 91 Die Gedichte und das Requiem-für Mignon.
 92 Δύο Σκηναὶ καὶ ἄσματα διὰ mezzo-soprano καὶ ὀρχήστραν, — «Ἐκάβη» — «Ἀγάρ».
 93. Διάφορα — 1. Ballade Λεωνόρα. — 2. Ποικιλίαι Yankee Doodle. — 3. Τρία ἄσματα. — 4. Δύο ρωσσικῆ Sérénaes D ἔλασσον καὶ Α ἔλασσον. — 5. Δύο μελέται, D ἔλασσον, Α μείζον. — 6. Scherzo, F μείζον. — 7. Barcarolle, Α ἔλασσον. — 8. Δύο τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον — Μελῶδια, F διεσ. ἔλασσον. Impromptu, Α ὑφεσ. — 9. Δώδεκα τεμάχια.
 94 Συναυλία διὰ κλειδοκύμβαλον, E ὑφεσ.
 95 Δραματικὴ Συμφωνία ἀρθ. 4, D ἔλασσον.
 96 Συναυλία, D ἔλασσον, διὰ βάρβιτον καὶ ὀρχήστραν.
 97 Ἐξαψῆδι, D μείζον.
 98 Sonata διὰ κλειδοκύμβαλον.
 99 Τετραψῆδι, G ἔλασσον.
 100 Sonata ἀρθ. 4 Α ἔλασσον διὰ κλειδοκύμβαλον.
 101 Δώδεκα ἄσματα.
 102 Ρωσσικὸν Caprice.
 103 Προσωπιδιοφορία διὰ τέσσαρας χεῖρας (12 τεμάχια).
 104 Ἐξ τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον. — Élégie, Variations, Études, Barcarolle, Impromptu, Ballade.
 105 Δώδεκα ἄσματα.
 106 Δύο τετραψῆδιαι δι' ἔγχορδα ὄργανα, Α ὑφεσ. καὶ F ἔλασσον.
 107 Ρωσσικὴ Συμφωνία ἀρθ. 5, G ἔλασσον.
 108 Τριψῆδι ἀρθ. 5, C ἔλασσον.
 109 Δώδεκα τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον. — Prelude, Valse, Nocturne, Scherzo, Impromptu, Réverie, Caprice, Bauchaniges, θέμα καὶ ποικίλματα, Μελέτη, E ὑφεσ.
 110 Ἡρωϊκὴ φαντασία.
 111 Συμφωνία, ἀρθ. 6, Α ἔλασσον.
 112 Ἱερὸν μελόδραμα, 4 ἀριθμοί. «Μωϋσῆς».
 113 Concertstürke, διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστραν.

Ἔργα μὴ ἠριθμημένα.

Feramors. Δαίμων. Μακκαβαῖοι. Ἐμπορος Καλάσνικοφ. Νέρων.
 τομος 18'. Ἰούλιος.

Σουλαμίτις. Εισαγωγή και μελόδραμα «Δημήτρι Δόνσκοϊ». Δύο με-
λέται δια κλειδοκύμβαλον επί δύο Ούγγρικῶν μελωδιῶν. Barcarolle,
G μείζον δια κλειδοκύμβαλον. Trot de Cavalerie δια κλειδοκύμβα-
λον. Valse Caprice, E ύφες. Cadenzas δια συναυλίας, Βετώβεν. D
ἔλασσον Συναυλία, Μόζαρτ. Ἐξ ἄσματα. Δύο ἄσματα. Ἄσμα, Hüte
dich. Ἄσμα Chanson d'Amour. Ἄσμα Φατμέ. Bluet δια κλειδο-
κύμβαλον. Μαρία, Πόλκα. Ἄσμα, Wenn Ich diese Klage. Μελό-
δραμα, «Θωμάς ὁ Παράφρων». Μελόδραμα, «Οἱ Κυνηγοὶ τῆς
Σιβηρίας». Μελόδραμα, «Ἡ Ἐκδίκησις».

(Ἄκολουθεῖ)

ΑΛΒΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩΤΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἀναγνώσω ἐν τῇ αἰ-
θούσῃ ταύτῃ περίεργά τινα ἔθιμα τῆς Ἄνω καὶ Μέσης Ἀλβανίας,
ιδίως δὲ διηγήθην τὰς τοῦ γάμου καὶ τοῦ λεγομένου αἵματος (ven-
detta) διαφοροὺς λεπτομερείας. Σήμερον θέλω λάβει ἐπίσης τὴν τιμὴν
νὰ διηγηθῶ ὑμῖν ἕτερα οὐχ ἥττον περίεργα ἔθιμα τοῦ λαοῦ ἐκείνου,
μεθ' οὗ διὰ τσοσούτων δεσμῶν συνδεόμεθα.

Ἐν τῇ Ἄνω Ἀλβανίᾳ ὑπάρχουσι διάφοροι φυλαί, αἵτινες τσοσούτον
ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἀνεξαρτήτως θρησκευματος, ὥστε ἠδύνατό τις
νὰ ὑπολάβῃ ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν. Οἱ κάτοικοι
π. χ. τῆς Σκόδρας διαφέρουσι τῶν Μιρδιτῶν κατὰ τε τὴν γλῶσσαν,
τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, καὶ οὗτοι πάλιν οὐσιώδεις διαφορὰς παρουσιάζουσι
μετὰ τῶν λεγομένων Μελισόρων.

Ἴνα περιγράψῃ τις ἰδιαιτέρως ἅπαντα τὰ ἔθιμα τῶν διαφορῶν τῆς
Ἀλβανίας φυλῶν ἤθελε χρειασθῆ ὀλοκλήρους τόμους, τοῦθ' ὅπερ οὐ τοῦ
παρόντος βεβαίως· θέλω λοιπὸν περιορισθῆ νὰ παρᾶσχῶ ὑμῖν γενικὴν
εἰκόνα τῶν κυριωτέρων ἔθιμων, ἅτινα ἐπικρατοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσι, ση-
μειῶν ἐκάστοτε καὶ τὰς μᾶλλον ἀξίας λόγου διαφορὰς παρὰ τοῖς δια-
φόροις ὄρειοις, καὶ δὴ παρὰ τοῖς λεγομένοις Μιρδίταις, ὅτινες καὶ πο-
λυπληθέστεροί εἰσι καὶ σπουδαιότεραν ἐν γένει κατέχουσι θέσιν ἐν τῇ
Ἄνω Ἀλβανίᾳ, πλεον ἢ ἅπαξ ἕνεκα τῶν πατροπαραδότων αὐτῶν
ἔθιμων εἰς δυσχερεστάτην πράγματι θέσιν ἐμβαλόντες τὴν κυρίαρχον
Δύναμιν. Πρὸς τοῦτο θέλω παρουσιάσει ὑμῖν τὸν Ἀλβανὸν ἀπὸ τῆς

ἑαυτοῦ γεννήσεως ἄχρι τοῦ θανάτου του, παραλείπων μόνον τὰ τοῦ
γάμου τοῦ ἐπεισόδια, ἅτινα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διηγήθην ὑμῖν.
Ἐν σχέσει δὲ μετὰ τῶν περιγραφησομένων ἀλβανικῶν ἔθιμων θέλω
ἀναφέρει ὀλίγα τινα καὶ ἐκ τῶν ἐν Μαυροβουνίῳ ἐπικρατούντων, καὶ
ιδίως περὶ τῆς κοινωνικῆς ἐν γένει θέσεως, ἣν τὸ ὠραῖον φύλον κατέ-
χει παρὰ τοῖς ἰδιορρυθμοῖς κατοικοῖς τῶν Μαύρων ὄρειων.

Μόλις ἡ Ἀλβανὴ παρθένος νυμφευθῆ, ἀναλαμβάνει ὀριστικῶς τὴν
διεύθυνσιν τοῦ οἴκου τῆς, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ τὴν σημασίαν, ὑφ' ἣν γίνε-
ται τοῦτο παρ' ἡμῖν, τῆς ἐπὶ ψιλῶ μόνον ὀνόματι διευθύνσεως· ἐκείνη
δὲν ἔχει ὑπ' αὐτὴν λεγεῶνα ὑπηρετῶν· μόνη τῆς προετοιμάζει τὸν
ἄρτον, μόνη τῆς μαγειρεῖ, μόνη τέλος ἐκτελεῖ ἀπάσας τὰς ἐργασίας
τῆς οἰκίας. Παρὰ τοῖς ὄρειοις μάλιστα ὑπόκειται εἰς πλειοτέρους
ἀκόμη κόπους, ἠναγκασμένη οὔσα νὰ μεταβαίη πρὸς προμήθειαν ξύ-
λων, καὶ τὸ χειρότερον, νὰ παρακολουθῆ τὸν σύζυγόν τῆς εἰς τὴν γινο-
μένην καθ' ἐκάστην τετάρτην ἀγορὰν τῆς Σκόδρας. Ὁ σύζυγος ἐπι-
πος ὧν προηγείται πολὺ αὐτῆς, μέγα τιμπούκιον εἰς τὰς χεῖρας κρα-
τῶν καὶ μόνον φορτίον φέρων τὰ πολυπληθῆ του ὄπλα, ἐνῶ ἡ ταλαί-
πωρος σύζυγος βαδίζει ὀπισθεν κετυρτωμένη ὑπὸ τὸ βάρος σάκκου, πε-
ριέχοντος συνήθως ἀραβόσιτον πρὸς πώλησιν, καὶ περιρρομένη ὑπὸ ἰδρῶ-
τος. Ἐνῶ δὲ βαδίζει οὕτω, πλέκει συγχρόνως χονδράς περικνημίδας,
ἵνα μὴ μένωσιν ἄργαι αἱ χεῖρές τῆς. Λίαν ἄτοπον θεωρεῖται παρὰ τοῖς
Ἀλβανοῖς ἡ γυνὴ κατὰ τὰς ἐβδομαδιαίας ταύτας ἐκδρομὰς νὰ ἴστα-
ται πλησίον τοῦ συζύγου τῆς, ἢ νὰ ἀναβῆ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐπὶ
τινος ἵππου, οὔτινος τὸ φορτίον ἐπωλήθη ἤδη εἰς τὴν ἀγορὰν. Οὐχί,
ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ πεζῇ εἰς τὸ χωρίον τῆς, ὅπερ πολλάκις ἀπέχει
πολλὰς ὥρας!

Ἄλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ γυνὴ εὐρεθῆ εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν,
σπουδαίως μεταβάλλεται ἡ θέσις τῆς· παύουσιν οἱ μεγάλοι κόποι, ἄρ-
χεται δὲ σειρά ὄλη ἐξειδικασμένων καὶ πολλάκις γελοίων περιποιήσεων,
εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλεπουσῶν εἰμὴ εἰς τὴν αἰσίαν γέννησιν τέκνου, εἰς
ὃ οἱ Ἀλβανοὶ μεγίστην πάντοτε ἀποδίδουσι σημασίαν. Καὶ αὐτοὶ
ἀκόμη οἱ ὄρειοὶ συγκατατίθενται ἀπέναντι τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γεγονό-
τος νὰ κατέλθωσιν ἄχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ βοηθῶσι κατὰ τι τὰς
συζύγους των ἐν τοῖς ἐπιπονωτέροις τουλάχιστον ἔργοις των. Μόλις
γεννηθῆ τὸ παιδίον, καὶ μάλιστα ἐὰν εἴνε ἄρρεν, στολίζουσι τὴν λεχῶ
ἵνα ὑποδεχθῆ τὰς πολυπληθεῖς ἐπισκέψεις, αἵτινες ἐκ τῶν περάτων τῆς
πόλεως θέλουσι συρρεῦσει ἐκεῖ ὅπως εὐχηθῶσι τὴν μητέρα ἐπὶ τῷ εὐ-
τυχεῖ γεγονότι. Ἡ δυστυχὴς λεχῶ εἰσέτι πάσχουσα, καὶ μεγίστην

ανάγκην ἀναπαύσεως ἔχουσα, εἶνε ἡναγκασμένη νὰ ἀνακάθῃται ἐν τῇ κλίνῃ τῆς δεχομένη τὰς εὐχὰς τῶν ὀχληρῶν ἐπισκεπτῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρεי μεθ' ἑαυτοῦ ὡς δῶρον καὶ ἀριθμὸν τινὰ ὠν, δι' ὧν ἐπιπαύων τὸ πρόσωπον τοῦ νεογεννήτου ἀνακράζει τρίς «πρὲ φάκετ μπάρ», δηλαδή εὐχεται νὰ μὴ κηλιδωθῇ ποτε τὸ μέτωπον τοῦ παιδίου, ἀλλὰ νὰ μείνῃ λευκὸν ὡς τὸ ὠν. Κατὰ τὰς ὀχληρὰς καὶ ἐνίοτε κινδυνώδεις διὰ τὴν υἰείαν τῆς λεχοῦς ἐπισκέψεις ταύτας ὁ σύζυγος μένει κεκρυμμένος, οἰοεὶ ἐντρεπόμενος διὰ τὴν γέννησιν τοῦ τέκνου του, ὅπερ μόνον μετὰ ὀκτῶ ὅλας ἡμέρας, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, δύναται νὰ ἴδῃ.

Γενικῶς αἱ Ἄλβαναὶ τρέφουσι μόναι τῶν τὰ τέκνα τῶν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ σπουδαιότατον κώλυμα ὅπως ἀποφασίσωσι νὰ παραιτηθῶσι τῆς ὄντως μητρικῆς ταύτης φροντίδος καὶ παραδώσωσι τὰ φίλτατά των εἰς τροφόν.

Συνήθως ἀγαπῶσι ταῦτα μέχρι λατρείας, μὴ δεχόμεναι νὰ τὰ ἐπιπλήξωσιν οὐδὲ εἰς τὰς μεγαλειτέρας παρεκτροπὰς των· ἡ τυφλὴ αὐτῆ ἀγάπη φθάνει ἄχρι τοῦ σημείου νὰ προτιμῶσι μᾶλλον νὰ ὑποχωρῶσι καὶ εἰς τὰς παραλογωτέρας ἀπαιτήσεις των ἢ νὰ ἴδωσι ταῦτα κλαίοντα· ἐννοεῖται δὲ βεβαίως ὁποίων δεινῶν πρόξενος δύναται νὰ γείνη ἡ ὑπερβολικὴ αὐτῆ ἀγάπη.

Πρὸ τοῦ 1855 οὐδὲν σχεδὸν συστηματικὸν σχολεῖον ἐλειτούργει ἐν τῇ Ἄνω Ἄλβανίᾳ, τῆς διοικήσεως μὴ ἐπιτρεπούσης τὴν ἴδρυσιν αὐτῶν· ἔνεκα δὲ τούτου τὰ τέκνα τῶν Ἄλβανῶν διέμενον τότε ἐντελῶς ἀγράμματα. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1855, τῇ συντόνῳ ἐνεργείᾳ τῶν ἐκάστοτε Αὐστριακῶν προξένων, ἰδρύθησαν ἐν Σκόδρα διάφοροι σχολαί, ἐξ ὧν πρωτεύει ἡ τῶν Ἰησουϊτῶν, τέλειον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα περιλαμβάνουσα. Ἐν αὐτῇ φοιτῶσι τὰ τέκνα τῶν πλουσιωτέρων καθολικῶν Ἄλβανῶν, ἐλάχιστα δίδακτρα πληρώνοντα, ἐνῶ τὰ τῶν πτωχοτέρων ἐκπαιδεύονται δωρεὰν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Φραγκισκανῶν. Ἐλλείπει ἐλληνικῶν σχολείων αἱ ὀλίγαι, πλὴν καθαραὶ ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι, αἰτινες ἐν Σκόδρα ὑπάρχουσιν, ἀναγκάζονται νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅθεν μετὰ τινα ἔτη ἐξέρχονται ἄσπονδοι τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐχθροί, καὶ οὐδὲ κἂν Ἕλληνες καταδεχόμενοι πλέον νὰ ὀνομάζωνται! Διδάσκουσιν αὐτοὺς ἐκεῖ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, ὑπὸ Ἰησουϊτῶν ἐπιτηδείως συντεταγμένοις, ὅτι ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς κατοικεῖται ὑπὸ πεντακοσίων μόνον χιλιάδων κατοίκων, ὧν τὰ $\frac{2}{8}$ εἶναι ἄγνοι καθολικοί, οἱ δὲ ἕτεροι σχισματικοί!!! Μετὰ τὴν ἐκ τῆς σχολῆς ἐξοδὸν τῶν ἐλληνοπαίδων τούτων, οἱ Ἰησουῖται τοὺς παρακο-

λουθοῦσι βῆμα πρὸς βῆμα, ἕως οὐ κατορθώσωσι νὰ τοὺς νυμφεύσωσι μετὰ καθολικῶν Ἄλβανῶν, ὁπότε πλέον χάνουσιν ὀλοτελῶς τὸν ἐθνισμὸν των. Δέκα ὀλόκληροι, καθαρῶς ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι, διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξηφανίσθησαν· εἰς δὲ υἱὸς μιᾶς τῶν οἰκογενειῶν τούτων τυγχάνει σήμερον ἐν Μακεδονίᾳ ὁ φανατικώτερος μαθητῆς τοῦ γνωστοῦ διαβολέως τοῦ Ἑλληνισμοῦ Μαργαρίτου.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν ἐπανέρχομαι εἰς τὸ θέμα μου.

Αἱ Ἄλβαναὶ κόραι ἄχρι τοῦ 12ου ἔτους φοιτῶσι καὶ αὐταὶ εἰς τι σχολεῖον ὑπὸ ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους διευθυνόμενον· ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως τούτου ἄρχονται ἐπιμελέστατα κρυπτόμεναι, οὐθενός, ἐκτὸς τῶν στενοτάτων συγγενῶν των, δυναμένου νὰ τὰς ἴδῃ· ἰδίως δέ, ὅταν δὲν φημιζῶνται ἐπὶ καλλονῇ, τότε οὐδὲν ἀνθρώπινον ὄμμα δύναται νὰ τὰς ἴδῃ. Κατὰ πᾶσαν ἑορτὴν λίαν πρωτὶ γίνεται ἰδιαιτέρα λειτουργία διὰ τὰς παρθένας, ὁπότε οὐδεὶς βέβηλος, ἐκτὸς τῶν πολυαριθμῶν καθολικῶν ἱερέων, δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸν ναόν. Αἱ Ἄλβαναὶ κόραι κεκαλυμμέναι ὑπὸ ἐρυθρᾶς τινος σινδόνας, μόλις ἀφιχούσης ἐλευθέραν τὴν ρίνα καὶ μέρος μόνον τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τσαρτσάφι Ἄλβανιστὶ καλουμένης, μεταβαίνουσι πολλαὶ ὁμοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνῶ εἰς τὰς διαφόρους καμπὰς τῶν ὁδῶν ἐνεδρεύουσι διάφοροι νέοι Ἄλβανοί, εἰς ὧραν γάμου ὄντες, προσπαθοῦντες οἱ ταλαίπωροι νὰ διεισδύσωσιν ὑπὸ τὴν πυκνὴν σινδόνα, καὶ ἀνακαλύψωσι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νέας. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τῶν μὲν εὐειδῶν παρθένων ἡ σινδὼν ὑπόκειται κατὰ παράδοξον τρόπον εἰς μυστηριώδεις κυμάνσεις, ἐπιτρεπούσας νὰ φανῶσιν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὰ θέλητρα τῆς ἐπιτηδείας Ἄλβανῆς· τούναντίον ἡ τῶν δυσειδῶν σινδὼν, ἅμα τῇ ἐπιφύβῳ ἐμφανίσει τῶν νέων, προσκολλᾶται στερεώτατα ἐπὶ τοῦ προσώπου, μόλις ἐπιτρέπουσα νὰ φανῇ τὸ ἄκρον τῆς ρινός, ἐκτὸς, ἐννοεῖται, ἐὰν καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο εἶνε δύσμορφον.

Ἀφοῦ τὰ τέκνα τῶν Ἄλβανῶν διαμείνωσιν ἐπὶ τινα ἔτη εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐμάθωσι πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖο αὐτοῖς, εἰσέρχονται εὐθὺς κατόπιν εἰς τὸ ἐμπόριον, ἔνθα κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἀπλοῖ ὑπηρέται, εἶτα δὲ βαθμηδὸν ἀνερχόμενοι διδάσκονται τελείως τὰ τοῦ ἐμπορίου ἐν γένει, καὶ καθίστανται ἐπὶ τέλους διευθυνταὶ καταστημάτων. Οὐδὲν μέχρι τοῦδε τέκνον Ἄλβανοῦ ἐν Σκόδρα ἐγένετο ἐπιστήμων. Λίαν δὲ ἐνώρις, συνήθως κατὰ τὸ 20ὸν ἔτος, νυμφεύονται καὶ εἰσέρχονται ἁριστικῶς εἰς τὸν κοινὸν βίον.

Δὲν συμβαίνει ὁμοῦ οὕτω καὶ διὰ τὰ τέκνα τῶν Ἄλβανῶν Τουρκικῶν, αἵτινες τρέφουσιν ἀκατανόητον ἀποστρέφῃν διὰ τὸ ἐμπόριον.

Κατ' ἀρχὰς εἰσάγουσιν οὗτοι τὰ τέκνα τῶν εἰς προκαταρκτικὸν τι σχολεῖον, ὑπὸ γέροντος χότζα διευθυνόμενον, καὶ ἀφ' οὗ ἐκμάθωσιν ἐκεῖ τὰ προκαταρκτικὰ στοιχεῖα τῆς ὀθωμανικῆς γλώσσης, εἰσέρχονται κατόπιν εἰς τελειότερα σχολεῖα, Μενδρεσέ καλούμενα, ἔνθα ἀφ' ἐνός μὲν τελειοποιούνται εἰς τὴν δύσκολον ὀθωμανικὴν γλῶσσαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκγυμνάζονται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων, ἅπερ τοσοῦτον ἀγαπῶσι νὰ φέρωσι κατόπιν κομπαστικῶς ἐπὶ τῶν σελαχιῶν τῶν.

Τὰ δὲ τέκνα τῶν ὀρεινῶν, καὶ ἰδίως τῶν Μιρδιτῶν, οὐδὲως εἰς σχολεῖα συχνάζουσι, τῶν γονέων αὐτῶν θεωρούντων ὡς ματαίαν ὄλωσ ἀπασχόλησιν τὴν εἰς τὰ σχολεῖα φοίτησιν. Ἐν ἔτος μετὰ τὴν γέννησιν παιδίου, εἴτε ἄρρενος εἴτε θήλεος, λαμβάνει χώραν παρ' αὐτοῖς ἡ λεγομένη ἑορτὴ τῆς κόμης, ἧς τὰς λεπτομερείας παραθέτω ἐνταῦθα. Μετὰ μακρὸν συμπόσιον, εἰς ὃ ἡ ρακὴ καὶ ὁ οἶνος πρωτεῦον λαμβάνουσι μέρος, καὶ ὅπερ παρατείνεται συνήθως μέχρι βαθείας νυκτός, φίλος τις στενός τῆς οἰκογενείας φέρει τὸ παιδίον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡμηγύρεως καὶ κείρει τὴν κόμην αὐτοῦ, ἣν ἐναποθέτει μετ' ἀργυροῦ τινος δώρου εἰς τινὰ θήκην, τὴν ὁποῖαν κλείει κατόπιν ἀσφαλῶς. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνοίγει τὴν θήκην, λαμβάνει τὸ ἀργυροῦν δῶρον καὶ ρίπτει εἰς τὸ πῦρ τὴν κόμην τοῦ παιδίου. Ἡ ἑορτὴ αὕτη παρὰ τοῖς Μιρδιταῖς θεωρεῖται ὡς δευτέρα βάπτισις τοῦ παιδίου, ἵνα οὕτως, ὡς νομίζουσιν οὗτοι, δύο Ἅγιοι Ἰωάννηι προστατεύωσιν αὐτό. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἑορτῆς ταύτης, ὁ πατὴρ δωρεῖ εἰς τὸ τέκνον τοῦ τὸ πρῶτον ὄπλον, ἀπὸ καρδίας εὐχόμενος ὅπως τοῦτο μὴ ἐπὶ μακρὸν σιγήσῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ παιδίου, ἀλλὰ τούναντίον καθ' ἡμέραν, εἰ δυνατόν, κροτῇ, φονεύον τοὺς ἐχθροὺς τῆς οἰκογενείας του.

Μόλις τὰ παιδιά τῶν ὀρεινῶν ἐνδυναμωθῶσι κατὰ τι, ἄρχονται βοηθοῦντα τοὺς γονεῖς τῶν εἰς τὰς διαφόρους ἐργασίας τῶν δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰ νὰ παιζῶσιν εἰμὴ μόνον τὰς ἑορτὰς καὶ ἐνώπιον τῶν ἀρχηγῶν τοῦ χωρίου τῶν· τὰ δὲ παιγνίδια αὐτῶν συνίστανται εἰς τὴν πάλην, εἰς τὴν ὠκυποδιάν καὶ εἰς τὴν σκοποβολήν. Εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἀνωτέρω γυμνασίων ὁ πρεσβύτερος τῶν χωρικῶν ἀποτείνει κολακευτικὸς ἐπαίνους, καὶ εὐχεται ἵνα οὗτοι καθ' ὅλον τῶν τὸν βίον ἐξακολουθῶσι νικῶντες τοὺς ἐχθροὺς τῶν πρὸς δόξαν καὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν χωρίων τῶν.

Αἱ δὲ κόραι τῶν ὀρεινῶν Ἄλβανῶν οὐδὲως κρύπτονται, ὡς τὰ κοράσια τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἄλβανῶν, ἀλλ' ἐνωρίτατα ἀναλαμβάνουσι τὰ ἐπίπωνα τῶν γυναικῶν ἐν γένει ἔργα, μεταβαίνουσι πρὸς προμήθειαν ξύλων, βόσκουσι τὰ ποίμνια, συνδεύουσι τοὺς γονεῖς τῶν εἰς

τὴν ἀγοράν, καὶ ἐν γένει ἐκτελοῦσι τὰς ἐπιπνωτέρας ἐργασίας. Πάντοτε μόναι αἱ κόραι τῶν Μιρδιτῶν διατρέχουσι μεγάλας ἐκτάσεις, βέλαιαι οὔσαι ὅτι οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ οὐχὶ νὰ τὰς προσβάλλῃ, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ τὰς ἀτενίσῃ. Εἶνε μεγάλη ἐντροπὴ νέα κόρη νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς νέον· ἐὰν κατὰ τύχην φωραθῶσιν ὁμοῦ, ὁσονδήποτε ἀθῶα καὶ ἂν εἶνε ἡ συνομιλία τῶν, ἢ τῆς νέας ὑπόληψις ἔσκει ἀπώλετο, οὐδεὶς δὲ συγκατατίθεται πλέον νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἧτις σπανιότατα λαμβάνει χώραν, οὐδέποτε σχεδὸν ἡ ἀθῶα νέα κατορθώνει νὰ ἐπιζήσῃ, βεβαρυμένη ὑπὸ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος διὰ τὸ μέγα αὐτὸ ἔγκλημα τῆς! Ὁ Δὸν Ζαρίκης, ἐφημέριος τῶν Μιρδιτῶν, διηγεῖται ὅτι πρὸ τινος καιροῦ ὀρεινός τις θέλων νὰ ἀστείευθῇ εἶπεν ἐνώπιον πολλῶν ἀτόμων πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἐνός φίλου του ὅτι τὴν εἶδε δῆθεν συνομιλοῦσαν μετὰ τινος γνωστοῦ νέου. Ἡ νέα, μόλις δεῖδε καπενταέτις, τοσοῦτον ἐτρώθη ἐκ τῆς συκοφαντίας ταύτης, ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἀφ' οὗ ἐξωμολογήθη καὶ μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔλαβε πιστόλιον καὶ μεταβάσα εἰς τὸ μέρος, ἔνθα παρεκάθητο ἅπαντες οἱ προὔχοντες τοῦ χωρίου τῆς, νηυτοκτόνησεν ἐνώπιον πάντων, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπεκαλέσθη τὸν Θεὸν μάρτυρα τῆς ἀθώότητός τῆς. Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ συκοφάντης ἐπιπτεν ὑπὸ τὸ ἐκδικητικὸν πυροβόλον τοῦ ἀδελφοῦ τῆς.

Κατὰ μίμησιν τῶν Σλαύων, οἱ ὀρεινοὶ Ἄλβανοὶ ἔχουσι τὴν συνήθειαν τῆς ἀδελφοποιήσεως· συμφωνοῦσι δηλαδὴ δύο ἐξ αὐτῶν καὶ ὀρκίζονται μεταξύ τῶν ἀλληλοδοθήθειαν καθ' ὅλον τῶν τὸν βίον. Ἡ τελειότης τῆς ἀδελφοποιήσεως, Πομπρατίμ καλουμένη, γίνεται οὕτως: Οἱ σκοποῦντες νὰ ἀδελφοποιηθῶσιν Ἄλβανοὶ μεταβαίνουσι εἰς τὸν ναὸν καὶ μεταλαμβάνουσι· εἴτα ἕκαστος αὐτῶν κάμνει ἐλαφρὰν τινα τομὴν ἐπὶ τοῦ βραχίονός του καὶ ἀναμιγνύουσιν ἐντὸς ποτηρίου οἴνου τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν τομῶν ἐκρεῦσαν ὀλίγον αἷμα, ἐξ οὗ καὶ οἱ δύο πίνουσιν ἐναλλάξ, ὀρκιζόμενοι ἐνώπιον ἐκ τῶν προτέρων προσδιορισθέντων μαρτύρων πίστιν καὶ ἀλληλοδοθήθειαν· ὁσάκις ὅμως ἡ ἀδελφοποιήσις πρόκειται νὰ γείνη μεταξύ Χριστιανοῦ καὶ Ὀθωμανοῦ, τὸ αἷμα δὲν συμμιγνύεται, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν συλλέγει ἰδιαίτερος ἐντὸς ποτηρίου ρακῆς τὸ ἑαυτοῦ αἷμα καὶ τὸ δίδει πρὸς πόσιν εἰς τὸν ἄλλον. Δὲν ὑπάρχει παράδειγμα εἰς τὴν Ἄλβανίαν ὁ ὄρκος τῆς ἀδελφοποιήσεως νὰ διαρρηχθῇ ἕνεκα προδοσίας. Παρὰ τοῖς Μιρδιταῖς ἡ τοιαύτη συνήθεια εἶνε τοσοῦτον κοινὴ, ὥστε εἶνε δύσκολον νὰ ἀνεύρη τις ἕνα μόνον μὴ ἔχοντα πληθὺν ὄλην ἀδελφοποιητῶν. Τὸ ἔθος τοῦτο παρ' αὐτοῖς καθίσταται ἐνίοτε αἰτία αἰματηροτάτων σκηνῶν· διότι ἡ

τυχόν γενομένη προσβολή πρὸς τινὰ Μιρδίτην ἀντανακλαῖ ἐξ Ἰσοῦ ἐπὶ ὄλων τῶν ἀδελφοποιτῶν αὐτοῦ, οἵτινες εἰσιν ὑπόχρεοι νὰ τιμωρήσωσι διὰ τῶν ὄπλων τὸν προσβαλόντα, ὅστις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπι-καλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν αὐτοῦ ἀδελφοποιτῶν, καὶ οὕτω τὸ πρᾶγμα γενικεύεται καὶ συμπλοκαὶ σοβαρώταται λαμβάνουσι χώραν.

Ἐκαστος ὄρεινός ἔχει προστάτην τὸν συνώνυμόν του Ἅγιον, ὃν μετὰ μεγάλης πομπῆς πανηγυρίζει κατ' ἔτος. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην δέχεται τὰς ἐπισκέψεις τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, οὓς ὀφείλει νὰ κρατήσῃ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὸν οἶκόν του, τρέφων αὐτούς διὰ τῶν καλλιτέρων ἀμνῶν του. Ἡ δαπανηρὰ αὕτη συνήθεια εἶνε βάρος δυσβάστακτον διὰ τοὺς πτωχοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους, τινὲς τῶν ὁποίων στερούμενοι ἀμνῶν καὶ νομίζοντες ὅτι ἤθελον ἔσκαει ἀτιμασθῆ, ἐὰν παρέλειπον τὴν ἐθιμοταξίαν ταύτην, ἀναγκάζονται πολλάκις νὰ κλέψωσι παρὰ τῶν γειτονικῶν τῶν φυλῶν τοὺς ἀναγκαίους ἀμνοὺς ὅπως ἐτοιμάσωσι τὸ γεῦμα εἰς τοὺς πολυπληθεῖς ἐπισκέπτας των. Ἐπὶ τοῦ ἐθίμου τούτου διηγοῦνται ὅτι πτωχὸς τις Μιρδίτης, οὕτινος τὸ ὄνομα δὲν περιλαμβάνετο εἰς τὸ ἑορτολόγιον τῶν Ἁγίων, καὶ δὲν ὑπεβάλλετο ἐπομένως εἰς τὰς συνήθεις ἐτησίας δαπάνας, βλέπων ὅτι παρὰ πάντων περιεγελάτο καὶ κατηγορεῖτο ἐπὶ ἀσυγγνώστῳ φιλαργυρίᾳ, κατέφυγεν εἰς τὸν ἐφημέριον, εἰς ὃν διηγήθη τὰ βάσανά του, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τῷ ἀλλάξῃ τὸ ὄνομα. Ὁ ἐφημέριος συγκατετίθη καὶ τὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ οἰονδήποτε ἤθελεν ὄνομα. Ὁ Μιρδίτης ἐξελέξατο τὸ ὄνομα Ἰωάννης, καὶ μετὰ χαρᾶς μετέβη ὅπως ἀναγγεῖλῃ τὴν εὐφρόσυνον εἶδησιν εἰς τοὺς φίλους του. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐώρτασεν ἐπισήμως καὶ μετ' ἐκτάκτου λαμπρότητος τὸν προστάτην του Ἅγιον. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ἅγιος οὗτος ἑορτάζει πολλάκις τοῦ ἔτους, καὶ ὁ ταλαίπωρος ὄρεινός ἠναγκασμένος ὢν νὰ πανηγυρίξῃ πλέον ἢ ἅπαξ τὸν προστάτην του, ἐξήντησε ταχέως τοὺς ἀμνοὺς του, καὶ ἠναγκάσθη καὶ ἐκ δευτέρου νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐφημέριόν του, ὃν παρεκάλεσε νὰ τῷ ἐπιδείξῃ τὴν εἰκόνα τοῦ συνωνύμου του Ἁγίου. Ἐκπληκτος ὁ ἐφημέριος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῷ ἔδειξε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐνδεδυμένου διὰ δέρματος πρόβατου. « Ἄ ! πτωχέ μου Ἅγιε ! ἀνέκραξεν ὁ πτωχὸς Μιρδίτης, διατὶ προτοῦ νὰ λάβω τὸ ὄνομά σου δὲν ἐσκέφθην νὰ σὲ παρατηρήσω. Βλέπων σε τόσο κακῶς ἐνδεδυμένον θὰ ἐνόουν ἀναμφιβόλως ὅτι κατήντησες εἰς τὴν πενίαν ταύτην ἕνεκα τῶν πολλῶν σου ἑορτῶν καὶ τῶν πολυπληθῶν σου φίλων ». Ἀπὸ τῆς στιγμῆς

ταύτης ὁ ὄρεινός ἐγκατέλειψε τὸ ὄνομα Ἰωάννης καὶ ἀνέλαβε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὄνομα.

Ὅπως ἅπαντες οἱ ἀμαθεῖς, οἱ ὄρεινοὶ ἔχουσι πλείστας ὄσας δεισιδαιμονίας, ὢν τινὰς διὰ τὸ περιεργὸν θέλω ἀναφέρει ὑμῖν. Ἐἶνε πεπεισμένοι ὅτι ἐὰν κλείσωσιν ὕδωρ ἐντὸς κολοκύνθης καὶ ἀφήσωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, καθίσταται τοῦτο πανάκεια πάσης ἀσθενείας. — Ὅταν ἱερεὺς τις μεταβαίη παρ' αὐτοῖς ὅπως ἀγιάσῃ τὴν οἰκίαν των, πάραυτα σπεύδουσιν ἅμα τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ νὰ ρίψωσιν ὀπισθὲν του ζεστὴν τέφραν, νομίζοντες ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου προλαμβάνουσι τὰς πυρκαϊὰς τῶν οἰκιῶν των. Κατὰ τὴν ἐβδομάδα τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου οὐδέποτε ὁ ποιμὴν πωλεῖ ἀμνόν τινα, ἔστω καὶ ἂν τῷ ἐδίδετο τριπλασία τῆς πραγματικῆς ἀξίας τιμῆ, πεπεισμένος ὅτι ἐὰν ἔπραττε τοῦτο, οἱ λύκοι ἤθελον καταβροχθίσει τὰ λοιπὰ ζῷά του. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐβδομάδα αἱ γυναῖκες νηστεύουσι καὶ δὲν ἐργάζονται διὰ νὰ προφυλάξωσι τὰ τέκνα των ἀπὸ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφρων. — Οὐδέποτε ὁ ὄρεινός σπείρει τὴν Παρασκευὴν, οὐδὲ ἄρχεται ἀροτριῶν τὸ Σάββατον.

Ἐπάρχει παρὰ τὸ Δουλιτσίνιον θειοῦχος τις πηγὴ, λίαν ἐπιτηδείως ἐκμεταλλευομένη ὑπὸ πονηροῦ τινος γέροντος. Οὗτος πρὸ ἐτῶν διὰ διαφορῶν πρακτόρων διέδωκεν ὅτι αὕτη θαυματοποιὸν τῷ ὄντι δύναμιν κέκτηται ἐπὶ τῶν ἀτέκνων ἐν γένει γυναικῶν. Ἐὰν στειρὰ τις λουσθῇ ἐν τῇ πηγῇ ταύτῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, βεβαίως μετὰ τινὰ χρόνον θὰ τεκνοποιήσῃ. Καὶ ἵνα καταστήσῃ ποικιλωτέραν καὶ μᾶλλον προσοδοφόρον τὴν ἐπιχείρησίν του, ὁ πονηρὸς γέρον διήρесе πρὸ τινος τὴν πηγὴν του εἰς δύο μέρη, ὢν τὸ μὲν προώρισται διὰ τὰς ἄρρεν τέκνον ἐπιθυμούσας γυναικῆς, τὸ δὲ διὰ τὰς προτιμώσας τὸ θῆλυ. Δι' ἕκαστον μέρος τῆς πηγῆς εἶνε ὠρισμένη ἡ τιμὴ τοῦ λουτροῦ. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ μέρος τὸ τοσοῦτον θαυμασιῶς προκαλοῦν τὴν γέννησιν ἄρρενος εἶνε πολὺ ἀκριβώτερον. Κατ' ἔτος λοιπὸν πλῆθος ἀτέκνων γυναικῶν, παντὸς θρησκευματος, συρρέουσιν εἰς τὴν ρηθεῖσαν πηγὴν, καὶ ἀφοῦ πληρώσωσι τὰ κεκανονισμένα τέλη, εἰσφορῶσιν εἰς τὴν πηγὴν καὶ ἐπὶ ὀκλήρους ὥρας εἰς αὐτὴν διαμένουσιν, ἵνα ὅσον εἶδόν τε ἀσφαλέστερον ἐπενεργήσῃ ἐπ' αὐτῶν τὸ θαυματοποιὸν ὕδωρ, καὶ ἐννοησῶσιν, εἰ δυνατόν, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὰ σιαιρτήματα τοῦ τόσοσιν ποθητοῦ ἐμβρύου. Πόσαι ἐξ αὐτῶν πράγματι τεκνοποιούσι, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψω ἐν μόνον γνωρίζω ὅτι πλείστα ἐξ αὐτῶν ἐπιστρέφουσιν ἀσθενεῖς εἰς τοὺς οἴκους των, ἕνεκα τοῦ ψυχροῦ σπερ' ἐπι-

κρατεί κατά την εποχήν τῆς θαυματοποιοῦ δυνάμεως τῆς ἐν Δουλτσινίῳ πηγῆς.

Ἐν τῇ Ἄνω Ἀλβανίᾳ ὑπάρχουσι πλεῖστοι Ὄθωμανοὶ ἱερεῖς ἐκτός τοῦ κυρίως αὐτῶν ἔργου καὶ τὸν ἰατρὸν ἐπαγγελλόμενοι. Ἡ ἰατρικὴ ὁμῶς τῶν ἀπλοικῶν αὐτῶν χοτζάδων οὐδὲν ὡς εἶνε πολὺπλοκος ὡς ἡ ἡμετέρα· δὲν ἀπαιτεῖ διάγνωσιν, οὐδὲ πολυειδῆ θεραπείαν, συνιστάμεν ἁπλῶς εἰς τὴν χορήγησιν χαρτίνων τινῶν τεμαχίων μετὰ ἱερογλυφικῶν γραμμμάτων. Ὁ Ἀλβανὸς μόλις ἀσθενήσῃ, προστρέχει εἰς τὸν πλησιέστερον αὐτοῦ χοτζαν, εἰς δὲ ἐν ὀλίγοις διηγεῖται τὰ τῆς ἀσθενείας του· ὁ ἔμπειρος ἰατρός του διαγιγνώσκει ἐν τῷ ἅμα τὴν ἀσθένειαν, ἣτις κατατρέπει τὸν πελάτην του, καὶ πάραυτα ἀρχεται γράφων τὰ ἱερογλυφικά του σύμβολα ὅτε μὲν διὰ μαύρης, ὅτε δὲ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ἐνῶ συγχρόνως διὰ μυστηριώδους ψαλμωδίας ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν. Τὰ χάρτινα τεμάχια παραγγέλλεται ὁ ἀσθενὴς νὰ θέσῃ εἰς ποτήριον ὕδατος, καὶ μετὰ τινὰς ὥρας νὰ πῖν ἀπνευστὶ τὸ καταρρυπανθὲν ἐκ τῆς προστύχου μελάνης ὕδωρ καὶ νὰ καταβροχθίσῃ ἅμα ἅπαντα τὰ μυστηριώδη χάρτινα τεμάχια. Διὰ τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης θεραπείας πᾶσα ἀσθένεια ἀνεπιστρέπτει παρέρχεται! Ἡ φήμη τῆς θαυματοποιοῦ ταύτης καὶ ὀλιγοδαπάνου θεραπείας συμπάρισσε καὶ πολλοὺς χριστιανοὺς Ἀλβανούς, οἵτινες ἤρξαντο προστρέχοντες καὶ οὗτοι εἰς τοὺς πολυπληθεῖς χοτζάδες· τοῦτο ὁμῶς δὲν ἤρесе ποσῶς εἰς τοὺς καθολικοὺς ἱερεῖς καὶ μάλιστα τοὺς Ἰησοῦιτας, οἵτινες ἐνήργησαν παρὰ τῷ Πάπα ὅπως δοθῇ καὶ αὐτοῖς ἡ ἄδεια τοῦ θεραπεύειν τοὺς καθολικοὺς ἀσθενεῖς διὰ παρομοίου θεραπείας. Ἐγεννήθη λοιπὸν σπουδαῖος ἀνταγωνισμὸς μετὰ τῶν χοτζάδων καὶ τῶν καθολικῶν ἱερέων περὶ τῆς μάλλον θαυματοποιοῦ δυνάμεως τῶν χαρτίνων τεμαχίων· καὶ οἱ μὲν Ὄθωμανοὶ εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν ἐκ τῆς προτεριαιότητος πείραν, οἱ δὲ καθολικοὶ ἱερεῖς ἀντέταξαν εἰς τὸ ἐπιχειρήματα τοῦτο τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάπα, ὅστις κατ' ἔτος πέμπει φορτίον δλόκληρον χαρτίνων τεμαχίων, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἡύλογημένων!

Ἀπεκλείοντο ὁμῶς τῆς εὐεργετικῆς ταύτης θεραπείας οἱ Σλαῦοι ὀρθόδοξοι τῆς Σκόδρας, οἵτινες ἐκ φανατισμοῦ, καίπερ βεβαίως ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐκ τῶν δεινῶν τῶν ἀπαλλαγὴν, δὲν ἐδέχοντο νὰ προστρέξωσιν οὔτε εἰς τοὺς χοτζάδες οὔτε εἰς τοὺς καθολικοὺς ἱερεῖς. Διαβούλια λοιπὸν ἐγένοντο, καὶ ἐμβριθεῖς σκέψεις ἀντηλλάσσοντο πρὸς λύσιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος. Καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη νὰ ἀνατεθῇ ἡ θεραπεία αὕτη εἰς γραϊάν τινα γυναῖκα, ἔχουσαν ἤδη ἔμπειρὸν ἰατρικὰς τινὰς ἰατρικὰς γνώσεις, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ρητὸν ὄρον νὰ προκληθῇ

πρότερον ἐπ' αὐτῆς ἡ εὐλογία τοῦ ἐν Πρεσρένη Σλαῦου Μητροπολίτου. Οὕτω προσετέθη καὶ τρίτη ἀνεξάντλητος ἰατρικὴ πηγὴ διὰ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα!

Πρὶν ἢ ἀφηγηθῶ ὑμῖν τὰ τῶν κηδειῶν ἐν γένει ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ δώσω πέρασ εἰς τὴν συνοπτικὴν ταύτην εἰκόνα τοῦ καθ' ὄλου βίου τῶν Ἀλβανῶν, θέλω ἀναφέρει ὑμῖν ὀλίγιστά τινα περὶ τῶν Μαυροβουνίων, ὧν ἄλλως τε τὰ ἔθιμα ἐν τοῖς πλείστοις ὁμοιάζουσι μὲ τὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν ὀρειῶν Ἀλβανῶν.

Ἐν Μαυροβουνίῳ ἡ γυνὴ πολλοῦ γε καὶ δεῖ νὰ κατέχη ὅταν παρ' ἡμῖν θέσιν. Ἐκεῖ ὁ ἀνὴρ εἶνε τὸ πᾶν, τὸ δὲ ὠραῖον φύλον χρησιμεῖ ἁπλῶς πρὸς ἐξυπηρέτησιν του. Ὁ ἀνὴρ εἶνε ὁ κύριος, ἡ δὲ γυνὴ ἡ δούλη. Αὕτη καὶ μόνη ὀφείλει νὰ φροντίσῃ περὶ παντὸς ἀφορῶντος τὴν οἰκίαν· ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ἄλλο καθήκον ἔχει εἰμὴ νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ὄπλα του, ὅπως ταῦτα ὡς ἐτοιμα εἰς πᾶσαν πρόσκλησιν τοῦ ἡγεμόνος του. Καθ' ἐκάστην πρωΐαν λίαν ἐνωρίς ἐγειρομένη σπεύδει εἰς τὰ περίξ ὄρη νὰ κόψῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν οἰκίαν ξύλα, εἶτα ἐπιστρέφουσα κατασκευάζει πελώριον στρογγύλον ἐξ ἀραβοσίτου ἄρτον, δὲν θέτουσα ἐντὸς ὁμοιομόρφου σάκκου κρεμᾶ εἰς τὸν τοῖχον παρὰ τὰ ὄπλα τοῦ συζύγου της, καὶ λαμβάνει ἐκεῖθεν τὸν χθὲς κατασκευασθέντα παρόμοιον ἄρτον, ὅπως χρησιμεύσῃ διὰ τὸ φαγητὸν τῆς ἡμέρας. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τακτικῶς καθ' ἡμέραν, καὶ τοιοιτοτρόπως ὁ σύζυγος, μόλις προσκληθῇ εἰς ἐκστρατείαν, εὐρίσκει πάντοτε παρὰ τὰ ὄπλα του ἔταιμον ἄρτον ἐπαρκοῦντα αὐτῷ διὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἐνεκα τοῦ ἔθιμου τούτου, τοῦ αὐστηρῶς πάντοτε τηρουμένου, ἡ Μαυροβουνιωτικὴ κυβέρνησις δύναται εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ καλέσῃ ὑπὸ τὰς σημαίας τοὺς ἑαυτῆς ἄνδρας, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἀπασχοληθῇ διὰ ζωτροφίας καὶ πολεμοφόδια, ἐξ ὧν ἐν ἀφθονίᾳ διαθέτει ἕκαστος στρατιώτης.

Ἐνῶ δὲ, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ γυνὴ ἐν Μαυροβουνίῳ διαχειρίζεται ἀπάσας τὰς οἰκιακὰς ὑποθέσεις, ἐν καιρῷ πολέμου δὲν καθεῦδει, ἀλλὰ παρακολουθεῖ τὸν σύζυγόν της εἰς τὰς ἐκστρατείας, συμμεριζομένη μετ' ἐκείνου ἀπάντων τῶν κινδύνων. Δὲν θὰ διηγηθῶ ὑμῖν τὰ οὐχὶ σπάνια παραδείγματα, καθ' ἃ πολλαὶ γυναῖκες τῶν Μαυροβουνίων ἠνδραγάθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον Τουρκο-Μαυροβουνιωτικὸν πόλεμον, ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀντιστάσαι εἰς τὰς ἐφόδους τῶν πολυπληθῶν αυτοκρατορικῶν στρατευμάτων· κατὰ τὴν παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Ὀστρώγ ἐξαήμερον ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν πενταπλασιῶν δυνάμεων τοῦ στρατάρχου Σουλεϊμᾶν Πασᾶ, δέκα γυναῖ-

κες ἐπὶ τινος ἀποκρήνου βράχου τοῦ Μέλανος ὄρους ἰστάμεναι ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέθειαν ὥρας ἀνέκοψαν τὰς λυσσαλέους ἐφόδους ὀλοκλήρου λόχου ἐπιλέκτων στρατιωτῶν!

Ἡ γυνὴ λοιπὸν τοῦ Μαυροβουνίου τὸν παρακολουθεῖ εἰς τὴν μάχην φέρουσα ἐπ' αὐτῆς τὰ πολεμεφόδια, τὸν ἄρτον καὶ τὸ ὕδωρ, διότι ἐν τῇ πτωχῇ ἐκείνῃ Ἡγεμονίᾳ ἐλλείπουσιν ἐντελῶς τὰ διάφορα μέσα μεταφορᾶς, ἅτινα τὰ ἄλλα Κράτη διαθέτουσιν ἐν ταῖς ἐκστρατείας. Τὴν ἐσπέραν, ἀφοῦ ἐτοιμάσωσι τὸ δεῖπνον διὰ τοὺς κεκμηκότας ἄνδρας, αὐταὶ δὲν ἡσυχάζουσιν, ἀλλὰ τινες μὲν αὐτῶν ἐκτελοῦσι χρέη φρουρῶν ἐν τῷ ἐν παντελεῖ σκοτίᾳ διατελοῦν στρατοπέδῳ, ἕτεροι δὲ διασπειρόμεναι ἀναλόγως πάντοτε τῶν ὁδηγιῶν καὶ ἀναγκῶν εἰς τοὺς μακρὰν τοῦ στρατοπέδου λόφους, ἀνάπτουσι πολυπληθῆ πυρὰ καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἀπατηθῶσι καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Μαυροβουνίων καὶ ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν. Πλέον ἢ ἀπαξ τὸ τέχνημα τοῦτο τῶν Μαυροβουνίων γυναικῶν ἐστοίχισεν ἀκριβὰ εἰς τοὺς τούρκους στρατιώτας.

Συνεπεία τῶν ἀδιαλείπτων τούτων κόπων τὸ ὠραῖον φῦλον ἐν Μαυροβουνίῳ οὐδόλως διαπρέπει ἐπὶ καλλονῇ. Αἱ πλεῖσται γυναῖκες εἰσιν ἐξησθενημέναι, ἀναιμοὶ, καὶ σχεδὸν ἀπασαὶ δύσθυμοι, ἐνῶ τούναντιον τὸ ἄρρεν φῦλον εἶνε γνωστὸν ἐπὶ καλλονῇ, ἐπὶ ἀνθηρᾷ υγείᾳ καὶ ἐπὶ ἀρειμανίῳ παραστάσει.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ Μαυροβουνίων, ἐπιλαμβάνομαι τοῦ τελευταίου μέρους τῆς πραγματείας ταύτης, τοῦ ἀφορῶντος τὰς κηδεῖας παρὰ τοῖς Ἄλβανοῖς. Μόλις Ἄλβανός τις ἀποθάνῃ, σχετικὸς τις τῆς οἰκίας μεταβαίνει ἀπὸ θύρας εἰς θύραν καὶ κτυπῶν δι' ὀγκώδους ράβδου ἀναγγέλλει τὸ δυστύχημα, εἰδοποιῶν ἅμα τὴν ὥραν τῆς ἐκφορᾶς τοῦ νεκροῦ, ἣτις παρὰ τοῖς χριστιανοῖς λαμβάνει πάντοτε χώραν 24 ὥρας μετὰ τὸν θάνατον. Ἀφοῦ τὸ πτώμα πλυθῆ καλῶς τὸ περιβάλλουσι διὰ μεταξίνου ὑποκαμίσου καὶ τὸ ἐκτείνουσιν ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης, ἢ παντοιοτρόπως κοσμοῦσι διὰ τῶν πολυτιμοτέρων αὐτῶν ὑφασμάτων. Οἱ συγγενεῖς διέρχονται τὴν νύκτα προσευχόμενοι καὶ διηγούμενοι ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον τὰς ἀρετὰς τοῦ μακαρίτου. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ὅπως ἐπιδείξωσι τὴν θλιψὴν τῶν περιβάλλοντων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὑπὸ χονδρῶν μαύρου μανδύου, τὸσον τὸν χειμῶνα ὅσον καὶ τὸ θέρος, ἰστάμενοι σιωπηλοὶ ἐν τῷ νεκρικῷ θαλάμῳ, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ἐτέρῳ δωματίῳ κεκαλυμμέναι τὸ πρόσωπον ὑπὸ πυκνοτάτου πέπλου, ἄδουσι μεγαλοφῶνως συγκινητικώτατα μοιρολόγια. Συχνάκις προσκαλοῦσι πρὸς τοῦτο εἰδικὰς γυναῖκας, αἵτινες ψάλλουσαι ἀδιακόπως, ἐπιθλιπόμεναι ἅμα

ὅπως μὴ παραλειφθῆ τι ἐκ τῶν πατροπαραδότων ἐθίμων "Ὅταν ἀπασαὶ αἱ γυναῖκες συνενωθῶσι περὶξ τοῦ νεκροῦ, ἡ μήτηρ, σύζυγος ἢ ἡ ἀδελφὴ ἄρχεται πρώτη ψάλλουσα διάφορα νεκρικὰ ἄσματα, ἅτινα ἐν χορῶν κατόπιν ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν γυναικῶν. Ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἄδουσα ἀποσπᾷ μετὰ μανίας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τῆς καὶ κτυπᾷ μετ' ἀληθοῦς παραφορᾶς τὰ στήθη τῆς, ἡ δὲ λύπη τῆς ἐπαυξάνουσα ἐκ τῆς θέας τοῦ πτώματος καὶ τῶν κραυγῶν τῶν περὶξ γυναικῶν εἶνε τοιαύτη, ὥστε δύναται νὰ ἀποσπάσῃ τὰ δάκρυα καὶ τοῦ σκληροτέρου ἀτόμου. "Ὅταν ἐκλείψῃ πλέον ἡ φωνὴ τῆς δυστυχῆς μητρός, ἄρχεται ἡ σύζυγος ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐτέρων μοιρολογίων, ἅτινα πραγματικῶς εἰσι συγκινητικώτατα καὶ πλήρη τρυφερότητος. Οἱ ὄρεινοὶ μάλιστα Ἄλβανοί, ἐνῶ ἄδουσι, ξεσχίζουσιν ἅμα φρικῶδως διὰ τῶν ὀνύχων τὸ πρόσωπόν των καὶ τὸ αἷμα ἐν ἀφθονίᾳ ρεεῖ. Ἴδου ἐν παραδείγματι ἐν τοιοῦτον μοιρολόγιον μητρός πρὸς ἀποθανόντα υἱόν, μεταφρασθὲν κατὰ λέξιν ἐκ τῆς Ἄλβανικῆς:

«Κοιμᾶσαι, ὦ τέκνον μου, τὸν αἰώνιον ὕπνον, οἱ δὲ ὀφθαλμοί σου εἶνε κεκλεισμένοι, ὅπως κάλλιον ἀναμφιβόλως ἀναπολῆς τὴν μητέρα καὶ τοὺς συγγενεῖς σου. Τὸ γλυκύ σου μειδιάμα, ὅπερ οὐδόλως ἐξέλιπε, μοὶ ἀφίνει εἰσέτι ἀμυδρὰν τινα ἐλπίδα· ζῆς, ὦ γλυκύ μου τέκνον, εἶνε ἀπλοῦν παίγιον, δὲν εἶνε οὕτω; Διότι ἤθελεν εἶσθαι πρωτοφανῆς σκληρότης νὰ μὲ ἐγκαταλείψῃς ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας σου, ἐνῶ ὁ πατήρ, οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ σοῦ εἰσι τόσοσιν εὐδαίμονες νὰ σὲ βλέπωσι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν. Ἄκουσόν με, ὦ γλυκύτατε υἱέ μου, εὐσπλαχνίσθητι τὴν θλιψὴν μου· ἡ φωνὴ μου, ἣτις φθάνει μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, θὰ φθάσῃ βεβαίως καὶ μέχρι τῆς καρδίας σου, ἢν θὰ συγκινήσῃ! Ἴδὲ! Ἴδὲ πῶς ἡ μήτηρ σου κτυπάται! Ἴδὲ πῶς ἀπελπίζεται! Ἴδὲ τὰ δίκην χειμάρρου ρέοντα δάκρυά τῆς! Πῶς! ἀκόμη δὲν τὴν εὐσπλαχνίσθης; ὦ! ὁ ἀπαίσιος θάνατος ἀποκληροῖ καὶ τὴν τρυφερωτέραν καρδίαν, καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ἀπωθῆσθαι καὶ αὐτὰς τὰς ἰκεσίας μητρός ἀπηλπισμένης».

Τὰ ἄσματα ἐξακολουθοῦσι καθ' ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἔρχονται νὰ ἐκφέρωσι τὸν νεκρὸν· τότε δὲ αἱ γυναῖκες ὀρμῶσι πρὸς τὸν νεκρὸν, καὶ ἀληθῶς μεγίστη δύναμις ἀπαιτεῖται ὅπως ἀποσπάσωσιν αὐτὰς ἐκεῖθεν καὶ τὰς ἐγκλείσωσιν εἰς τι δωματίον, ἔνθα ἐξακολουθοῦσιν ἄδουσαι καὶ ὀλοφυρόμεναι. Ἄμα μεταφέρωσι τὸν νεκρὸν εἰς τὸ κοιμητήριον, συγγενῆς τις τοῦ ἀποθανόντος προσκαλεῖ τοὺς στενοτέρους φίλους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ λάβωσι μέρος εἰς τὸ ἐτοιμασθὲν συμπόσιον, ὅπερ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶνε λιτότατον,

ἀποκλειστικῶς ἐκ νηστησίμων φαγητῶν συγκείμενον. Φιάλη πλήρης οἴνου κυκλοφορεῖ συνεχῶς παρὰ τοῖς συνδαιτυμόσιν, ὧν ἕκαστος πρὶν πίνειν, ἀποτείνει δέησιν πρὸς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποθανόντος. Ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους μετὰ τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον κατὰ πᾶσαν ἐορτὴν αἱ συγγενεῖς γυναῖκες τοῦ μεταστάντος συνέρχονται τακτικῶς εἰς τὸν οἶκόν του καὶ κλαίουσι καὶ ὀδύρονται, ὡσεὶ νὰ ἦτο παρὸν εἰσέτι τὸ πτώμα. Μόλις μετὰ παρέλευσιν τριετίας τὸ πένθος τελειώνει, ἐκτὸς τῆς χήρας, ἥτις ὀφείλει νὰ φέρῃ τὸ πένθος καθ' ὅλον της πλέον τὸν βίον, ὅσονδ' ἴποτε νέα καὶ ἂν εἴνε. Σπανιώτατα συμβαίνει χήρα τις νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου, ὁπότε βεβαίως ἐξάγει τὰ πένθημα ἐνδύματα.

Ἄλέξ. Γ. Δευτεραῖος.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ¹

69.

ὁμοίᾳ τῇ
Ἐπὶ ὑπνηλῶν καὶ ἀέργων, περὶ ὧν καὶ οἱ Γάλλοι λέγουσι

Ἄλαῖ καὶ μπιλαῖ
ἀπὸ τὸν ὕπνο σ' τὸ φαεῖ
Ἡ κυράτσα Θωμαῖ
ἀπὸ τὸν ὕπνο σ' τὸ φαεῖ

Aller du lit à la table
et de la table au lit.

70.

Ἐἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν κεναῖς ταῖς χερσὶν ἐκ τοῦ κυνηγίου ἐπιστρεφόντων. Φαίνεται ὅτι ἡ παροιμία ἐλήφθη ἐκ τινος δημοτικοῦ ἔσματος
Ἄλάφια ἀπὸ μπροστὰ
κι' ἀγρίμια μερωμένα
(Χασιώτου Ἡπειρ. ἔσμ. σ. 132).

71.

ἢ
Ἄλειμμένος ὁ τροχὸς
ἀλείφθηκεν ὁ τροχὸς

¹ Συνέχεια· ἴδε φυλλάδιον 8.

Ὅμοίᾳ τῇ παρ' Ἀραβαντινῶ (21) λέγεται ἐπὶ τῶν χρήμασι διαφθειρομένων ἢ δεκαζομένων, περὶ ὧν οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον

καὶ
Βοῦς ἐπέβη
Βοῦν ἐπὶ γλώττη φέρει.

72.

Ἄλεστικά, φουρνιάτικα
κι' ὁ νοικοκύρης ἄδειος. (Λακωνία)

Ἐπὶ τῶν ἀποζώντων διὰ τὰς πολλὰς δαπάνας ἢ καὶ ἐπὶ τῶν λίαν φορολογουμένων.

73.

Ἄλεύκοντο παιδὶ
κι' ἀσαράντιγο παιδὶ
ἦλιος (ἢ μάτι) μὴ τὸ ἰδῆ. (Λακεδαίμονος)

Παρατήρησις ἐπὶ τῆς πείρας στηριζομένη, διότι καθὼς τὸ πανὶ τὸ μὴ λευκανθὲν εἶνε ἄσχημον, οὕτω καὶ τὸ νήπιον, ὅταν μὴ παρέλθωσι τεσσαράκοντα ἡμέραι.

74.

Ἄλῃ πασᾶς σ' τὰ Γιάννινα
κι' ὁ Ζῶτος σ' τὸν Ἄγιογιάννη. (Σπάρτης)

Ἐπὶ τῶν καυχόμενων ἐπὶ παλληκαρισμῶ καὶ ἀρπαγῇ.
Ἐν ἀγίῳ Ἰωάννῃ, χωρὶν μίαν ἀπέχοντι ὄραν τῆς Σπάρτης, διασῆμω ἐπὶ τῇ ἀφθονίᾳ τῶν πορτοκαλεῶν καὶ τῶν ὑδάτων, ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως Ζῶτός τις καυχώμενος ἐπὶ τῷ παλληκαρισμῷ του. Καὶ αὐτὸς καὶ οἱ πέντε υἱοὶ του κακοὶ κακῶς ἀπώλοντο.

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος δς τοιαῦτά γε ρέζοι!

75.

Ἄλνσμονοῦνται κι' ἡ φιλιαῖς
πᾶνε κι' ἡ ἀγάπαις!
σ' τοὺς δρόμους π' ἀπαντιόμαστε,
σὰν ξένοι, σὰν διαβάταις!

Ὅμοίᾳ τῇ

Μάτια ποῦ δὲ βλέπονται
γλήγορα λνσμονιοῦνται.

76.

Ἄλλα εἶνε τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ
κι' ἄλλα τῆς πέρδικας.

77.

καὶ Ἄλλα εἶνε τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ
κι' ἄλλα τὰ μούτρα τῆς γερακίνας

Ἵμοιοι τῇ παρ' Ἀραβαντινῶ (26), Καββαδία (Α, 254) καὶ Βενιζέλω (Α, 70) λέγονται ἐπὶ τῶν ἔχόντων μεγάλην διαφορὰν, περὶ ὧν οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον

Ἄλλο γλαῦξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται
οἱ δὲ Γάλλοι

Composer la rose au pavot.

78.

Ἄλλα λέ' ἡ θειά μου
κι' ἄλλ' ἀκοῦν ταύτιά μου. (Τρικάλων)

79.

καὶ Ἄλλα λέ' ὁ ἀρβανίτης
κι' ἄλλα λέ' ὁ ταμπουράς του. (Κυνουρίας)

80.

καὶ Ἄλλα λέω γὼ τῆς θειάς μου
κι' ἄλλα λέγ' ἐμένα ἡ θειά μου.

Ἵμοιοι τῇ παρὰ Βενιζέλω (Α, 57) καὶ Καββαδία (Α, 262) λέγονται ἐπὶ τῶν ἀποφευγόντων νάποκρίνωνται εἰς τὰς ἐρωτήσεις· ὁμοίᾳ περίπου τῇ ἀρχαίᾳ

ἐγὼ σκόροδά σοι λέγω,
σύ δὲ κρόμμυ' ἀποκρίνει.

81.

Ἄλλα λέει τὸ στόμα του
κι' ἄλλα ἡ καρδιά του. (Λακεδαιμόνος)

Ἵμοίᾳ τῇ παρ' Ἀραβαντινῶ (22) καὶ Καββαδία (Α, 259), καὶ τῇ

82.

Ἄλλα μοῦ λέν τὰ χεῖλη σου
κι' ἄλλα μοῦ λέν οἱ φίλοι σου

Λέγονται ἐπὶ τῶν διβούλων καὶ διπροσώπων, περὶ ὧν οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον

Δύο τοίχους ἀλείφειν

Καθ' ὧν ὁ Φωκλιδῆς ἔγραφε

Μισῶ τὸν ἄνδρα τὸν διπλοῦν πεφυκότα,
χρηστὸν λόγοισι, πολέμιον δὲ τοῖς τρόποις.

Κ. Νεστορίδης, γυμνασιάρχης.